

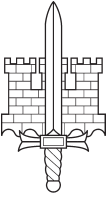
Maanpuolustuskorkeakoulu

Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet

Taisto Olavi Lehti

Suomalaisen sotataidon klassikot

Maanpuolustuskorkeakoulu

**Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien
suhteiden saavuttamisen tarve ja
mahdollisuudet**

kapteeni Taisto Olavi Lehti

Suomalaisen sotataidon klassikot

©Maanpuolustuskorkeakoulu ja tekijät

Kuvat: Puolustusvoimat

Toimittanut: Mikko Karjalainen

Taitto: Kalevantuli/Matti Vartiala

Kylkiartikkelien kielenhuolto: Elias Salminen

Diplomityön jäljentäminen sähköiseen muotoon: Timo Tiihonen

ISBN 978-951-25-3307-7 (print)

ISBN 978-951-25-3308-4 (pdf)

Painopaikka:

PunaMusta Oy

Tampere 2022

Sisällys

Pekka Turunen

Lukijalle 1

Mikko Karjalainen

Eversti Taisto Olavi Lehti – miekan ja kynän soturi..... 4

Helena Pilke

Vaaran vuosista arvostettuun asemaan – Puolustusvoimien ja yhteiskunnan suhde 1940-luvulta 1960-luvulle..... 20

Teemu Tallberg

Kansa, armeija ja kansanarmeija 32

T Olavi Lehti

Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet..... 45

I. Johdanto 51

II. Armeijan ja kansan tämänhetkiset suhteet 53

A. Armeija ja valtiovalta 53

1. Tasavallan presidentti 53

2. Valtioneuvosto 53

3. Eduskunta 54

B. Armeija ja poliittiset puolueet 55

1. Kansallinen Edistyspuolue 55

2. Kansallinen Kokoomuspuolue 55

3. Maalaisliitto 56

4. Ruotsalainen Kansanpuolue 56

5. Suomen Kommunistinen Puolue 57

6. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 57

7. Yhteenveto 58

C. Armeija, kansa ja epäpoliittiset järjestöt	59
1. Kansan suhde armeijaan	59
2. Toimenpiteitä armeijassa sen lähentämiseksi kansaan	60
a. Muutoksia ohjesäännöissä ja ohjeissa	60
b. ”Laatikkaisen komitea”	61
c. Muita toimenpiteitä	61
3. Armeija ja puolueettomat järjestöt	62
D. Puolustuslaitos ja varusmiehet	63
1. Määrärahoista aiheutuvat seikat	63
2. Palvelusaika	64
3. Päälystö	64
III. Armeijan ja kansan tämänhetkisiin suhteisiin vaikuttaneita tekijöitä	65
A. Tekijöitä puolustuslaitoksessa	65
1. Nykyisen armeijan syntyminen	65
2. Poliittikka armeijassa	65
3. Sotilasperintemme	66
B. Tekijöitä yhteiskunnassa	67
1. Ennakkoluulo virkapukuja kohtaan	67
2. Kansan ihanteita	67
IV. Armeijan ja kansan parempien suhteiden saavuttamisen tarve.....	69
A. Armeijan olemassaolon tarpeellisuus.....	69
B. Armeijan tehtävät	71
C. Parempien suhteiden saavuttamisen tarve.....	72
V. Armeijan ja kansan nykyistä parempien suhteiden saavuttamisen mahdollisuudet	75
A. Armeija ja valtiovalta	75
1. Tasavallan presidentti	75
2. Valtioneuvosto ja puolustusvoimain ylin johto.....	76
3. Eduskunta ja poliittiset puolueet.....	79
B. Armeija, kansa ja epäpoliittiset järjestöt.....	82
1. Armeija ja kansa	82
2. Armeija ja puolueettomat järjestöt	89
C. Kantahenkilöstö ja varusmiehet.....	90
VI. Yhteenveto	95

LIITTEET

Lukijalle

Sotavuodet 1939–1945 muodostavat yhden Suomen historian merkittävimmistä murroskohdista. Talvisodan yli-inhimilliset puolustustaistelut, jatkosota kesän 1944 torjuntataisteluineen ja lopuksi Lapin sota saksalaisia vastaan aiheuttivat yhtäältä yli 90 000 sodissa menehtynyttä ja toisaalta jättivät karun muistijäljen kaikille sodasta rauhaan selvinneille suomalaisille.

Sodista oli kulunut vain muutama vuosi, kun kapteeni Taisto Olavi Lehti aloitti opinnot Sotakorkeakoulussa vuonna 1949. Puolustusvoimien arvostus suomalaisessa yhteiskunnassa oli laskenut tuolloin hyvin matalalle tasolle. Kuin vastauksena tähän haasteeseen Lehti laati opintoihinsa liittyen diplomityön *Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet*.

Lehden diplomityö valmistui vuonna 1950. Nyt reilu seitsemän vuosikymmentä myöhemmin Puolustusvoimat on kiinteä osa suomalaista yhteiskuntaa, mutta moni Lehden tutkimuksessaan esiin nostama seikka on yhä ajankohtainen. Lehden aikaisemmin julkaisematon diplomityö ja sitä taustoittavat kolme erillisartikkelia muodostavat *Suomalaisen sotataidon klassikot* -sarjan yhdennentoista julkaisun.

Edellisissä osissa on tarkasteltu ennen kaikkea suomalaista sotataitoa niin maalla, merellä kuin ilmassa: T. V. Viljasen tutkimuksessa kuvattiin suurhyökkäyksen torjunnan haasteita. Richard Lorentzin käsikirjoitus kuvasi suomalaista ilmasotataidon kehitystä. Jouko Pirhosen diplomityö taas arvioi suomalaisen merisotataidon erityispiirteitä. Paavo Junttilan diplomityössä arvioitiin taistelutehon laskemiseen vaikuttaneita tekijöitä jatkosodassa. Paavo Ilmolan erillistutkimuksessa käsiteltiin sissisotaa, sen edellytyksiä ja sodankäynnin suuntaviivoja. Olavi Johannes Lehden tutkielmassa keskiössä oli panssarintorjunta ja sen tulevaisuus sodanjälkeisinä vuosikymmeninä. Valter Nordgrenin koostama teksti oli yksi ensimmäisistä talvisodan taktillisia kokemuksia käsittelevistä koonnoksista. Sakari Simeliuksen diplomityö käsitteli puna-armeijan taktiikkaa ennen talvisotaa. Ville-Poju Somerkarin diplomityö valaisi 1950-luvun alun näkemyksiä arktisen alueen merkityksestä ja Ermei Kannisen tutkielma käsitteli Ranskan ylijohdon tiedustelua toisen maailmansodan aikana.

Lehden diplomityötä täydentävät kirjan alussa olevat kolme erillisartikkelia. Sotahistorian apulaisprofessori Mikko Karjalainen valottaa Lehden henkilökuva 1930-luvun asevelvollisena ja talvi- ja jatkosodan läpikäyneenä nuorena upseerina. Filosofian tohtori Helena Pilke arvioi Puolustusvoimien ja suomalaisen yhteiskunnan suhdetta

1940–1960-luvuilla. Sotilassosiologian professori Teemu Tallberg puolestaan tarkastelee Lehden havaintoja nyky-yhteiskunnan, asevelvollisuuden ja kansalaisten maanpuolustussuhteen näkökulmista.

Julkaisun saattaminen lopulliseen muotoonsa vaatii onnistunutta tiimityötä. Tämän julkaisun valmistumisesta on ilo kiittää useita henkilöitä. Lehden laatiman tekstin litteointi sähköiseen muotoon oli iso työ. Kiitos tästä kuuluu FM Timo Tiihoselle. Helena Pilke ja Teemu Tallberg ansaitsevat kiitokset Lehden tekstille syvyyttä antavien erillisartikkeleiden laatimisesta. Mikko Karjalainen on kirjoitus- ja toimitustyöllään mahdollistanut tutkimuksen toimittamisen kirjaksi. Erillisartikkeleiden kielenhuollon on toteuttanut ammattitaidolla FM Elias Salminen. Kirjan kuvitukseen tekijät ovat saaneet maanparasta asiantuntija-apua FM Johanna Palokankaalta. Kirjan kannen suunnittelusta kiitokset ansaitsee Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisupäällikkö Aki Aunala. Kirjan taittaja Matti Vartiala ansaitsee kiitokset ammattitaidolla ja joustavasti toteutetusta työstä.

Erytiskiitos kuuluu Maanpuolustuskorkeakoulun tukisäätiölle, joka on rahoittanut teoksen taitto- ja painokulut. Ilman säätiön merkittävää panostusta tämäkin aikakautensa klassikkoteksti olisi voinut jäädä arkistojen kätköihin.

Toivotan lukijoille antoisia hetkiä *Suomalaisen sotataidon klassikot* -teoksen parissa.

Santahaminassa 12. lokakuuta 2022

Eversti Pekka Turunen

Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen johtaja

PUOLUSTUSVOIMAT

Kapteeniksi Taisto Olavi Lehti ylennettiin toukokuussa 1943.

Mikko Karjalainen¹

Eversti Taisto Olavi Lehti – miekan ja kynän soturi

Kuin enteellisesti syntymäpäivänsä tulevan isänmaallisen arvon itsenäisessä Suomessa aavistaen Taisto Olavi Lehti syntyi 4. kesäkuuta 1915. Tosin Puolustusvoimain lippujuhlan päivää alettiin juhlia vasta 37 vuotta myöhemmin vuonna 1952. Tuolloin Lehti oli vastikään saanut valmiiksi sotakorkeakoulun diplomityönsä, joka nyt hieman yli seitsemän vuosikymmentä myöhemmin julkaistaan asiantuntija-artikkeleiden höystämänä suomalaisen sotataidon klassikkoteoksena.

Tässä artikkelissa analysoidaan millaisiin sotakokemuksiin pohjautuen Lehti aloitti vuoden 1949 alussa sotakorkeakouluopinnot ja laati vuonna 1950 valmistuneen sotakorkeakoulun diplomityönsä.

Varusmiespalveluksesta opit talvisotaan

Taisto Olavi Lehti astui varusmiespalvelukseen Jääkäripataljoona 2:een 5. kesäkuuta 1936.² Edellispäivänä hän oli täyttänyt 21 vuotta. Jääkäripataljoona 2 toimi tuolloin Valkjärvellä Karjalankannaksella.³

Lehden varusmiespalvelus lähti käyntiin hyvin ja tammikuun alussa 1937 hänet komennettiin Reserviupseerikouluun kurssi numero 35:lle. Neljän kuukauden mittaisen kurssin päätyttyä upseerikokelas Lehti palasi takaisin Jääkäripataljoona 2:een, josta hän kotiutui elokuussa 1937. Fyysisen kunnon puutteeseen Lehden varusmiespalvelus ei ainakaan kariutunut. Olihan hän Satakunnan oppikoulujen voimistelumestari vuodelta 1935.⁴

Saksan hyökättyä Puolaan syyskuun alussa 1939 ja Neuvostoliiton vaatiessa Suomelta alueluovutuksia lokakuussa 1939, aloitti Suomi ylimääräiset harjoitukset, mikä käytän-

---

1 FT Mikko Karjalainen toimii sotahistorian apulaisprofessorina Maanpuolustuskorkeakoulussa. Karjalainen on väitellyt vuonna 2009 Helsingin yliopistossa tutkimuksella *Ajatuksista operaatioiksi. Suomen armeijan hyökkäysoperaatioiden suunnittelu jatkosodassa*.

2 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortti, Kansallisarkisto (KA).

3 Suominen, Pertti: *Jääkäripataljoona 2. Uudenmaan Jääkäripataljoona 1921–1971*. Valkeakoski 1971, s. 30.

4 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortti ja nimikirja n:o 51744, KA.

nössä tarkoitti reserviläisarmeijan liikekannallepanoa. Lehti kutsuttiin palvelukseen 8. lokakuuta 1939 ja määrättiin joukkueenjohtajaksi Polkupyöräpataljoona 6:een.⁵

Lehden johtama joukkue kuului pataljoonan kolmanteen komppaniaan. Pataljoona oli perustettu Porin seudulla ja pataljoonan miehet oli koottu pääosin Etelä-Satakunnasta, joten Lehti johti oman maakuntansa miehiä. Kotiseutuylpeys kävi ilmi ylimääräisten harjoitusten aikana pataljoonaan perustetun lehden *Satakunnan PP jääkärit* nimestä. Aviisin eetos oli hyvin isänmaallinen ja opettava. Se oli ymmärrettävää, sillä puuhamiehinä toimivat pataljoonan pastori ja valistusupseeri.⁶

Polkupyöräpataljoona 6 alistettiin ylimääräisten harjoitusten aikana lokakuussa 1939 6. Divisioonalle, joka toimi Päämajan reservinä. Talvisota alkoi 30. marraskuuta 1939. Sodan ensimmäiset päivät Polkupyöräpataljoona 6 oli irti taistelutehtävistä, kunnes se alistettiin 13. joulukuuta Pohjois-Suomen Ryhmälle. Miehet lastattiin Utin asemalla junaan 14. joulukuuta ja Mikkelin kautta saavuttiin Kajaaniin seuraavan päivän iltana. Suomussalmelle pataljoona saapui autokuljetuksilla 16. joulukuuta.⁷ Suomussalmen taistelujen tapahtumahistoria tunnetaan tarkasti. Alivoimaiset suomalaisjoukot pystyivät kiivaiden taistelujen myötä pysäyttämään puna-armeijan hyökkäyksen.

Joukkueenjohtajana Lehti oli taistelujen ytimessä. Esimerkiksi joulun välipäivinä 27.–30. joulukuuta Lehden joukkue torjui vihollishyökkäyksiä, osallistui komppanian voimin tehtyyn hyökkäykseen ja partioi vihollisen aikeita tiedustellen. Komppanianpäällikön laatimassa toimintakertomuksessa mainittiin nimeltä kahdeksan erityisen kunnostautunutta soturia. Lehti oli yksi kunnostautuneista.⁸

Kyseisten päivien sotatoimet liittyivät laajempaan operaatioon, jossa Lehden pataljoona oli 22. joulukuuta alistettu vastikään uudelleen muodostetulle 9. Divisioonalle. Tehtävänä oli lyödä vihollisen 163. Divisioonan joukot, jotka olivat edenneet Suomussalmen Hulkonniemeen. Sotapäiväkirjan sivuilta Lehden uroteot näkyvät vain rivien väleissä: ”*Res.vänr. Lehti sai käskyn klo 23.00 suorittaa tiedustelun Suomussalmelle johtavan päätien suuntaan, todetakseen vihollisen asemat.*” Edellä kuvatun kaltaiset lakoniset toteamukset kätkivät sisäänsä taistelua elämästä tai kuolemasta.⁹

5 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortti, KA.

6 *Satakunnan PP jääkärit* -lehti, 28.10.1939, s. 1–4; Tähjä, Toni: *Tiedustelua ja tuhotöitä. Talvisodan partio- ja agenttitoiminta päämajan tiedusteluosaston Kajaanin ja Petsamon alatoimistojen tiedustelualueilla*. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto 2007, s. 51.

7 Polkupyöräpataljoona 6:n kolmannen komppanian sotapäiväkirja, 14.–16.12.1939, SPK 2644, KA; Tervasmäki, Vilho; Anssi Vuorenmaa & Antti Juutilainen: *Ylimääräiset harjoitukset – liikekannallepano, joukkojen keskittäminen ja sotatavalmius. Talvisodan historia 1*. Neljäs painos, Porvoo 1991, s. 105–106; Juutilainen, Antti: *Itärajan taistelujen suuret ratkaisut, johtosuhteiden järjestelyt sekä joukkojen siirrot sodan aikana. Talvisodan historia 3*. Toinen painos, Porvoo 1980, s. 18.

8 Vahvistettu polkupyöräpataljoona 6:n sotapäiväkirja, toimintakertomus 27.–30.12.1939, SPK 3344, KA.

9 Vahvistettu polkupyöräpataljoona 6:n sotapäiväkirja, 28.12.1939, SPK 3344, KA; Usva, Kalevi: *Taistelut Suomussalmella. Talvisodan historia 3*. Neljäs painos, Porvoo 1981, s. 262–275.

Polkupyöräpataljoona 6:n toimintaa hankaloitti se, että pataljoonan huollosta vastasi Pohjois-Suomen Ryhmä. Alistussuhteen 9. Divisioonalle tiedettiin olevan väliaikainen, joten siksi pataljoonan huolto oli näin poikkeuksellisesti järjestetty. Seurauksena esimerkiksi lääkintähuollon etäisyydet kasvoivat. Muun muassa joukkosidontapaikalta evakuoitimatka Puolangan kenttäsairaalaan oli jopa 90 kilometriä.¹⁰

Joukkueenjohtajana Lehti osallistui jatkuvasti taistelutoimintaan ja säilyneisiin taistelukertomuksiin on tallentunut myös yksi varsin tarkka kuvaus hänen käytännön toiminnastaan etulinjassa. Lehden joukkueen asemia lähestyi 18. tammikuuta 1940 hieman ennen puoltapäivää Juntusrannan suunnasta vihollispartio, jonka koko vaihteli lähteistä riippuen 12–20 sotilaan välillä. Lyhyen laukaustenvaihdon jälkeen vihollispartio perääntyi jättäen jälkeensä kaksi kaatunutta. Lisäksi yksi tulituksessa kaatuneista vihollisista osoitti elonmerkkejä, joten Lehti kävi yhdessä jääkäri Mikolan kanssa vangitsemassa hänet.¹¹

Mitä ilmeisimmin kyseinen vanki toimitettiin saman tien pataljoonan esikuntaan, jossa hän tekeytyi tietämättömäksi itkien vuolaasti. Lienee vanginsieppauksen ansiota, että Lehti sai samana päivänä julkaistussa pataljoonan päiväkäskyssä henkilökohtaisen kiitoksen. Vanginsieppauksella saattoi olla merkityksensä myös siihen, että reilua viikkoa myöhemmin, 27. tammikuuta Lehti pääsi ainoan kerran lomalle talvisodan aikana. Paluu takaisin sotatöihin oli edessä 4. helmikuuta. Helmikuussa 1940 Lehden joukkue joutui muiden suomalaisjoukkojen tavoin taistelemaan vihollisen lisäksi myös olosuhteita vastaan, sillä pakkasta oli Suomussalmella ajoittain jopa 40 astetta.¹²

Talvisodan viimeisinä päivinä etenkin Karjalankannaksella suomalaisten joukkojen voimat oli pinnistetty äärimmilleen ylivoimaisen vihollisen hyökätessä. Polkupyöräpataljoona 6:n talvisota päättyi Suomussalmella, missä se puolustautui edelleen vihollisen hyökkäyksiä vastaan. Pataljoonan esikunnasta tuli Lehden komppaniaan varhain aamulla 13. maaliskuuta kello kuuden jälkeen tieto, että vihollisuudet piti lopettaa vielä samana päivänä kello 11.00. Lopettajaislahjaksi vihollinen kuitenkin ampui aamupäivän aikana Lehden komppanian aseisiin arvioiden mukaan yli 1 000 kranaattia. Kello 10.59 laukaustenvaihto loppui ja suomalaisten asemien eteen edenneet viholliset vetäytyivät.¹³

Rauhanteon jälkeen Suomen kenttäarmeijaa ei suinkaan voitu kokonaisuudessaan kotiuttaa saman tien, sillä Neuvostoliiton uuden hyökkäyksen uhka oli edelleen olemassa.

10 Saarimaa, Juha: *Sitilasvuon joukkojen huollon järjestelyt Suomussalmella 1939–1940*. Pro gradu -tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu 2011, s. 65–66.

11 Polkupyöräpataljoona 6:n kolmannen komppanian sotapäiväkirja, 18.1.1940, SPK 2644, KA; Kertomus vangin saamisesta 18.1.1940. Liite N:o 2, SPK 3344, KA.

12 Polkupyöräpataljoona 6:n taistelukertomus N:o 3, SPKK 3344, KA; Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortin liite, KA; Salminen, K. E.: *Ei askeltakaan taaksepäin. Polkupyöräjääkärit Suomussalmen taisteluissa*. Espoo 2018, s. 176–177.

13 Polkupyöräpataljoona 6:n kolmannen komppanian sotapäiväkirja, 13.3.1940, SPK 2644, KA

Polkupyöräpataljoona 6:ssa rauhan ajan uudelleenjärjestelyt näkyivät siten, että se sijoitettiin osaksi Polkupyöräprikaatia, joka puolestaan oli osa 11. Divisioonaa. Huhtikuun aikana Lehden pataljoona siirtyi Kiehimästä, nykyisen Paltamon kunnan alueelta uuteen sijoituspaikkaansa Mikkeliin.¹⁴

Talvisodan jälkeen pataljoonan komentaja, majuri Arvo Järvinen arvioi vänrikki Lehden sopivaksi joukkueenjohtajan tehtävään. Lehden yleisen esiintymiskyvyn Järvinen arvioi kiitettäväksi ja kaikki muut sotilaalliset ominaisuudet hyviksi. Lehti oli hänen mukaansa sopiva niin rintama- kuin esikuntapalvelukseen.¹⁵

Jälkikäteen arvioiden Polkupyöräpataljoona 6:n taisteluiden ominaispiirre ja sitä kautta myös Lehden sotakokemusten tärkein osa liittyi partiotoimintaan, jonka myötä vihollisen selustaan ja sivustoihin tehtiin nopeita iskuja. Pataljoonan partiokertomuksia analysoineen Toni Tähjän mukaan partioiden toiminta-aika oli yleensä alle vuorokauden.¹⁶ Kokonaisuudessaan Lehti kävi talvisotansa Suomussalmen äärimmäisissä talviolosuhteissa joukkuettaan etulinjasta johtaen.

Kadettikouluun keväällä 1940

Talvisota osoitti, että reservistä sotaan joutunut vänrikki Lehti oli pätevä sotilaan töissä. Rauhan tultua hän jatkoikin toukokuussa 1940 reserviläispalveluksesta Kadettikouluun. Lehden aloittama 24. Kadettikurssi oli sikäli historiallinen, että talvisodan aiheuttaman upseeripulan vuoksi kurssin aloitusvahvuus oli 200 miestä, eli noin kaksinkertainen aiempiin kursseihin verrattuna. Toinen, vielä merkittävämpi poikkeus oli se, että aiemman kaksivuotisen koulutuksen sijaan kestoksi oli suunniteltu yksi vuosi. Ratkaisu oli perusteltu, sillä kaikilla kurssilaisilla oli käytännön taistelukokemusta talvisodan ajalta.¹⁷

Opiskeluaika siis puolittui, mutta tuntimäärä oli vain 30 prosenttia talvisotaa edeltäneitä kursseja pienempi. Lomia lyhennettiin ja opiskelupäivien pituutta lisättiin. Opinnot oli jaksotettu siten, että Lehti ja hänen kurssitoverinsa suorittivat ensin yhdeksän kuukauden peruskoulutusjakson, jonka aikana he saivat yhtenäisen pohjakoulutuksen. Sen jälkeen he jakautuivat aselajiensa mukaisesti kolmen kuukauden aselajikoulutusjaksolle.¹⁸

14 Ylikoski, Pekka: Demobilisaatio ja siirtyminen uuteen puolustusjärjestelmään. *Talvisodan historia 4*. Toinen painos, Porvoo 1981, s. 386 ja 396.

15 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortin liite, KA.

16 Tähjä (2007), s. 53.

17 Kilkki, Pertti: Upseerikoulutus itsenäisessä Suomessa. *Suomalainen upseerikoulutus 200 vuotta 1779–1979*. Joensuu 1978, s. 356–357; Mattila, Lauri J.: *Venäläisvastaisuudesta ryssävihaan – Kadettikoulun kronikat kadettilupauksen hengessä vuosina 1939–1940*. Pro gradu -tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu 2022, s. 14.

18 Mattila (2022), s. 14.

Aselajikoulutusjaksolla Lehti suoritti jalkaväkilinjan. Maavoimien kadetteja koulutettiin myös pioneeri-, viesti-, kenttätykistö- ja ilmatorjuntatykistölinjoilla. Lehden aloittaessa opiskelun Kadettikoulu sijaitsi Helsingin Munkkiniemessä. Tilat olivat käyneet kuitenkin 1930-luvun loppua kohden ahtaiksi, joten keväällä 1939 oli aloitettu uusien tilojen rakennustyöt kaupungin toiselle puolelle Santahaminaan. Joulukuussa 1940 Kadettikoulu eli käytännössä Lehden kadettikurssin oppilaat sekä koulun opettajakunta muuttivat Santahaminaan, johon oli valmistunut kuuden uudisrakennuksen moderni kampuskokonaisuus.¹⁹

Lehden opinnot etenivät Kadettikoulussa erinomaisesti ja hänet ylennettiin opintojen aikana kadettiväapeliksi. Lehden opintosuoritukset olivat numeroiden valossa erinomaisen hyviä venäjän kieltä ja ratsastusta lukuun ottamatta. Täyden kympin oppiaineita olivat sotilasmaantiede ja liikuntakasvatus. Yhdeksikön arvoiseksi Lehden osaaminen arvioitiin muun muassa johtamistaidossa, sotalaitosopissa, sotilaslainopissa ja kansantaloustieteessä.²⁰

Toukokuun 16. päivänä 1941 Taisto Olavi Lehti ylennettiin luutnantiksi sekä nimitettiin puolustuslaitoksen alemman palkkausluokan luutnantin virkaan.²¹

Jatkosotaan kadettiupseerina

Lehden valmistuessa Kadettikoulusta kesän korvalla 1941 suursota riehui muualla Euroopassa, mutta Suomessa elettiin rauhan aikaa. Neuvostoliiton pelko oli helpottanut vähitellen vuoden 1940 lopulta lähtien, kun saksalaisten myönteisemmäksi muuttunut asennoituminen Suomea kohtaan toi mukanaan suurvallan vastavoiman Neuvostoliiton uhkaa vastaan.

Lehdelle nämä suurstrategiset ajatelmat olivat toissijaisia, sillä kesäkuun 1. päivänä 1941 hänet määrättiin varapäälliköksi Jääkäripataljoona 4:n kolmanteen komppaniaan.²² Tuoreelle luutnantille ei jäänyt kuin vajaa kuukausi aikaa totutella ensimmäiseen palvelustehtäväänsä ennen ”kesäsodan” alkamista.

Fyysisesti siirtyminen koulun penkiltä joukko-osastoon oli helppo, sillä Jääkäripataljoona 4 oli edellisvuoden marraskuussa siirtynyt Mikkelistä Santahaminaan. Hieman ennen Lehden tuloa – huhtikuussa 1941 – olivat pataljoonassa palveluksensa aloittaneet vuonna 1921 syntyneet alokkaat. Eräs tuolloin pataljoonan ensimmäisessä komppaniassa palveluksessa ollut jääkäri totesi: ”*Kun talvisodan päätyttyä meille opetettiin yksin-*

19 Kilkki (1978), s. 354–355.

20 XXIV Kadettikurssin jalkaväkilinjan väli- ja loppuarvostelut v. 1940–1941, T 22083, KA.

21 Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA.

22 Sama.

omaan viivytystaistelua ja puolustusta, oli keväällä 1941 armeijaan uudelleen tultuani tilanne kokonaan muuttunut. Nyt meitä koulutettiin hyökkäystaisteluun, etenemiseen ja polkupyörällä takaa-ajoon.”²³

Positiivinen henki huokuu myös pataljoonan sotapäiväkirjan sivuilta. Kun Lehti johdatti 20. kesäkuuta 3. komppanian taisteluammunnan, todettiin sen sujuneen mitä loistavimmin.²⁴

Lehti toimi juhannusaaton 23. kesäkuuta Santahaminan vartioston tarkastavana upseerina²⁵. Tunnelma oli varmasti sangen ristiriitainen, sillä olihan saksalaisten operaatio Barbarossa, hyökkäys Neuvostoliittoon, alkanut varhain edellisen päivän aamuna.

25. kesäkuuta myös Suomi katsoi olevansa sodassa Neuvostoliittoa vastaan. 1. Jääkäriprikaati, johon Jääkäripataljoona 4 kuului, sai pari päivää myöhemmin 27. kesäkuuta 1941 käskyn siirtyä Joensuun alueelle. Jääkäripataljoona 4 lastattiin Helsingistä juniin seuraavan päivän aikana, ja kohdealueella se oli kahden vuorokauden kuluessa. Tuossa vaiheessa Mikkelin Päämajassa oli jo syntynyt päätös, että prikaati sijoitetaan osaksi juuri perustettua Karjalan Armeijaa, jonka tehtävänä oli hyökätä kohti Petroskoita ja Syväri-jokea.

Kesä–heinäkuun vaihteessa prikaatissa elettiin kiivasta koulutusvaihetta. Pataljoonan toisessa komppaniassa palvellut luutnantti Martti Frick kirjoitti: ”Koulutuksessa on nyt painopisteemme: ryhmittyneenä eteneminen, aseiden käsittely, majoittuminen, isku- ja tiedusteluryhmien koulutus, puna-armeijan arvomerkit, asehuolto, miesten yleisen kunnon kohottaminen helpolla palveluksella, uinti.”²⁶ Voi olettaa, että viereisessä kolmannessa komppaniassa, jossa Lehti toimi varapäällikkönä, palveluksen kulku oli samantyyppistä.

Pataljoonan sotapäiväkirjan sivuilta välittyy selvästi, miten yleistilanteen muutokset näkyivät Lehdenkin komppanian arjessa. Esimerkiksi heinäkuun toisen päivän iltana kaikki pataljoonan komppaniasivat käskyn valmistautua hyökkäyksen aloittamiseen seuraavan päivän iltapäivällä. Liikkeellelähtö kuitenkin viivästyi ja Lehti jäi muun pataljoonan tavoin odottamaan uutta käskyä.²⁷

Kaikki joukot eivät olleet vielä valmiina hyökkäyksen aloittamiseen, joten myös Jääkäripataljoona 4 jatkoi koulutusta. Kuvaavaa koulutuksen moninaisuudelle oli se, että 3. heinäkuuta luutnantti Lehti piti oppitunnin teemasta *käyttäytyminen sotavankina*. Oppitunnilla käytiin läpi miten piti toimia jos jäisi vihollisen vangiksi.²⁸

23 Lehti, T. Olavi & Esko Pihko: *Jääkärit eteenpäin. Jääkäripataljoona 4:n (Hämeen jääkäripataljoona) taistelut Vapaussodasta Lapin sotaan*. 2002, s. 84.

24 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 20.6.1941, SPK 13957, KA.

25 Jääkäripataljoona 4:n päiväkäsky N:o 48, 16.6.1941, T 17156/7, KA.

26 Lehti & Pihko (2002), s. 90.

27 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 2.–10.7.1941, SPK 13935, KA.

28 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 3.7.1941, SPK 13957, KA.

Karjalan Armeijan hyökkäys alkoi toden teolla 10. heinäkuuta. Seuraavana päivänä kello 10 Jääkäripataljoona 4 aloitti oman hyökkäyssotansa työntyen Korpiselän kirkonkylällä taistelleen 5. Divisioonan joukkojen puhkaisemasta murtoaukosta kohti Kokkaria ja Tolvajärveä.²⁹

Kokkarin valtauksen jälkeen 12. heinäkuuta Lehti siirrettiin konekiväärikomppanian päälliköksi. Edellinen komppanianpäällikkö, luutnantti Pentti Syvänen oli haavoittunut. Pataljoonan tulikaste oli hyvin raskas, sillä Kokkarin valtaustaistelussa se menetti kaatuneina 12 sotilasta, joista kaksi oli upseereja. Lisäksi noin 50 miestä haavoittui.³⁰

Hyökkäys oli kuitenkin vasta alussa, joten samana päivänä Lehden konekiväärikomppania sai tehtäväksi kiertää venäläisten selustaan Tolvajärven taakse. Pataljoonan piti vallata Tolvajärvi, jotta 1. Jääkäriprikaatin moottoroidut osat saisivat etenemiseen tarvittavan tieuran haltuunsa. Lehden komppania eteni hankalassa maastossa, mutta kaikeksi onneksi vihollinen perääntyi ilman taistelua. Näin Lehden tulikaste uutena komppanianpäällikkönä onnistui ilman mainittavia tappioita.³¹

Lehti oli historiallisten tapahtumien polttopisteessä, sillä Jääkäripataljoona 4 hyökkäsi yhtenä 1. Jääkäriprikaatin pataljoonista Korpiselästä Laatokan pohjoispuolelta kohti Syväriä. Tuulosjoki saavutettiin illalla 24. heinäkuuta. Pian tämän jälkeen pataljoona keskeytti ylempää tulleen käskyn myötä hyökkäyksensä. Käsky puolustukseen siirtymisestä tuli seuraavan yön aikana.³²

Pataljoonan ensimmäisen komppanian neljänteen joukkueeseen kuulunut jääkäri Tuominen kertoi kyseisen yön tapahtumista jälkikäteen siten, että he ylittivät Tuulosjoen aamuyöllä. Voimakas vihollinen pakotti joukkueen kuitenkin vetäytymään takaisin jonneilyspaikkaa kohti. Konekiväärikomppanian miehet olivat tällä välin tulleet aseisiin avaten tulen ja pysäyttäen vihollisen. Jääkäri Tuomisen kuvauksen mukaan: *”Konekiväärikomppanian päällikkö nukkui konekiväärien luona sadetakkinsa päällä turve päänalusesta ja heräsi vasta taistelun tauottua ihmettelemään suuria hylsykasoja aseiden vieressä.”* Lieneekö kuvaus koskenut nimenomaan luutnantti Lehteä?³³

Seuraavien päivien aikana pataljoona teki tarvittavat huoltotäydennykset. Teltat, autot ja välineet oli naamioitava ja jokaiselle miehelle kaivettava sirpalesuojat. Aseet ja varusteet oli niin ikään puhdistettava mahdollisimman pian. Elokuun ajan pataljoona toimi

29 Lehti & Pihko (2002), s. 95.

30 Sama, s. 98.

31 Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA; Lehti & Pihko (2002), s. 98–99.

32 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 24.–25.7.1941, SPK 13935, KA.

33 Lehti & Pihko (2002), s. 121.

niin Laatokan rannikon varmistustehtävissä, viljankorjuutoissa kuin 1. Jääkäriprikaatin reservijoukkona.³⁴

Hiljainen sodanvaihe päättyi Tuulosjoella 4. syyskuuta, jolloin suomalaiset jatkoivat hyökkäystä tavoitteenaan Syväri-joelle eteneminen. Jääkäripataljoona 4 ei osallistunut taaskaan varsinaiseen läpimurtohyökkäykseen, vaan se lähti liikkeelle varhain seuraavana aamuna, kun murto vihollisen aseisiin oli tehty. Nopeaan etenemiseen kykenevää pataljoonaa haluttiin hyödyntää läpimurron jälkeen hyökkäyksen nopeaan jatkamiseen. Pataljoonan taistelujaotuksessa Lehden johtama konekiväärikomppania oli liitetty joukkueittain muihin komppanioihin. Lehdelle tämä tarkoitti sitä, että hän toimi muun muassa yhteysupseerina ylempiin esikuntiin, koska hän ei ollut sidottu oman komppanian johtamiseen.³⁵

Ilmeisesti pataljoonan komentaja piti Lehden johtamiskykyä erinomaisena, sillä Lehti toimi tässä vaiheessa ajoittain myös jääkärikomppanian päällikkönä. Pataljoonan sotapäiväkirja kertoo 17. syyskuuta sangen poikkeavista johtamisjärjestelyistä. Lepoaikana komppanianpäällikkönä toimi vänrikki Aaltonen ja taisteluiden aikana konekiväärikomppanian päällikkö, luutnantti Lehti.³⁶

Syyskuun aikana Jääkäripataljoona 4 eteni syysstateiden yhä heikompaan kuntoon pehmentämää tieverkkoa hyödyntäen Tuulosjoelta Aunuksenkaupunkiin ja sieltä Syväri-joen pohjoispuolitse koilliseen kohti Petroskoita. Pataljoonan sotapäiväkirjassa 20. syyskuuta kuvataan tilannetta ilmeisen realistisesti: *”Patl:n kunto huono, miehet väsyneitä. Tiellä ei voinut pyörällä ajaa, vaan piti työntää, jopa välillä kantaakin.”*³⁷

Väsymyksen lisäksi hyökkäyssodan realiteetit iskivät vastaan monella tapaa. Puutetta oli myös elintarvikkeista ja polttoaineesta. Edettäessä Pidmajärvelle 21. syyskuuta, teurastivat pataljoonan miehet matkan varrelta kuusi metsässä harhaillutta vasikkaa muonatilanetta parantaakseen. Muutamaa päivää myöhemmin pataljoonan kaikki yksiköt täyttivät lihatarpeensa Latvan kylän pelloilla märehineiden lehmien ja sikojen sekä lampaiden kustannuksella. Tällaiset ”paikallishankinnat” olivat pataljoonan tietojen mukaan täysin hyväksyttäviä. Elintarvikkeiden lisäksi pulaa oli ennen muuta polttoaineesta. Pataljoonan saapuessa Latvan kylään syyskuun 24. päivänä, oli bensiini ja öljy niin lopussa, että eteneminen ei ollut mahdollista ennen täydennyksiä.³⁸

34 Ks. esim. Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 29.7.1941, SPK 13935, KA; Lehti & Pihko (2002), s. 122.

35 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 5.9.1941, SPK 13935, KA.

36 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 17.9.1941, SPK 13958, KA.

37 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 20.9.1941, SPK 13935, KA.

38 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, 22. ja 24.–25.9.1941, SPK 13935, KA.

Haavoittuminen Petroskoita vallattaessa

Jääkäripataljoona 4 hyökkäsi syyskuun lopussa osana Osasto Lagusta etelästä kohti Petroskoita. Lehdelle tämä operaatio oli koitua kohtalokkaaksi, sillä hän haavoittui 28. syyskuuta johtaessaan pataljoonan reserviksi koottua joukkoa. Lehden johtama reservijoukko oli käsketty tukemaan pataljoonan ensimmäisen komppanian hyökkäystä, joka oli pysähtynyt vihollisen hallussa olleen tulivoimaisen kukkulatukikohdan eteen. Taistelu jatkui läpi yön, ja seuraavana aamuna suomalaisten hyökkäys alkoi uudelleen. Tässä hyökkäyksessä luutnantti Lehti haavoittui.³⁹

Pataljoonan sotapäiväkirjassa Lehden haavoittuminen mainittiin 29. syyskuuta hyvin lyhyesti: ”Klo 8.30. soitti kapt. Lounila komentopaikkaan: Luutn Lehti haavoittunut reiteen, parit lähetettävä.”

Syyskuun viimeiset päivät olivat Jääkäripataljoona 4:lle kokonaisuudessaan erittäin raskaita, sillä neljän päivän aikana, 27.–30. syyskuuta, pataljoonasta kaatui sen omien tietojen mukaan 35 sotilasta. Lisäksi 81 miestä haavoittui.⁴⁰ Raskaiden tappioiden jälkeen suomalaisjoukot, Jääkäripataljoona 4 etunenässä, valtasivat Petroskoin 1. lokakuuta. Luutnantti Lehti oli tuolloin toipumassa haavoittumisestaan.

Lehti palasi parin kuukauden toipumisjakson jälkeen takaisin pataljoonaan joulukuun alussa 1941. Mitä ilmeisimmin joulukuun alkupäivinä Juustjärvellä Karhumäen edustalla otetussa valokuvassa konekiväärikomppanian päällystö, komppanianpäällikkö Lehti mukaan lukien, näyttää vakavailmeiseltä, mutta olosuhteisiin nähden fyysisesti hyvävoimaiselta. Pataljoona oli siirtynyt Petroskoista Juustjärvelle marras–joulukuun vaihteessa. Pyörämarssin pituus oli noin 200 kilometriä.⁴¹

Karhumäki vallattiin 5. joulukuuta. Noin 30 asteen pakkasesta huolimatta Jääkäripataljoona 4 jatkoi hyökkäystä kaupungista itään vallaten Lumbusin kylän. Muut 1. Jääkäriprikaatin joukot jatkoivat hyökkäystä aina Poventsaan asti, noin parikymmentä kilometriä Karhumäestä kaakkoon. Taistelu Karhumäen alueesta päättyi 8. joulukuuta, joskin harhailevia vihollisosastoja kohdattiin seuraavina päivinä vielä runsaasti. Luutnantti Lehti saikin 9. joulukuuta tehtäväksi johtaa vahvennetun komppanian tutkimaan maasto Poventsasta koilliseen. Osasto törmäsi joukkueen vahvuiseen viholliseen, joka tuhottiin viimeiseen mieheen.⁴² Joulukuun loppupuolella Jääkäripataljoona 4 siirtyi vähitellen muiden joukkojen tavoin puolustukseen. Alkoi niin sanottu asemasotavaihe.

39 Lehti & Pihko (2002), s. 141–142.

40 Jääkäripataljoona 4:n sotapäiväkirja, JP 4:n tappiot ajalta 11.7.41–31.12.42, SPK 13935, KA.

41 Lehti & Pihko (2002), s. 141–142 ja 145.

42 Ks. Petramaa, Ahti; Antti Juutilainen & Timo Kallioniemi: Eteneminen Maaselän kannakselle. *Jatkosodan historia* 3. Porvoo 1991, s. 248–257; Lehti & Pihko (2002), s. 155.

Lehti oli saanut henkilökohtaista tunnustusta jo hyökkäysvaiheen aikana, kun hänelle elokuun puolivälissä oli myönnetty 4. luokan Vapaudenristi ja parisen kuukautta myöhemmin ristiin lisätty tammenlehti. Lehden sotapöytäkirjat olivat merkittäviä, sillä 1.1.1942 hänelle myönnettiin 3. luokan Vapaudenristi miekkojen kera⁴³. Kyseinen tunnustus oli 26-vuotiaalle luutnantille sangen korkea.

Asemasotavaiheen sodankäyntiä

Maaliskuun 8. päivänä irrotettiin 1. Jääkäriprikaati – mukaan lukien Jääkäripataljoona 4 – rintamavastuusta ja siirrettiin Paateneen maastoon. Luutnantti Lehti ja muu pataljoonan miehistö kuuluivat huhuja, että pian alkaisi hyökkäys Sorokkaan Muurmannin rautatien katkaisemiseksi. Huhut pitivät sikäli paikkansa, että maaliskuussa 1942 suomalaiset todellakin suunnittelivat hyökkäystä Sorokkaan, mutta siitä luovuttiin tasavallan presidentti Rytin ja marsalkka Mannerheimin yhteisellä päätöksellä maaliskuun 23. päivänä käydyn neuvottelun jälkeen. Vaakakupin yhdellä puolella oli mahdollisuus katkaista länsiliittoutuneiden apu rautateitse Neuvostoliitolle ja toisella puolella hyökkäyksen seuraukset, kun vihollinen olisi pyrkinyt avaamaan ratayhteyden vastahyökkäyksellä.⁴⁴

Päämajan operatiivisella osastolla tuolloin toiminut everstiluutnantti T. V. Viljanen on myöhemmin vahvistanut, että 1. Jääkäriprikaatin siirto liittyi nimenomaan suunnitteilla olleeseen Sorokan operaatioon.⁴⁵

Sorokan hyökkäys jäi tekemättä, mutta huhtikuun puolivälissä 1942 pataljoona sai muiden 1. Jääkäriprikaatiin kuuluneiden joukkojen tavoin käskyn marssia Karhumäkeen, mistä se siirrettiin junakuljetuksilla Syvärinkaupunkiin.⁴⁶ Siirto liittyi puna-armeijan käynnistämään laajaan hyökkäykseen Syvärin rintamalla. Myöhemmin nämä sota-toimet on tunnettu Syvärin kelirikkotaisteluina.

Suomalaiset kävivät vastahyökkäykseen, jossa Jääkäripataljoona 4:n joukot liitettiin osaksi everstiluutnantti Sulo Suden johtamaa taisteluosastoa. Tähän järjestelyyn liittyen huhtikuun 19. päivänä Lehti siirtyi komppanianpäällikön tehtävästä everstiluutnantti Suden adjutantiksi. Vihollisen hyökkäys onnistuttiin pysäyttämään ankarissa torjuntataisteluissa. Jääkäripataljoona 4:n tappiot 20.–25. huhtikuuta olivat kaksikymmentä kaatunutta ja 54 haavoittunutta.⁴⁷

43 Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA.

44 Lehti & Pihko (2002), s. 166; Karjalainen, Mikko: *Ajatuksista operaatioiksi. Suomen armeijan hyökkäysoperaatioiden suunnittelu jatkosodassa* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu 2009, s. 170–199.

45 Karjalainen, Mikko: *Mannerheimin päämaja. Sodanajan johtoesikunta 1918–1944*. Keuruu 2019, s. 211.

46 Lehti & Pihko (2002), s. 166.

47 Sama, s. 181.

Toukokuun alkupuolella pataljoona siirrettiin vihollishyökkäyksen tyrehtyttyä pois Syvärin rintamalta Äänislinnaan. Kesäkuun 21. päivänä Jääkäripataljoona 4:n joukot saivat henkilökohtaisen kiitoksen kevään taisteluistaan itse ylipäällikkö Mannerheimilta. Hän vieraili Äänislinnassa tervehtien katselmuksessa pataljoonan jokaista komppaniaa erikseen.⁴⁸

Toukokuun lopussa 1943 Lehti ylennettiin kapteeniksi. Kauaa Lehti ei ylennyksensä saanut kasarmiolosuhteissa nauttia, sillä 5. kesäkuuta pataljoona sai käskyn siirtä pyörillä jälleen Syvärin rintamalle. Kolmen vuorokauden pyörämarssin jälkeen pataljoona oli Kuutilahden lohkolla, missä se otti rintamavastuun Jalkaväkirykmentti 4:n joukoilta.⁴⁹

Elokuun lopussa 1943 Lehti anoi muutaman kymmenen muun pataljoonan miehen tavoin metsästyskorttia pataljoonan metsästysalueella tapahtuvaan metsästykseseen. Anomuksesta käy ilmi, että Lehdellä ei ollut omaa metsästysasetta. Anomukseen virallisuutta kuvaa se, että Lehden henkilökohtaisista tuntopiirteistä mainitaan 177 senttimetrin pituus, vaaleat hiukset ja harmaat silmät.⁵⁰

Metsästysmahdollisuus Syvärin maastoissa jäi lyhytaikaiseksi, sillä Lehti ja koko Jääkäripataljoona 4 siirtyi takaisin Äänislinnaan lokakuun 1943 puolivälissä. Ilmiselvästi metsästyksen kautta saadulle lihatäydennykselle oli tarvetta, sillä saman tien Äänislinnaan siirron jälkeen haki hän useiden muiden pataljoonan sotilaiden tavoin metsästys-oikeutta Äänisenrannan alueelle.⁵¹

Kasarmipalvelusjakso jäi jälleen lyhyeksi, sillä Lehden konekiväärikomppania siirrettiin marraskuun alussa kaupungin pohjoispuolelle Jalolahden kylään rannikon linnoitustoihin. Joulukuun 1943 vietettiin siis telttamajoituksessa. Lehden komppaniaan kuuluneen alikersantti Martti Vaaran muistelun mukaan: ”*Hevonen toi töpinästä muonat: tupla-anos voita, kinkun kappale, keksiä, siirappiräiskäleen, reikäleivän lisäksi pala limppua ja viisi ylimääräistä muonatupakkaa.*” Kuten asiaan kuului, komppanianpäällikkö Lehden joulutervehdys luettiin eri puolilla komppaniaa.⁵²

Mitä ilmeisimmin Lehti harrasti rintamalla valokuvausta, sillä vuoden 1943 aikana hän sai kahteen otteeseen – huhtikuun puolivälissä ja syyskuun lopussa – luvan valokuvaukseen omistamallaan Zeiss Ikon -merkkisellä kameralla. Lupa oli voimassa vuoden

48 Nuoramo, Olli: *Hämeen jääkäripataljoona*. Hämeenlinna 1974, s. 194–195.

49 Jääkäripataljoona 4:n päiväkäsky 19.6.1943, T 17156/6, KA; Lehti & Pihko (2002), s. 181 ja 185.

50 Jääkäripataljoona 4:n anomus koskien metsästyslupia N:o 2181/I/31, päiväämätön liittyen Vallan puh.sanomaaan N:o 150/I/15/25.8.43, T 17156/7, KA.

51 Jääkäripataljoona 4:n anomus koskien metsästyslupa-anomuksia N:o 2639/I/31, 27.10.1943, T 17156/7, KA.

52 Lehti & Pihko (2002), s. 194–196.

1943 loppuun asti.⁵³ Jatkosodan aikana sotatoimialueella ei saanut kuvata ilman henkilökohtaisesti myönnettyä kuvauslupaa.

Helmikuun puolivälissä 1944 pataljoona siirtyi Äänislinnasta Viipuriin, kuten muutkin Panssaridivisioonan joukot. Siirto liittyi suursodassa tapahtuneeseen muutokseen. Neuvostojoukot olivat onnistuneet tammikuussa murtamaan saksalaisjoukkojen saartorenkkaan Leningradin ympärillä ja Suomen sodanjohto näki, että omien joukkojen painopistettä oli siirrettävä yhä vahvemmin Karjalankannakselle. Lehti ja muut Jääkäripataljoona 4:n miehet aloittivat linnoitustyöt Viipuri–Kuparsaari–Taipale-asemassa. Alikersantti Vaaran muistaman mukaan kapteeni Lehti olisi todennut, että linnoitustöitä riittäisi syksyyn asti.⁵⁴ Lehti puhui asiaa, mutta puna-armeija sekoitti suomalaisten linnoitussuunnitelmat vain muutamaa kuukautta myöhemmin kesäkuussa 1944.

Kesän 1944 torjuntataistelut Jääkäripataljoona 5:ssä

Maaliskuun 6. päivänä 1944 Lehti siirtyi Jääkäripataljoona 5:n toisen komppanian päälliköksi. Siirto johtui mitä ilmeisimmin siitä, että hän oli sopiva pataljoonan vanhimmaksi kadettiupseeriksi edellisen menehdyttyä. Lehden siirto osui vaiheeseen, jolloin pataljoona oli ollut jo muutaman viikon linnoitustöissä Viipuri–Kuparsaari–Taipale -linjalla Viipurinlahden–Käremäenlahden välisellä alueella.⁵⁵

Parisen viikkoa myöhemmin Lehti ilmoitti ”Jääkärimarssin” soidessa pataljoonan joukot pataljoonan komentajalle, everstiluutnantti Sandströmille. Pataljoonankomentaja piti katselmuksen joukoilleen, jotka olivat kokonaisuudessaan läsnä. Paikalla oli myös torvisoittokunta, mutta siitä huolimatta pataljoonan pastorin mukaan virrenveisuus ei onnistunut.⁵⁶

Pari kuukautta myöhemmin, äitienpäivänä 14. toukokuuta Lehti siirtyi pataljoonan konekiväärikomppanian päälliköksi. Lehden komppania oli tuolloin pääosin edelleen linnoitustöissä. Komppanian vahvuudesta seuraavana aamuna linnoitustöihin lähti 1 upseeri, 12 aliupseeria ja 74 miestä. Metsätöihin puolestaan lähti 1 aliupseeri ja 15 miestä. Toukokuun loppupuoliskon ajan Lehden johtaman konekiväärikomppanian arki jat-

53 Todistukset koskien valokuvauskoneen hallussapitoa ja valokuvausta, N:o 973/I/31, 19.4.1943 ja N:o 2388/I/31, 27.9.1943, T 17156/7, KA.

54 Lehti & Pihko (2002), s. 196.

55 Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA; Käkälä, Erkki: *Laguksen miehet. Marskin nyrkki – Suomalainen panssari-ryhtymä 1941–1944*. Jyväskylä 1992, s. 291–292; Lehti & Pihko (2002), s. 198.

56 Jääkäripataljoona 5:n pastorin sotapäiväkirja, 19.3.1944, SPK 14000, KA.

kui samanlaisena. Linnoitus- ja metsätöiden lisäksi suoritettiin myös sulkeisharjoituksia sekä aseiden huoltoa. Myös hälytysharjoituksia pidettiin.⁵⁷

Valitettavasti komppanian sotapäiväkirja katkeaa toukokuun loppuun mennessä. Siitä miten Lehden komppanian arki tuosta eteenpäin toteutui, on hankala saada selvyyttä. Pataljoonan pastori teki toukokuun 1944 pataljoonan tilasta sangen lohdullisen yhteenvedon: ”Viime aikoina pataljoonan siveellinen tilanne huonontunut, joskaan se ei ole huolestuttava. Sukupuolitauteja melko vähän (lääkäri). Alkoholinkäyttö ennallaan (ei huolestuttava).”⁵⁸

Se kuitenkin tiedetään, että 27. kesäkuuta Lehti haavoittui Talissa Viipurin koillispuolella. Taistelut Talin–Ihantalan alueella olivat tuolloin kiivaimmillaan. On ilmeistä, että haavoittuminen tapahtui hyökkäyksessä, jonka Jääkäriprikaatin pataljoonat (JP 2, JP 4 ja JP 5) aloittivat kello 15 Leitimojärven pohjoispuolella. Pataljoonien miesvahvuudet olivat huppenneet jo ennen tätä hyökkäystä 200–250 mieheen, eli noin neljännekseen määrävahvuuksista.⁵⁹

Haavoittumisestaan edeltävinä päivinä kapteeni Lehti oli johtanut kahden, jopa kolmen komppanian osastoa kiivaissa taisteluissa.⁶⁰

Talin–Ihantalan suurtaistelu hiljeni heinäkuun 9. päivänä. Kaksi päivää myöhemmin, 11. heinäkuuta Lehdelle myönnettiin tammenlehvä 3. luokan Vapaudenristiin. Sotilaskantakorttiin kesän 1944 taistelupaikoiksi Lehdelle on merkitty Kivennapa, Kuuterselkä, Ylä-Somme ja Tali.⁶¹

Mitä ilmeisimmin Lehti palasi haavoittumisen jälkeen palvelukseen Järjestelykeskus 1:een 21. heinäkuuta ja siirtyi sieltä kaksi päivää myöhemmin Henkilötäydennyskeskus 6:een. Jääkäripataljoona 5:n kirjoille hän palasi 25. heinäkuuta 1944.⁶²

Muutamaa päivää aiemmin, 22. heinäkuuta pataljoona oli muiden Jääkäriprikaatin joukkojen tavoin irrotettu etulinjasta reservijoukoksi. Seuraavat viikot kuuluivat niin harjoittelun – panssarintorjuntavälineet ja panssarivaunujen kanssa yhteistoiminta – kuin maataloustöiden parissa.⁶³

---

57 Jääkäripataljoona 5:n konekiväärikomppanian sotapäiväkirja, 14.–15.5.1944, SPK 13998, KA; Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA; Lehti & Pihko (2002), s. 198.

58 Jääkäripataljoona 5:n pastorin sotapäiväkirja, 31.5.1944, SPK 14000, KA

59 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortti, KA; Koskimaa, Matti: *Veitsen terällä. Vetäytyminen Länsi-Kannakselta ja Talin–Ihantalan suurtaistelu kesällä 1944*. Porvoo 1993, s. 112–115.

60 Kuussaari, Eero; Jarl Kronlund & Jouni Suninen: *Torjuntataistelut Karjalan kannaksella. Jatkosodan historia 5*. Porvoo 1992, s. 157 ja 160.

61 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortti, KA; Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA; Koskimaa (1993), s. 155–156.

62 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortti, KA.

63 Vrt. esim. Suominen (1971), s. 99 ja Nuoramo (1974), s. 236.

Lapin sodasta rauhaan ja Sotakorkeakouluun

Jatkosota päättyi 4. syyskuuta 1944, mutta Lehti jatkoi vanhassa tehtävässään komppani-anpäällikkönä vielä kolmisen viikkoa, kunnes hänet siirrettiin 26. syyskuuta pataljoonan komentajan apulaiseksi. Tuolloin pataljoona oli jo siirretty pohjoiseen, jossa oltiin ryhtymässä sotatoimiin Lapissa olevien saksalaisjoukkojen häätämiseksi pois Suomen alueelta.⁶⁴

Jääkäripataljoona 5:stä Lehti siirtyi takaisin Jääkäripataljoona 4:n kirjoille 5. marraskuuta 1944. Lehden tehtävänä oli toimia pataljoonan komentajan apulaisena. Lehden lisäksi samanlainen siirto tapahtui muutamalle muullekin Lehden pataljoonan upseerille. Siirrot johtuivat siitä, että Jääkäripataljoonista kotiutettiin 3.–4. marraskuuta 1924 syntyneet ja sitä vanhempien ikäluokkien reserviläiset. Prikaatiin jäi vain kolme pataljoonaa (JP 2, JP 3 ja JP 4).⁶⁵

Lapin sota näyttää Lehden osalta kulkeneen reittiä Pudasjärvi, Ranua, Rovaniemi, Sodankylä, Kaunispää, Ivalo, Inari ja Kaamanen. Jääkäripataljoona 4 pysäytti päävoimiensa etenemisen Kaamaseen, mistä lähetettiin taistelupartiot Karigasniemen ja Utsjoen suuntiin. Norjan raja saavutettiin Utsjoella 20. marraskuuta. Lehden sotatie oli tullut päätökseen.⁶⁶

Käytännössä Lapin sota päättyi Lehdeltä ja Jääkäripataljoona 4:ltä 14. tammikuuta 1945, kun pataljoonan miehet purkautuivat pohjoisesta tulleesta junasta Hämeenlinnassa ja majoittuivat Linnankasarmille. Muiden vakinaisessa palveluksessa olleiden tavoin Lehden palvelu jatkui Puolustusvoimissa. Reilua viikkoa aiemmin, 5. tammikuuta lehti oli nimitetty jalkaväkiupseeriksi Kankaanpään Sotilaspiirin Esikuntaan.⁶⁷

Kankaanpäästä ura jatkui kesällä 1946 Taistelukouluun oppilaaksi ja sieltä vuoden 1947 alussa Kevyeen Prikaatin koulutustoimistoon. Esikuntatyön katkaisi muutaman kuukauden viransijaisuus Erillisen Kranaatinheitinkomppanian päällikkönä alkuvuodesta 1948, kunnes hänet komennettiin Sotakorkeakouluun Maasotalinjan kurssi numero 18:n oppilaaksi 7. tammikuuta 1949. Vuoden 1950 loppuun mennessä Lehti suoritti sotakorkeakouluopinnot, nyt suomalaisen sotataidon klassikkona julkaistava diplomityö mukaan lukien.⁶⁸

---

64 Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA; Elfvingren, Eero: Sota Lapissa. *Jatkosodan historia* 5. Porvoo 1992, s. 379.

65 Jääkäripataljoona 5:n sotapäiväkirja, 5.11.1944, SPK 13942, KA; Nuoramo (1974), s. 256; Elfvingren (1992), s. 416.

66 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortti, KA; Elfvingren (1992), s. 416.

67 Nuoramo (1974), s. 260.

68 Taisto Olavi Lehden sotilaskantakortin liitelehti, KA.

Epilogi

Sotakorkeakoulun jälkeen Lehti teki mittavan uran Puolustusvoimien palveluksessa⁶⁹:

- Vanhempi toimistoupseeri Puolustusvoimain pääesikunnan operatiivisessa osastossa 16.1.1951–30.11.1952
- Toimistoupseeri Pääesikunnan operatiivisen osaston operatiivisessa toimistossa 1.12.1952–5.5.1955
- Pataljoonan komentaja 3. Prikaatissa 6.5.1955–10.2.1956
- Koulutus- ja järjestelytoimiston päällikkö 3. Prikaatin esikunnassa 11.2.1956–25.2.1957
- Koulutustoimiston päällikkö 2. Divisioonan esikunnassa 26.2.1957–22.7.1958
- Toimistopäällikkö Pääesikunnan operatiivisessa toimistossa 23.7.1958–6.9.1962
- Pataljoonan komentaja Karjalan Jääkäripataljoonassa 7.9.1962–15.3.1965
- Osastopäällikkö Pääesikunnan koulutusosastossa 16.3.1965–2.1.1967
- Kainuun Prikaatin komentaja 3.1.1967–31.7.1971
- Komennettuna erityistehtäviin Pääesikunnan tiedusteluosastossa 1.8.1971–31.10.1971
- Suomen sotilas-, laivasto- ja ilmausiamies Washingtonissa ja Ottawassa 1.11.1971–1.4.1974.

Lehti ylennettiin majuriksi vuonna 1953, everstiluutnantiksi 1959 ja everstiksi vuonna 1965. Taisto Olavi Lehti jäi reserviin 35 palvelusvuoden jälkeen tasan 60-vuotiaana 4. kesäkuuta 1975.

---

69 Taisto Olavi Lehden nimikirja n:o 51744, KA.

Eversti Taisto Olavi Lehti jäi reserviin vuonna 1975.

Helena Pilke¹

Vaaran vuosista arvostettuun asemaan – Puolustusvoimien ja yhteiskunnan suhde 1940-luvulta 1960-luvulle

Puolustusvoimien ja yhteiskunnan suhteet muuttuivat sodanjälkeisinä vuosikymmeninä radikaalisti. Äärimmillään koko ”sotalaitosta” vaadittiin lakkautettavaksi, mutta hiljalleen arvostus nousi – sekä omien toimien että suurvaltapolitiikan ansiosta. Taisto Olavi Lehden diplomityö vuonna 1950 osui yhteiskuntasuhteiden saumakohtaan. Se sisälsi ehdotuksia, jotka olivat aikaansa edellä ja toteutuivat vasta paljon myöhemmin.

Puolustusvoimat ei koko historiansa aikana ole ollut yhtä epäsuosittu ja aliarvostettu kuin 1940-luvun loppuvuosina. Sanomalehdissä se nousi uutisaiheeksi useimmiten kielteisissä yhteyksissä. Näitä olivat varusmiesten väitetty simputus, varuskuntien huono tai riittämätön ruoka, upseerien asevelvollisilla teettämät talkootyöt ja muut kritiikkiä herättäneet tapaukset sekä luonnollisesti sodanjälkeinen iso uutisaihe, asekatkenta, josta lehdillä riitti kirjoitettavaa pitkäksi aikaa.²

Jos faktojen tarkistaminen olisi pilannut raflaavan tarinan, toimittajat – erityisesti vasemmistolehdistä – jättivät helposti tarkistukset tekemättä. Harva lehti varasi puolustusvoimille vastineoikeutta tai julkaisi lähetettyjä oikaisuja. Rintamalinjat menivät yleensä niin, että oikeistolehdet ja riippumattomat lehdet olivat joko neutraaleja tai myötämiehlisiä, mutta äärivasemmiston lehdet hyökkäsivät jatkuvasti ja ärhäkästi. Sosiaalidemokraattiset sanomalehdet sen sijaan jopa joskus puolustivat, mikä saattoi osin johtua ”asevelisocialistien” vahvasta asemasta puolueessa sodanjälkeisinä vuosina.³

Hyvä esimerkki on asekatkentaäjutun käsittely: riippumaton *Helsingin Sanomat*, kokoomuksen *Uusi Suomi* samoin kuin *Suomen Sosialidemokraatti* paheksuivat sekä aseiden hajavarastointia sinänsä että siihen liittynyttä sotilas- ja muiden viranomaisten salailua, *Vapaa Sana* ja *Työkansan Sanomat* epäilivät oikeiston vallankaappauksen olevan aluillaan ja vaativat ”puhdistuksia” armeijaan.⁴

1 FT Helena Pilke on historiantutkija ja tietokirjailija, joka on kirjoittanut mm. suomalaisen sotilastiedotuksen historian.

2 Pilke, Helena: *Meidän poikamme mediassa. Suomalainen sotilastiedotus ja puolustusvoimien julkisuuskuvat itsenäisyyden alusta 2010-luvulle*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, 2021, s. 122–129; Alahonko, Seppo: *Julkisen sanan suhtautuminen puolustusvoimiimme ja maanpuolustukseemme syksystä 1944 kevääseen 1948*. Sotakorkeakoulun diplomityö SKK-1:1429, 1981, s. 35–47 ja 59–69.

3 Sama.

4 Alahonko (1981), s. 35–42.

Niitä tehtiinkin: vuosien 1945–1946 aikana Valtiollisen poliisin tutkintavankeudessa, oikeudenkäyntejä odottamassa, istui viitisenkymmentä tavalla tai toisella asekatkentaan osallistunutta tai siitä epäiltyä aktiiviupseeria, joista korkeimmat olivat kenraaliluutnantin arvoisia.⁵

Lehdistön parjaukseen kiinnitettiin huomiota jo lokakuussa 1945 pidetyillä armeijan korkeimman johdon neuvottelupäivillä, joihin osallistuivat kesällä toimikautensa aloittaneen puolustusvoimain komentajan Jarl Lundqvistin lisäksi kenraalikuunta ja pääesikunnan osastopäälliköt. Lundqvist, joka yleensäkin toimi melko matalalla profiililla, ei näyttä kehottaneen alaisiaan mihinkään toimenpiteisiin mustamaalauksen ehkäisemiseksi.⁶

Vasemmisto vaati kovia toimia

Useat tutkijat ovat todenneet puolustusvoimien eläneen 1940-luvun loppupuolella todellisia vaaran vuosia. Takana oli hävitty jatkosota, jota osa suomalaisista piti kokonaisuudessaan armeijan synnä. Sotaväsymys ja suuret, nopeassa tahdissa maksettaviksi vaaditut sotakorvaukset kiristivät kansalaisten hermoja, asekatkennän paljastuminen ja sen hyväksikäyttö äärivasemmiston propagandassa saattoi koko puolustusvoimien henkilöstön epäilyksenalaiseksi.

Valtiojohdolta ei tullut tukea, pikemminkin päinvastoin. Poliittisten voimasuhteiden heilahtaminen lähes äärilaidasta toiseen aiheutti sen, että puolustusvoimia pidettiin antidemokraattisena linnakkeena, joka tulisi ”kansanvaltaistaa”. Tätä vaatineen äärivasemmiston oli tosin huomattavasti hankalampaa vallata asemia armeijassa kuin esimerkiksi Valtiollisessa poliisissa tai Yleisradiossa, joissa se sai nopeasti ja jokseenkin vaivatta johdopaikkoja haltuunsa.⁷

Eduskunnassa puolustusvoimien kyvyt asetettiin kyseenalaiseksi heti, kun ensimmäisillä sodanjälkeisillä vaaleilla valittu parlamentti aloitti työnsä huhtikuun alkupäivinä 1945. Maaliskuiset vaalit olivat muuttaneet eduskunnan voimasuhteita huomattavasti. Sosiaalidemokraatit kärsivät vaalitappion, uutena puolueena eduskuntaan nousi SKDL ja useat lähinnä oikeistoa edustaneet 1930-luvun valtiopäivämiehet jättäytyivät pois, joko omasta aloitteestaan tai valtiojohdon toivomuksesta.

Puolustusasiainvaliokunnan puheenjohtajaksi valittiin SKDL:n kansanedustaja Nestori Nurminen ja äärivasemmiston ääni kajahti istuntosalissa jo ennen vappua. Nurmisen

5 Uola, Mikko: *Unelma kommunistisesta Suomesta*. Minerva, Helsinki (painettu EU:ssa) 2013, s. 20.

6 Syrjö, Veli-Matti: Puolustusvoimat suomalaisessa yhteiskunnassa 1944–1974. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2*. Veli-Matti Syrjö, Mikko Karjalainen & Eero Elfvingren (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos & WSOY, WS Bookwell Oy 2006, s. 604–605.

7 Syrjö (2006), s. 604; Visuri, Pekka: Puolustuspolitiikka sodan jälkeisinä vuosikymmeninä. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2*. Veli-Matti Syrjö, Mikko Karjalainen & Eero Elfvingren (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos & WSOY, WS Bookwell Oy 2006, s. 18–19.

nimiin merkityssä, kaikkiaan 20 kansandemokraatin allekirjoittamassa toivomusaloitteessa vaadittiin hallitukselta toimenpiteitä upseeriston kansanvaltaistamiseksi. Tarkemmin sanottuna ”*fascistimieliset ja kansalliskiihkoiset*” upseerit pitäisi poistaa viroistaan ja tilalle nimittää työläisten ja talonpoikien keskuudesta lähteneitä miehiä. Yleensäkin upseerikoulutus tulisi saattaa demokratian vaatimuksia vastaavalle tasolle; aloitteessa ei kylläkään mainittu, miten se käytännössä tapahtuisi.⁸

Perusteluina aloitteen tekijät esittivät, että kun huomattava osa upseeristosta oli saanut sotilaskoulutuksensa Saksassa ennen vuotta 1918, tämä niin sanottu preussilainen koulutus oli vienyt kaiken armeijassa tehdyn koulutus- ja kasvatustyön kansanvallalle vieraisiin uomiin. Esimerkkeinä mainittiin vuoden 1918 tapahtumat, 1930-luvun alun kyyditykset sekä Mäntsälän kapina ja todettiin, että ”*työtätekevien asiat*” olivat upseeristolle vieraita ja että erityisesti vastikään käytyjen sotien aikana ”*demokratialle vihamielinen henki*” oli tullut näkyviin.⁹

Puhemiesneuvoston ehdotuksesta aloite lähetettiin puolustusasiainvaliokunnalle. Se ei kuitenkaan ehtinyt käsitellä aloitetta vuonna 1945 eikä vielä seuraavanakaan vuonna. Myös muutaman muun puolustusvoimia koskevan aloitteen voi epäillä hautautuneen toisten asiakirjojen alle pitkiksi venähtäneillä retkillään – tai sitten ne joutuivat vuosina 1945–1949 toimineen puolustusrevisiokomitean käsittelyyn ja jäivät sille tielleen.¹⁰

Eduskunnassa nimittäin tehtiin 1940-luvun loppuvuosina useita puolustusvoimia koskevia aloitteita; suurin osa niistä tuli vasemmistolta. ”*Upseeriston kansanvaltaistaminen*” liitettiin asevelvollisuusajan lyhentämiseen, ja keväällä 1945 kymmenkunta kansanedustajaa ehdotti, että edellissyksynä välirauhansopimuksen perusteella lakkautettujen järjestöjen ja puolustuslaitoksen lakkautettujen virkojen lakkautuspalkkojen maksaminen lopetettaisiin. Rahat tulisi kohdentaa sotainvalideille, sotaleskille ja -orvoille. Muutamana vuonna myöhemmin ehdotettiin, että asevelvollisuusajan lyhentämisellä voitaisiin vapauttaa kasarmeja siviilikäyttöön eli tehdä niistä sairaaloita, kouluja ja asuinrakennuksia. Invalidit ja orvot mainittiin tässäkin aloitteessa. Sen tekijöinä oli 16 SKDL:n ja yksi ruotsalaisen vasemmiston edustaja.¹¹

8 Toivomusaloite n:o 250, eduskunnalle 18.4.1945. Valtiopäivät 1945, liitteet XI, Puolustusasiainvaliokuntaan lähetetyt toivomusaloitteet. [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1945/Liite_1945_I_XII.pdf], katsottu 18.8.2022.

9 Sama.

10 Nurmisen ym. toivomusaloite n:o 250 mainitaan eduskunnan digitoiduissa asiakirjoissa PTK_1946_III_900, sivu 971 ja ASK_1946_IV_V_II_200, sivu 227, katsottu 18.8.2022.

11 Toivomusaloite n:o 255, eduskunnalle 20.4.1945. Valtiopäivät 1945, liitteet XI, Puolustusasiainvaliokuntaan lähetetyt toivomusaloitteet. [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1945/Liite_1945_I_XII.pdf]; Toivomusaloite n:o 319, eduskunnalle 14.2.1947. Valtiopäivät 1947, liitteet XI, Puolustusasiainvaliokuntaan lähetetyt toivomusaloitteet. [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1947/Liite_1947_I_XII.pdf], katsottu 18.8.2022.

Radikaaleimpia olivat kevättalvella 1946 tehty aloite asevelvollisuuden supistamiseksi tai poistamiseksi ja vuotta myöhemmin tehty toivomusaloite, joka tähtäsi koko puolustuslaitoksen – sotalaitokseksi sitä esityksessä kutsuttiin – lakkauttamiseen parin seuraavan vuoden aikana.

Asevelvollisuuden asteittaista supistamista, joka myöhemmin muuttuisi koko asevelvollisuuden poistoksi, ehdotti neljä ruotsalaiseen kansanpuolueeseen kuuluvaa kansanedustajaa. He väittivät asevelvollisuutta kohtaan tunnetun vastenmielisyyden yltävän yleisessä tietoisuudessa yhä laajemmalle ja syvemmälle ja huomauttivat, että suurin osa kasarmeihin koottavista nuorukaisjoukoista ei ollut lainkaan kiinnostuneita sotilaselämästä. Aloitteessa pidettiin pahana myös valtakunnan muutenkin kireälle vedettyä taloutta rasittavia useiden miljardien markkojen puolustusbudjetit, samoin sitä että ”kymmeniä tuhansia nuoria miehiä pidetään tuottamattomassa sotilaallisessa askartelussa iässä, jolloin heidän pitäisi saada valmistautua luovaan rauhantyöhön”.¹²

Vielä jyrkemmälle kannalle asettui yhdeksän sosiaalidemokraattia. He ehdottivat, että ”hallitus viipymättä valmistaisi suunnitelman sotalaitoksen asteittaiseksi lakkauttamiseksi vuosien 1948–1950 aikana”. Perustelut lähtivät liikkeelle makrotasolta: parlamentaarikot totesivat, että vaikka YK ja sen turvallisuusneuvosto eivät vielä olleet pystyneet poistamaan maailmasta sodan vaaraa lopullisesti, pienetkin kansakunnat voisivat antaa oman panoksensa maailmanrauhan hyväksi. Aloitteen allekirjoittajien mielestä tämä tapahtuisi parhaiten lakkauttamalla koko sotalaitos. Samalla kansantalous kohenesi, koska puolustusmenoihin käytettävät varat voitaisiin ohjata muihin tarkoituksiin. Kolmen vuoden siirtymäaikana armeijan henkilöstö ehditsi siirtyä muihin tehtäviin, ja myös YK ja turvallisuusneuvosto saisivat tuossa ajassa urakkansa päätökseen tai ainakin riittävän pitkälle.¹³

Nähtävästi puolueen piirissä oli asiasta keskusteltu yleisemminkin, sillä sosiaalidemokraattisen työläisnuorison liitto antoi samoihin aikoihin julkilausuman, jossa puolustuslaitosta vaadittiin lakkautettavaksi.¹⁴

Halutessaan äärivasemmistokin osasi olla rakentava. Tosin seitsemän SKDL:n kansanedustajan toivomusaloite puolustusvoimien oppikoulusta, joka pätevoittäisi lahjakkaita, mutta pelkästään kansakoulun varaan jääneitä nuorukaisia hakemaan Maa- ja

12 Toivomusaloite n:o 191, eduskunnalle 7.2.1946. Valtiopäivät 1947, liitteet XI, Puolustusasiainvaliokuntaan lähetetyt toivomusaloitteet. [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1946/Liite_1946_I_XII.pdf], katsottu 18.8.2022.

13 Toivomusaloite n:o 315, eduskunnalle 14.2.1947. Valtiopäivät 1947, liitteet XI, Puolustusasiainvaliokuntaan lähetetyt toivomusaloitteet. [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1947/Liite_1947_I_XII.pdf], katsottu 18.8.2022.

14 Syrjö (2006), s. 608.

Merisotakouluun ylioppilaiden rinnalla, jäi hartaaksi toivomukseksi kuten nuo edellä esitellyt hajottamisaikeetkin.¹⁵

Oikeastaan ainoa puolustusvoimia koskeva, eduskunnassa sodanjälkeisinä vuosina valmiiksi saatu hanke oli uusi asevelvollisuuslaki. Se tuli voimaan vuoden 1951 alussa ja toi muutoksia lähinnä varusmiesten palvelusaikoihin: miehistölle 240 päivää, upseereiksi ja erikoismiehistöksi koulutettaville 330 päivää.¹⁶

Yhteiskuntasuhteet paranivat jo 1950-luvulla

Mikään eduskunta-aloitteista ei näytä muuttaneen puolustuslaitoksen asemaa yhteiskunnassa juuri lainkaan, vaan muutokset käynnistyivät vuonna 1947 solmitun Pariisin rauhansopimuksen ja keväällä 1948 allekirjoitetun YYA-sopimuksen ansiosta. Etenkin viimeksi mainitun voi jopa katsoa ”laillistaneen” Suomen armeijan olemassaolon, sitoutuihan Suomi puolustamaan omaa aluettaan ja samalla vastustamaan sen kautta Neuvostoliittoon kohdistuvaa hyökkäystä.

Sopimus vaikutti poliittisen kentän joka laidalla: äärivasemmisto piti tärkeänä, että Suomi tulisi joka tilanteessa täyttämään velvoitteensa, eivätkä sosiaalidemokraatitkaan enää puhuneet pasifismistaan, etenkin kun puolueen ”asevelisiipi” oli noina vuosina vahvasti vallan kahvassa. Porvaripuolueille taas kävi kaikki, mikä tarpeen tullen takaisi maanpuolustuksen omin voimin, tarvitsematta turvautua vieraan (eli Neuvostoliiton) apuun. Armeijan omassa piirissä luottamuksen palauttamisesta ja puolustusvoimien saamisesta kiinteäksi ja arvostetuksi yhteiskunnan osaksi vastasi ennen muuta jääkärikenraali Aarne Sihvo, josta oli tullut puolustusvoimain komentaja kesäkuussa 1946. Hän pysyi virassa kevääseen 1953; silloin maailma ja Suomi olivat jo muuttuneet huomattavasti.¹⁷

Suomen Gallup kysyi vuonna 1948 suomalaisten mielipiteitä armeijan tarpeellisuudesta. Tuolloin 27 % eli yli neljännes vastaajista sanoi, että laitoksen voisi lakkauttaa tarpeettomana. Säilyttämisen kannalla oli toki enemmistö, 54 % vastaajista, ja joka kymmenes ei ottanut kantaa asiaan. Viisi vuotta myöhemmin lakkauttamisen kannalla oli enää pieni vähemmistö, 6 % vastaajista, ja tuolloin yhdeksän kymmenestä vastaajasta piti armeijaa tarpeellisena.¹⁸

Mielenmuutos ei kuitenkaan yltänyt kaikkiin kansalaispiireihin: kun puolustusvoimat kesäkuussa 1952 järjesti Helsingissä ensimmäisen sodanjälkeisen lippujuhlan päivän pa-

15 Toivomusaloite n:o 316, eduskunnalle 12.2.1947. Valtiopäivät 1947, liitteet XI, Puolustusasiainvaliokuntaan lähetetyt toivomusaloitteet. [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1947/Liite_1947_I_XII.pdf], katsottu 18.8.2022.

16 Visuri (2006), s. 27.

17 Syrjö (2006), s. 607–609.

18 Sama, s. 610.

raatin, vasemmistolehdistö paheksui tapahtumaa yhteen ääneen monena päivänä. Ne näkivät paraatissa revanssihenkeä ja natsi-Saksan sekä marsalkka Mannerheimin ihanointia, ja vasemmistovetoisia mielenosoituksia pidettiin niin työpaikoilla kuin suurimpien suomalaiskaupunkien kaduilla.¹⁹

Hiljalleen mielialat tasoittuivat. Eduskunnan voimasuhteissa ei tapahtunut 1950-luvulla merkittäviä muutoksia, vaikka kansandemokraattien kannatus alkoikin pikkuhiljaa sulaa. Sotakorvaukset saatiin maksettua, Helsingin olympiakisat nostivat suomalaisen itsetuntoa, jälleenrakennus ja ulkomaanviennin vetäminen takasivat töitä. Porkkalan palautus siirsi hävityn jatkosodan historiaan ja poisti pistoolin pääkaupungin ohimolta.

Myös puolustusvoimien arvo ja merkitys kasvoivat. Komentaja Aarne Sihvon maltillisella mutta tarmokkaalla uudistushengellä oli tässä oma osuutensa, ja uudenlainen ilmapiiri näkyi myös puolustusvoimien ylipäällikön, presidentti Urho Kekkosen, marraskuussa 1956 antamassa sotilaskäskyssä. Siinä hän muisti jatkosodan jälkeen viroistaan eroamaan joutuneita (käytännössä siis erotettuja) upseereita ja esitti heille kiitokset isänmaan hyväksi tehdystä työstä. Varsinainen valtiovallan anteeksipyyntö se ei ollut, mutta merkittävä ele kuitenkin. Sanomalehdet käsittelivät sotilaskäskyä näyttävästi, niitähän ei annettu kovin usein. Paljon julkisuutta sai myös ensimmäisen suomalaisen rauhanturvakomppanian lähtö Suezille vuoden 1956 lopussa.²⁰

Viisikymmenluvun alussa tehtiin silloisessa Sotakorkeakoulussa poikkeuksellisen monta puolustusvoimien yhteiskuntasuhteita käsittelevää diplomityötä. Sitä ennen ja sen jälkeen tämäntyyppiset aiheet eivät kiinnostaneet, eikä yleisesikuntaupseerikursseilla opiskelleita ilmeisesti kannustettu niiden valitsemiseen.

Eniten on siteerattu Jaakko Valtasen vuonna 1954 valmistunutta tutkielmaa *Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa*. Samaan genreen asettuvat Otto Yliriskun työ *Miten henkinen sodankäyntimme viime sodissamme oli järjestetty ja miten se saadut kokemukset huomioon ottaen olisi tulevaisuuden sotaa silmälläpitäen järjestettävä* sekä Kai Halmevaaran *Miten voidaan asevelvolliset saada positiivisesti kiinnostuneiksi ja aktiivisesti osallistuviksi koulutustyössä?* Nämä kaksi valmistuivat vuonna 1950 eli samaan aikaan kuin Taisto Olavi Lehden *Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet*.

Yhteiskuntasuhteiden ja henkisen varautumisen nouseminen strategisten ja taktisten tarkastelujen rinnalle on kiinnostava, uutta aikaa ja uudentyyppistä ajattelua kuvastava ilmiö. Edellä mainittu nelikko tekikin myöhemmin komeat urat: Valtanen eteni puolustusvoimain ja Halmevaara Etelä-Suomen sotilasläänin komentajaksi, Yliriskusta tuli

19 Pilke (2021), s. 145–149.

20 Syrjö (2006), s. 611–614; Pilke (2021), s. 156–157.

rajavartiostojen päällikkö ja Taisto Olavi Lehden karriääri huipentui sotilasasiamiehenä Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Noiden muutamien diplomitöiden jälkeen Sotakorkeakoulun yleisesikuntaupseerikurskien opiskelijat näyttävät palanneen perinteisen sotataidon pariin. Aivan viisikymmenluvun lopussa tosin valmistui vielä yksi puolustusvoimien yhteiskunnallista asemaa ja sen parantamismahdollisuuksia käsittelevä työ, Lauri Kohon vuonna 1959 hyväksytty *Miten maanpuolustuksellista suhdetoimintaa (public relations) olisi maassamme hoidettava rauhan aikana.*

Syy tuohon ilmeisen nopeasti syttyneeseen ja vain muutamaa vuotta myöhemmin sammuneeseen kiinnostukseen ei oikein selviä mistään. Veli-Matti Syrjön mukaan tosin Sotakorkeakoulussakin näkyi puolustusvoimain komentajan vaihdos ja hänen persoonansa: Aarne Sihvo oli uudistaja, joka painotti sekä sisäistä suhdetoimintaa että yhteyksiä muuhun yhteiskuntaan. Seuraaja K. A. Heiskanen, jääkärikenraali hänkin, oli rintamakomentajana ansioitunut sotilas, jota yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen ei kiinnostanut. Niinpä hän ei sallinut eikä varsinkaan suosittelut sitä alaisilleenkaan.²¹

Puolustusvoimien henkilöstön julkisia esiintymisiä säänneltiin 1950-luvulla tiukasti. Lehtikirjoittelu edellytti Pääesikunnan lupaa ja tekstin ennakkotarkastusta, ja vuonna 1955 Heiskanen korosti komento-osaston kirjelmässä, että poliittinen osallistuminen oli kiellettyä. ”*Sotilas, joka rikkoo tätä vastaan, ei ainoastaan syyllisty laissa rangaistavaksi julistettuun rikokseen, vaan osoittaa lisäksi, ettei hän ole oikein ymmärtänyt sitä asemaa, joka puolustuslaitokselle on perustuslaeissamme vahvistettu.*” Kun Heiskasta vuonna 1959 seurasi jalkaväenkenraali Sakari Simelius, suhteet siviilimaailmaan alkoivat jälleen vahvistua. Simelius oli avoin ja tiedotusmyönteinen, ja hän kannusti myös alaisiaan pitämään yhteiskuntasuhteita yllä.²²

Kylmän sodan aika ja ajoittain kireäksi virittynyt suurvaltojen politiikka heijastuivat suomalaisten ajattelussa ja heidän suhtautumisessaan oman maan puolustusvoimiin. Maanpuolustusmyönteisyys kasvoi: kun vuonna 1960 tehdyssä tutkimuksessa 53 prosenttia eli hieman yli puolet vastaajista kannatti jatkuvaa puolustusvoimien ylläpitoa, neljä vuotta myöhemmin jo 79 prosenttia eli kahdeksan kymmenestä vastaajasta piti puolustusvoimia tarpeellisena. Myös kertausharjoitukset ja varusmiespalvelus katsottiin hyödyllisiksi, mutta määrärahojen korotusten suhteen oltiin nihkeämpiä, olisihan se merkinnyt omankin verotaakan kasvua.²³

21 Syrjö (2006), s. 613–624.

22 Pilke (2021), s. 155 ja 162.

23 Syrjö (2006), s. 625–627.

Puolustusvoimien kannatusluvuissa näkyy muun maailman tapahtumien vaikutus: Berliinin muuri alkoi nousta rautaesiripun osaksi kesällä 1961 ja Kuuban ohjukriisi vei seuraavan vuoden syksynä ihmiskunnan ydinsodan partaalle.

Yhteistyö ja tiedotus Lehden mielestä avainasemassa

Taisto Olavi Lehti näyttää seuranneen tiiviisti neljäkymmenluvun loppuvuosien keskustelua koko yhteiskunnan ja erityisesti puolustusvoimien ”kansanvaltaistamisesta”. Kun eduskuntaa myöten valitettiin, että työläis- ja maaseutunuorison mahdollisuudet päästä reserviupseerikurssille ja myöhemmin mahdollisesti upseerin uralle näyttivät heikoilta, Lehti ampui nämä väitteet alas yhdellä ainoalla diplomityöhönsä sisältyvällä taulukolla. Siitä voi päätellä, että sotienjälkeisen jälleenrakennusajan Suomi oli jo sangen tasa-arvoisen yhteiskunta ja että tasa-arvo näkyi myös puolustusvoimissa.

Kun puolustusvoimien palveluksessa olevia upseereita, erikoisupseereita ja sotilasvirkamiehiä tarkasteltiin heidän isänsä ammatin perusteella, näkyi, että suurin osa eli miltei neljännes heistä oli maan- tai pienviljelijöiden poikia. Valtion virkamiesten – joihin tietysti mahtui monen tasoisia viranhaltijoita, niin isoja päälliköitä kuin pienipalkkaisia pikkuvirkamiehiäkin – pojat olivat toiseksi suurin ryhmä. Työläisperheistä lähtöisin olevia upseereita oli lähes viidennes – prosentteina laskien jopa hiukan enemmän kuin johdettavan luokan ja liikemiesten jälkeläisiä.²⁴

Lehden käyttämästä tausta-aineistosta näkyi selvästi myös se, että ne, joilla ei ollut mitään kosketusta puolustuslaitokseen vaan mielikuva muodostui huhupuheiden tai sanomalehtien yleisönosastokirjoitusten perusteella, suhtautuivat siihen kielteisemmin kuin ne, jotka jollakin tavalla tunsivat armeijan toimintaa vaikkapa asevelvollisuutta suorittaneen lähiomaisen välityksellä. Jo vuosikymmeniä aiemmin oli omaisten päivät havaittu hyväksi keinoksi lähentää varusmiesten omaisia ja puolustusvoimia, eikä mainiosta ideasta ole vielä kukaan luovuttu, vaikka viime vuosien koronapandemia siirsikin tapahtumia verkkoon.²⁵

Diplomityössään Lehti toteaa, että armeijan ja kansan suhteita parantaisi erityisesti yhteistyö. Toisena merkittävänä tekijänä hän pitää tiedotusta. Vastuu armeijan ja kansan suhteiden kehittämistä kuuluu Lehden mielestä puolustusvoimille ja hän edellyttää sen tekevän aloitteen eli tarjoutuvan yhteistoimintaan. Hyvänä esimerkkinä hän kertoo Hämeenlinnan varuskunnan päällikön neuvottelutilaisuudesta, johon osallistui paikallisia

24 Lehti, Taisto Olavi: *Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet*. Sotakorkeakoulun diplomityö SKK-1:455, 1950, liite 3.

25 Lehti (1950), s. 12–14. Tietävästi ensimmäiset omaisten päivät järjesti Tampereen Rykmentti Lahden Hennalassa keuhalla 1929. Näistä Pilke (2021), s. 31–34.

poliitikkoja. Kokous oli omiaan herättämään luottamusta puolin ja toisin, kun itse kukin sai kertoa ajatuksistaan ja toiseen osapuoleen kohdistuvista toiveistaan.²⁶

Täyttä luottamusta Lehti pitää läheisten suhteiden perusedellytyksenä. Luottamus kasvoi ja suhteet kohenivat niin, että jo 1960–1970-luvuilla puolustusvoimat oli jo selkeästi kiinteä ja olennainen osa muuta yhteiskuntaa, kansalaisten ja tiedotusvälineiden mielenkiinnon kohde. Myöhemmin yhteydet näyttävät vain parantuneen.²⁷

Selittävinä tekijöinä olivat osin yhteiskunnan kehitys ja poliittisissa voimasuhteissa tapahtuneet muutokset, samoin muualla maailmassa puhjenneet kriisit ja sotilaalliset selkkaukset, jotka panivat suomalaisetkin miettimään tarkemmin omaa turvallisuuttaan. Mutta suuri osa yhteiskuntasuhteiden paranemiseen tähtäävästä työstä tehtiin kyllä puolustusvoimien sisällä. Vaikka jokainen organisaation osana työskennellyt henkilö on osallistunut siihen omalla panoksellaan, puolustusvoimain komentajien vaikutus on ollut huomattava. Erityisen merkittäviä yhteiskuntasuhteiden kehittäjiä ovat 1900-luvun loppuvuosikymmeninä olleet Lauri Sutela ja Jaakko Valtanen.²⁸

Mikä toteutui?

Näin vuosikymmeniä myöhemmin on kiinnostavaa katsoa, miten moni Lehden diplomaatiossa esitetyistä ehdotuksista lopulta toteutui. Useimpien kohdalla siihen tosin kului aikaa melko reilusti, mutta muoto oli yleensä melko sama kuin Lehden ehdottama. Niinpä sotilassoittokuntien toiminta, joka oli varojen puutteessa ollut vähäistä, elpyi hiljalleen ja kukoistaa nykyisinkin ilmaisukonserttien ja kesäkiertueiden muodossa, aivan kuten diplomityön tekijä kaavaili.²⁹

Asepalvelukseen tulevien miesten koteihin jaettavaan, varusmiesten elämästä kertovan lehden etäisenä esikuvana Lehdellä oli 1930-luvulla julkaistu *Koti ja kasarmi*. Sellaisenaan tuota sotilaspappien toimittamaa julkaisua ei kannattaisi herättää henkiin; uuteen lehteen olisi saatava varusmiesten omia kirjoituksia. Kustannuksia lehdestä toki syntyisi, mutta todennäköisesti se vastaisi siihen uhrattuja varoja ja parantaisi suhteita varusmiehiin ja muuhunkin kansaan.³⁰

Pitkän harkinnan jälkeen *Ruotuväki*-lehti alkoi ilmestyä; ensin näytenumero maaliskuussa 1962, seuraavan vuoden alusta joka toinen viikko. Tuolloin everstiluutnantti Lehti komensi Karjalan Jääkäripataljoonaa Kontiolahdella ja sai varmasti lehden työpöydäl-

26 Lehti (1950), s. 42–44.

27 Syrjö (2006), s. 625–627; Pilke (2021), s. 163–164 ja 171–174.

28 Pilke (2021), s. 210–217.

29 Lehti (1950), s. 51–52.

30 Lehti (1950), s. 53–54.

leen. Nyt *Ruotuväki* ilmestyy aikakauslehden asuisena kerran kuussa ja varusmiehet voivat tilata sen ilmaiseksi kotivälleen. Kirjoittavia varusmiehiä (nyttemmin myös varusnaisia) on riittänyt: vuonna 2021 laskettiin, että lehdessä on palvellut kaikkiaan noin tuhat toimittajaa, kuvaajaa ja graafikkoa.³¹

Varusmiespalvelukseen astuville nuorukaisille jaettava vihkonen, joka perehdyttäisi jo etukäteen kasarmielämään ja asevelvollisuuden eri puoliin, ilmestyi *Ruotuväki*-lehden väliin seitsemänkymmenluvun alussa. Siitä selvisi, mitä kasarmialueella ja omassa tuvasa sai tehdä ja mitä ei, minkä verran lomia ja ilmaiskuljetuksia oli odotettavissa, miten terveydenhuolto toimi ja millaiset olivat asevelvollisen oikeudet sekä velvollisuudet. Seuraavalla vuosikymmenellä alokasliitteen kaveriksi ilmaantui myös ”kotiutujan siviilireppu”, johon pakattiin tiedot kotiuttamisrahasta sekä opinto- ja työasioiden järjestelystä ja muuta tarpeellista informaatiota.³²

Radio oli Taisto Olavi Lehden diplomityön ilmestymisen aikoihin erittäin tärkeä tiedotusväline. Talvi- ja jatkosodan aikana Yleisradio oli tehnyt paljon yhteistyötä puolustusvoimien kanssa, mutta armeijan käyttöön annettu ohjelma-aika oli sodan jälkeen kuitistunut olemattomiin. Siinä missä metsätyömiehille suunnattua *Metsäradiota* lähetettiin pari kertaa viikossa ja sen vuotuinen ohjelma-aika oli lähes 70 tuntia, puolustusvoimia koskevia esitelmiä, haastatteluja tai selostuksia tuli koko vuoden 1949 aikana vain kahdeksan, ja niiden yhteinen kesto oli noin 3,5 tuntia. Niinpä Lehti ehdotti kerran tai kahdesti kuukaudessa lähetettävää, noin tunnin mittaista ohjelmaa, jonka puolustusvoimat ja Yleisradio tekisivät yhteistyössä ja kuluista vastaisi suurelta osin radio.³³

Tämäkään idea ei toteutunut ihan heti. Mutta kun *Taakse poistu* -ohjelma alkoi Yleisradiossa syksyllä 1965, se sisälsi juuri sitä mitä Lehti oli ehdottanut: asiaa ja viihdettä yhteen kytkettyinä. Samaa tyyppiä edustivat vuonna 1972 käynnistetty *Varusmies* ja vuonna 1976 aloitettu *Aamukampa*. Myös televisio, jota ei Suomessa Lehden diplomityön valmistuessa vielä edes ollut, esitti mieluusti puolustusvoimiin liittyviä ohjelmia, sekä dokumentteja että viihdettä. Ja kun kaupalliset radiot aloittivat toimintansa 1980-luvulla, jotkut niistäkin – lähinnä varuskuntapaikkakunnilla toimivat – ottivat ohjelmistonsa varusmiesradion.³⁴

Taisto Olavi Lehti oli viisikymmenluvun visionääri, jonka ajatukset alkoivat – osin ilmeisen niukkojen määrärahojen takia – toteutua vasta myöhemmin. Nykyisin yhteiskuntasuhteiden hoito on itsestään selvä osa puolustusvoimien kuten muidenkin organisaatioiden toimintaa. Puolustusvoimat toteuttaa sitä mallikelpoisella tavalla.

31 Pilke (2021), s. 166–169.

32 Ahokas, Lari: *Ruotuväki 40 vuotta. Upseerit perustivat, varusmiehet toimittavat*. Ruotuväki 2002, s. 41. Alokasliite esim. *Ruotuväki 10–11/4.6.1972*, ”siviilireppu” esim. *Ruotuväki 15/20.8.1985*.

33 Lehti (1950), s. 55–56.

34 Pilke (2021), s. 183–184.

Suhdetoiminta ei sinänsä kuulu sotataidon ytimeen, mutta kansakunnan yhtenäisyyttä – joka kriisin tullen on keskeinen selviytymistekijä – se epäilemättä edistää.

ARTTURI KALTOKARI / PUOLUSTUSVOIMAT

Päikesikunnan koulutusosaston kahvitilaisuus 1. kesäkuuta 1966. Lehti ikkunan edessä olevassa pöydässä äärimmäisenä oikealla.

Teemu Tallberg¹

Kansa, armeija ja kansanarmeija

T. Olavi Lehden tutkimuksessa 1950-luvun alun kansalaisten näkemykset sotaväestä ovat kriittisiä. Tuhlaus, tehottomuus, simputus ja oikeistolaisuus yhdistyvät kantahenkilöstön etäännyntymiseen siviiliväestöstä ja ovatpa listaan mahtuneet myös armeijan maanomistajille aiheuttamat vahingot. Nykyinen, puolustusvoimien julkilausuttu sitoutuminen yhteiskuntavastuulliseen toimintaan on kuin suora vastaus näihin syytöksiin puolustusvoimien pyrkiessä toteuttamaan tehtävänsä sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla.

Vaikkei Lehden opinnäyte kerro kuin yhden, dokumentteihin ja kansalaishaastatteluihin perustuvan näkemyksen armeijan ja kansan suhteesta 1950-luvulle tultaessa, se kertoo nykypäivän lukijalle useista muutoksista ja jatkuvuuksista siinä, mitä nykyään kutsutaan maanpuolustus-suhteeksi. Kansalaisten maanpuolustusta koskevien asenteiden, luottamuksen, osallistumisen ja osaamisen lisäksi puolustusvoimien ja asevelvollisuuden legitimizeetti on keskeinen mittari asevoimien ja muun yhteiskunnan suhteille. Ennen näiden teemojen käsittelyä tässä artikkelissa aloitetaan kuitenkin ammattisotilaista.

Kuilu – ja sen yli että heilahtaa?

Yksi sotilassosiologisesti kiinnostavimpia piirteitä Lehden tutkimuksessa on riveillä ja rivien väleissä toistuva huoli, joka erityisesti Yhdysvalloissa nousi 1950-luvulla ja seuraavina vuosikymmeninä tutkimuksellisen ja teoreettisen keskustelun keskeiseksi teemaksi: Ovatko upseerit – ja heidän myötään asevoimat – liian kaukana muusta yhteiskunnasta? Lehti pohtii, onko upseeristo eristynyt tsaarinajan Venäjän ja saksalaisen jääkärikoulutuksen perinteiden värittämään kuplaan vailla tietoa yhteiskunnallisesta todellisuudesta, jossa asevelvolliset elävät. Modernisaation tuulet näyttävät haasteena maanpuolustukselle, kun ”*urheilija, taitava työläinen tai vain täydellinen, vapaa kansalainen*” nousee suomalaisten ihanteeksi ohi hyveellisen sotilaan.²

Siinä missä 1940-luvun lopun puolustusrevisio ja Lehti näkivät Suomen kansan ja puolustusvoimien välisen etäisyyden käytännön ongelmana maanpuolustuksen, maanpuolustuksen ja kansallisen yhtenäisyyden näkökulmista, Yhdysvalloissa Samuel Huntington ja Morris Janowitz taittoivat peistä siitä, kuinka etäinen suhde asevoimilla saa tai

1 FT Teemu Tallberg toimii sotilassosiologian professorina Maanpuolustuskorkeakoulussa.

2 Lehti (1950), s. 67.

tulisi olla yhteiskuntaan poliittisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti.³ Huntingtonin korostaessa upseeriprofession poliittista neutraaliutta ja vapautta kehittyä itsenäisesti sotilaallisten tarpeiden mukaan, Janowitz katsoi, etteivät ammattisotilaat saa erkaantua liikaa muusta yhteiskunnasta ja sen arvoista. Kysymys oli asevoimien demokraattisesta kontrollista ja sen toteutuksesta: pidetäänkö piikkilanka-aidat matalina, jotta asevoimat eivät erakoidu ja käänny suojelemaansa yhteiskuntaa vastaan, vai tuleeko rajallisemmalla, objektiivisella kontrollilla taata asevoimien omalaksinen kehitys mahdollisimman hyväksikäyttöolosuhteissa tehtävissään? Presidentti Eisenhowerinkin suulla 1961 annettu varoitus ”sotateollisen kompleksin” eli talouden, politiikan ja asevoimien intressien, vallan ja eliittien liitosta vei entistä pidemmälle huolen demokratian säilymisestä ja asevoimien hallinnasta Yhdysvalloissa.

Suomessa tällainen keskustelu ei ole saanut vankkaa jalansijaa. Asevoimien kontrolliin keskittynyt siviili-sotilassuhteiden tutkimus ja teoria (*civil-military relations theory*) ei koskaan laajemmin rantautunut Suomeen. Keskustelu puolustusvoimien ja suomalaisen yhteiskunnan välisistä suhteista on pikemminkin käyty Lehden tutkimuksen kaltaisista lähtökohdista kohti välien parantamista sotien jälkeen, asevoimien, vasemmistolaisuuden ja pasifismin rinnakkaiseloa 1960-70-luvuilla sekä puolustusvoimien julkisuuskuvan ja maineenhallinnan hiomista myöhemminä vuosikymmeninä.⁴ Näin siitäkin huolimatta, että sisällissodan kahtiajako ja puolustusvoimien rakentuminen valkoisen armeijan perustoilta ovat ajan saatossa jaksaneet nostaa päätään toistuvasti ja olisivat osaltaan voineet tarjota vettä asevoimakritiikin myllyyn. Vaalittu ajatus Suomesta yhtenäiskulttuurina ja matalien luokkaerojen yhteiskuntana on osaltaan suitsinut ajatusta, että asevoimat voisivat livetä parlamentaarisen kontrollin ulkopuolelle tai että upseeristo olisi kovin kansasta eristäytynyt yhteisö. Suomalainen asevelvollisuuden malli ja sen toteutus ovat rakentaneet ja ylläpitäneet ajatusta kansanarmeijasta, jota ei voi käyttää kansan tahtoa vastaan.

Yhtenä indikaattorina asevoimien ja muun yhteiskunnan välisen kuilun leveydelle on toisinaan pidetty (ylimmän) upseeriston yhteiskunnallista taustaa. Siinä missä Janowitz havaitsi, että asevoimiin rekrytoituu entistä monipuolisemmin henkilöstöä erilaisista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista taustoista,⁵ viime vuosikymmeninä Yhdysvalloissa haasteena on pidetty etnisten ja rodullisten vähemmistöjen ylläpidosta miehistötehtä-

3 Huntington, Samuel P.: *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge 1985/1957; Janowitz, Morris: *The Professional Soldier. A Social and Political Portrait*. Free Press, Glencoe 1960. Ks. myös Feaver, Peter D.: The Civil-Military Problematic: Huntington, Janowitz, and the Question of Civilian Control. *Armed Forces & Society*, 23(2), 1996, s. 149–178.

4 Ks. Virta, Jami: *Juoksuhaudoista yhteiskuntaan. Vuosien 1965–1975 sotilaallista maanpuolustusta ja puolustusvoimia koskevan joukkotiedotuksen diskursiivinen tarkastelu* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 1, N:o 15, Helsinki 2012.

5 Janowitz (1960).

vissä ja aliedustusta upseeristossa. T. Olavi Lehden heitto jää tässä kohtaa valitettavan keskeneräiseksi. Hän yrittää purkaa syytöksiä suomalaisen päällystön ”*epädemokraattisuudesta*” tilastolla upseeriston syntyperästä. Paljon oli maanviljelijöiden ja työläisten poikia upseereiksi päässyt, mutta kuten opinnäytteen arvioitsija on alkuperäiseen työhön muistiinpanona käsin kirjoittanut, osuudet olisi pitänyt suhteuttaa vastaaviin väestöosiin koko väestössä. Luokkaerojen ja niiden tiedostamisen luonteesta sotienjälkeisissä oloissa kertoo Lehden mainitsema, ilmeisesti laajemminkin harkittu ”herra”-sanasta luopuminen esimiesten puhuttelussa.

Puolustusvoimien ja asevelvollisuuden oikeutus

Oma lukunsa on se, miten puolustusvoimat on rakentanut legitimizeettään vuosikymmenten varrella. Lehden näkemyksen mukaan ”*kun vihollinen on uhannut kansan vapautta tai kun kansan itsemääräämisoikeutta on tahdottu loukata, silloin on kansa turvautunut armeijaan, mutta vaaran poistuttua on armeija nopeasti työnnetty sivuun – Armeijan on oltava selvästi hyödyksi, ennen kuin siitä on pidetty.*”⁶ Pakollisesta pahasta ja palokunnasta ulkoista vihollista vastaan puolustusvoimat on viimeistään 2000-luvulla muotoutunut suomalaisen yhteiskunnan keskeiseksi, verkostoituneeksi osaksi. Puolustusvoimien tehtäviin kuuluva viranomaisyhteistyö, kokonaisturvallisuuden malli sekä paikallispuolustuksen kehittyvät toimintatavat ovat tehneet puolustusvoimista relevantin toimijan eriasteissa kriiseissä osana laajempaa kokonaisuutta. Näin puolustusvoimat on ollut ”selvästi hyödyksi” myös syvän rauhan aikana, ilman että kansallisen puolustuksen ensisijaisuus tehtävänä olisi hämärtynyt. Anekdoottina mainittakoon, että kansallisen turvallisuuden jäsentymisen muutos heijastuu myös ensisijaisesti kansalaisille suunnatuilla alan messuilla. Niitä on hyvinkin Lehden tutkimuksen hengessä järjestetty vuodesta 1992 alkaen. Alkuperäiset Maanpuolustusmessut muuttuivat ensin Puolustus ja Turvallisuus -messuiksi ja sittemmin Turvallisuus ja Puolustus -messuiksi. Vuodesta 2015 messut on järjestetty otsikolla Kokonaisturvallisuus.

Puolustushallinnon näkökulmasta puolustusvoimien uudelleenorganisoinneissa on ensisijaisesti kysymys tehtävien täyttämisen kannalta optimaalisista rakenneratkaisuista turvallisuusympäristön muutokset huomioon ottaen. Muutokset elävät kuitenkin ajassa ja vuorovaikutuksessa myös muun yhteiskunnan kanssa. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä toteutettu puolustusvoimien rakennemuutos organisoii puolustusvoimat entistä kiinteämmin ydintoimintojensa ympärille. Tukitoimintoja

6 Lehti, T. Olavi: *Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet*. Sotakorkeakoulun diplomityö SKK-1:455, 1950, s. 51.

kumppanoitiin ja ulkoistettiin uuden julkisjohtamisen periaatteiden mukaisesti.⁷ Puolustusvoimauudistus (2012–2015) jatkoi muutosta pienentämällä sodan ajan joukkojen suuruutta ja luoden säästöjä ”vähentämällä johtamistasoja, lakkauttamalla ja yhdistämällä joukko-osastoja, keskittämällä toimintoja sekä lyhentämällä palvelusaikoja”.⁸ Muutokset ja niistä viestiminen hallinnonalan ulkopuolelle ovat keskeisiä vuoropuhelun ja legitimiteetin vahvistamisen kohtia. Joukko-osastojen lakkautusten sosiaaliset vaikutukset alueellisella ja paikallisella tasolla ovat vielä pitkälti kartoittamaton osa maanpuolustustutkimusta.

Asevelvollisuuden legitimoitua voi tarkastella monenlaisin silmälasein. Suomen itsenäisyyden ensimmäisistä vuosikymmenistä lähtien armeijan vaikutuksesta kansalaiseen on oltu montaa mieltä ja asevelvollisuusratkaisujen ja -mallien puolesta on argumentoitu vaihtelevilta perustoilta.⁹ On selvää, ettei laajasti ja syvästi suomalaisia koskettava asevelvollisuusinstituutio ole pelkkä sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeita palveleva joukkotuotantjärjestelmä vailla vaikutuksia ympäröivään yhteiskuntaan.

Kylmän sodan päätyttyä länsimaiset asevoimat hakivat oikeutusta olemassaololleen kansainvälisestä kriisinhallinnasta. Asevelvollisuusjärjestelmiä lakkautettiin ja jäädytettiin ympäri Eurooppaa. Suomi alkoi jäädä pieneen, sekalaiseen asevelvollisuusmaiden joukkoon, jota pidettiin kuriositeettina. Tutkimus on tällä kohtaa aukkoista, mutta viitteitä on, että Suomessa asevelvollisuutta koskeva keskustelu ja varusmieskoulutuksen arki sisälsivät tänä aikana enemmän ”ulkopuolustuksellisia” elementtejä kuin aiemmin. Ikivanha malli ”miesten koulusta” sanoitettiin astetta tuoreemmin, kun mieskansalaisia kasvatettiin ja kansanterveydestä pidettiin huolta erilaisin kampanjoin: tupakoinnin, alkoholin käytön ja ruokailutottumusten lisäksi varusmiehiä valistettiin muun muassa liikenneturvallisuudesta ja parisuhteen hoitamisesta.¹⁰ Yhteiskuntakerrosten kohtaamispaikkana pidetty varusmieskoulutus ja siihen liittyvät kokemukset alkoivat 2000-luvulle tultaessa saada itsensä toteuttamisen ja elämyksellisyyden piirteitä, ja johtamistapoja muutettiin ajanmukaisemmiksi. Puheenparsi, jossa asevelvollisuudella on (sukupuolittuneisuudestaan huolimatta) kansallista koheesiota rakentava merkitys koulutusjärjestelmän osana, on saanut lisäpontta varusmieskoulutuksen oletetusta potentiaalista

7 Tallberg, Teemu: *The Gendered Social Organisation of Defence. Two Ethnographic Case Studies in the Finnish Defence Forces* (diss.). Publications of the Hanken School of Economics, Economics and Society, Nr 193, Helsinki 2009, s. 138–139.

8 Pääesikunta: *Puolustusvoimauudistuksen loppuraportti*. Pääesikunta, AM19446, 1541/00.01.00/2015, Helsinki 2016, s. 2.

9 Ahlbäck, Anders: *Manhood and the Making of the Military. Conscripted and Masculinity in Finland, 1917–1939*. Ashgate, Farnham 2014, passim; Ahlbäck, Anders: *Där pojkar blir män. Manlighetskonstruktion i finländska tidskrifter för värnpliktiga 1890–1940*. *Historisk Tidskrift för Finland*, 2004, s. 89.

10 Tallberg, Teemu: *Miesten koulu? Mieskuva varusmieskoulutuksessa käytettävissä opetuselokuviissa*. STAKES, Helsinki 2003; Ks. myös Ojajarvi, Anni: *Terve sotilas! Etnografinen tutkimus varusmiesten terveystajasta sosiaalisenä*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki 2015.

integroida maahanmuuttajataustaisia kansalaisia ja yhteisöjä suomalaiseen yhteiskuntaan.

On tultu kauas suomalaisen asevelvollisuuden suhteellisesta epäsuosiosta sotien jälkeen: Tänäpä asevelvollisuus on monelle osa suomalaista identiteettiä ja ylisukupolvisia ketjuja tuottava kokemus. Asevelvollisuutta on vuodesta 2014 näihin päiviin kannattanut kysymysmuodosta ja tarjotuista vaihtoehdoista riippumatta 70–80 % suomalaisista.¹¹ Euroopan turvallisuustilanteen muuttuminen, etenkin Venäjän suorittamasta Krimin niemimaan valtaukselta 2014 lähtien, on monissa maissa muuttanut suhtautumista yleiseen asevelvollisuuteen. Viimeistään 2010-luvulla oli Suomessa nähtävissä uusi, valmiuteen painottuva trendi. Sen aikana asevelvollisuutta on entistä vähemmän ollut tarve perustella muilla kuin sotilaallisilla syillä.

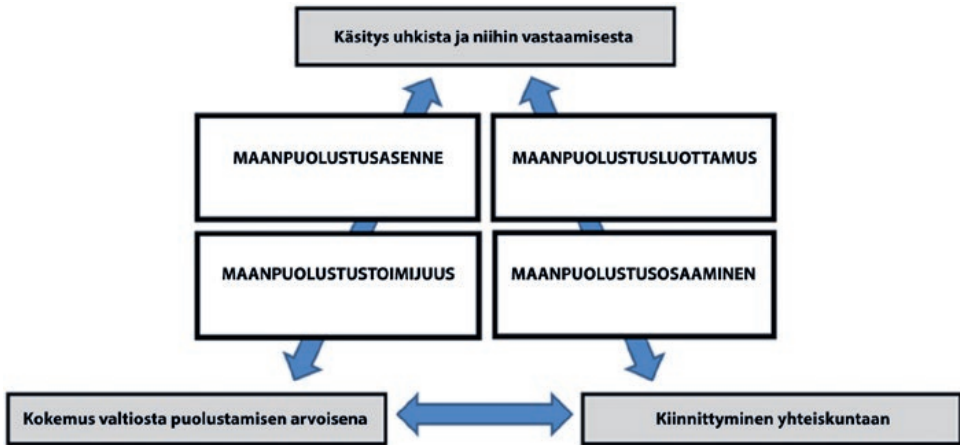
Kansalaisten suhde maanpuolustukseen

Pahimpana ”armeijan ja kansan huonojen suhteiden”¹² seurauksena Lehti pitää puolustusvoimien vieroksuntaa, joka johtaa kantahenkilökunnan rekrytointivaikeuksiin, koulutuksen tason laskuun ja asevelvollisuusjärjestelmän rapautumiseen. Lehti ei mainitse sanaa ”maanpuolustustahto”. Pikemminkin hänen ajatuksensa jäsenyivät viime vuosina käyttöön vakiintuneen maanpuolustussuhde-käsitteen mukaisesti. Juuri kansalaisten maanpuolustussuhteen neljään ulottuvuuteen Lehti toivoo ehdottamalla toimenpiteillä – erityisesti tiedotuksella ja uusilla hallinnollisilla yhteistoiminta-elimillä – voitavan vaikuttaa. Maanpuolustussuhde-malli on laadittu tutkimusten pohjalta täyttämään tarvetta tutkia ja kehittää kansalaisten roolia yhteiskunnallisessa turvallisuustyönjaoissa.¹³

11 Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta: *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Tiedotteita ja katsauksia, 1/2021, Helsinki 2021, s. 36 & 40.

12 Lehti (1950), s. 74.

13 Kosonen, Jarkko; Alisa Puustinen & Teemu Tallberg: Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen - siviilipalvelusmiesten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta. *Sosiologia*, 56(3), 2019, s. 300–319; Tallberg, Teemu: Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: miten tutkia maanpuolustusta toimintana ja sosiaalisina suhteina? *Puolustuslinjalla. Yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta*. Teemu Tallberg, Tiia Laukkanen & Anni Ojajärvi (toim.). Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisu- ja 197, Helsinki 2017, s. 181–203.

Kuvio 1: Kansalaisen maanpuolustussuhteen neljä ulottuvuutta ja suhdetta kehystävät tekijät.¹⁴

Maanpuolustustoimijuus merkitsee monien suomalaisten kohdalla asevelvollisuutta tai vapaaehtoista palvelusta, joka avautui naisille 1990-luvun puolivälissä. Vapaaehtoisen maanpuolustuksen järjestöt tarjoavat lisäkanavan toimijuuden vahvistamiseen. Kokonaismaanpuolustuksen kentässä maanpuolustustoimijuutta toteutetaan monin muinkin tavoin, kuten ammatin tai kotitalouksien varautumisen kautta. Toimijuuden sisältö ja laajuus vaihtelevat yksilöiden elämänkaaren varrella, ja toimijuus vaikuttaa vahvasti muihin maanpuolustussuhteen ulottuvuuksiin. *Maanpuolustusosaaminen* eli tiedot ja taidot karttuvat ja suuntautuvat niin velvollisuuksien kuin vapaaehtoisen harjoittelun ja perehtymisenkin pohjalta – tai jäävät vähäisiksi tai rapautuvat. Maanpuolustusta koskevat *asenteet* voivat ohjata kansalaisen osallistumista maanpuolustukseen, mutta voivat myös olla ristiriidassa toimijuuden ja osaamisen kanssa. Suomessa *luottamus* instituutioihin on nykyisin vahvaa, ja puolustusvoimat kuuluu niidenkin joukossa kärkipäähän. Puolustusvoimat on myös varsin korkealla korkeakouluopiskelijoille suunnatuissa ihanetyönantaja-kyselyissä.

T. Olavi Lehden 1950 esittämät toimenpiteet voidaan nähdä pyrkimyksinä kansalaisen maanpuolustussuhteen vahvistamiseen. Sitouttaminen maanpuolustukseen (jopa asevelvollisten perheiden kytkentä joukko-osasto-identiteetteihin), puolustusvoimien julkisuuskuuvan parantaminen, maanpuolustustietämyksen lisääminen, yhdenvertaisuuden toteuttaminen koulutuksen käytännössä, johtamisen ajanmukaistaminen sekä luottamuksen ja molemminpuolisen ymmärryksen rakentaminen sotilaiden ja siviiliyhteiskunnan välille ovat kaikki selkeitä pyrkimyksiä puolustusvoimien legitimitettiin ja

¹⁴ Kosonen, Jarkko: *Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina. Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33, Helsinki 2019, s. 61.

kansalaisten maanpuolustusuhteen vahvistamiseen – ja monet yhä tavoitteina relevantteja.

Lehti käy analyysissään hartaasti läpi valtiojohdon ja erityisesti puolueiden näkemykset puolustusvoimista. Hänen suora toiveensa on jonkinasteinen maanpuolustuksen de-politisointi ja vakauttaminen. Lehden muotoilema ongelma on, että ideologiset ja päivänpoliittiset väännöt pääsevät vahingollisesti ohjaamaan päätöksiä puolustusmäärärahoista ja kansalaisten suhtautumista puolustusvoimiin. Voinee katsoa, että parlamentaarinen kehitys Suomessa on sittemmin ratkaissut Lehden kokeman haasteen. Kansallinen konsensus ulottuu laajalti maanpuolustukseenkin ulko- ja turvallisuuspolitiikan osana.

Vaikka kansantaloudellinen tilanne ja puolustusvoimien materiaaliset tarpeet ovat Lehden aikaan olleet aivan toiset kuin tänään, 1950-luvullakin puhe on ollut siitä mistä puute, ja kansan maanpuolustusasenteet on rahankin osalta nähty tärkeiksi. Ainakin päällisin puolin näyttää siltä, että suomalaisten suhtautuminen puolustusmäärärahoihin – niiden korottamiseen tai alentamiseen – on viimeisen 50 vuoden aikana heilahdellut ensisijaisesti taloussuhdanteiden ja turvallisuustilanteen muutosten myötä. Puolustusvoimille myönnettävien varojen vähentämistä kannattavien osuus kansalaisista on noussut yli 30 %:iin vain 1990-luvun alkuvuosien laman aikana.¹⁵ Vaikka kannatus määrärahojen nostamiselle laski samaan aikaan tarkastelujakson (1970–2022) alimpiin lukemiin, yli puolet suomalaisista oli kuitenkin tavalliseen tapaan määrärahojen tason säilyttämisen kannalla. Neuvostoliiton romahdus saattoi antaa toivoa idän uhan hälvemisestä ja katalysoida laman vaikutuksia maanpuolustusasenteisiin, mutta kauaskantoisia vaikutuksia ei kummallakaan ollut puolustusmäärärahoja koskeviin mielipiteisiin: jo 1993 oltiin palattu ”normaalille uralle”, jossa yli ¾ suomalaisista kannattaa määrärahojen nostamista tai säilyttämistä nykyisellään. Poliittinen suuntautuneisuus korreloi määräraha-asenteiden kanssa, mutta kriittisimpienkin (vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajien) keskuudessa yli puolet on puolustusmäärärahojen tason säilyttämisen tai korottamisen kannalla.¹⁶

Kauas on tultu

Lehden diplomityön ajoista asetelma armeijan ja kansan suhteessa on muuttunut radikaalisti. Puolustusvoimat ei ole enää monelle paheksuttu ja vieroksuttu karjuvien herrojen laitos, jonka sotilaita nähdään liian usein rähjäisissä vaatteissa ja humalassa. Asevelvollisuuden laaja kannatus kansalaisten keskuudessa ja yli puoluerajojen on taannut sen,

¹⁵ MTS (2021), s. 58.

¹⁶ MTS (2021), s. 57.

että varusmiespalvelus säilyy jatkossakin keskeisenä käyttöliittymänä maanpuolustuksen ja kansalaisten välillä. Pasifistinen puolustusvoimien ja asevelvollisuuden kritiikki on viime vuosikymmeninä vakiintunut niin marginaaliseksi ilmiöksi, että kriittisen keskustelukumppanin vahvistuminen olisi demokratian, rauhan ja puolustusvoimien kannalta melkein pä toivottavaa.

Identiteettipolitiikan ja talouden valtakaudella kritiikki asevelvollisuutta kohtaan kumpuaa pikemminkin tasa-arvon ja tehokkuuden näkökulmista. Asevelvollisuuden kustannustehokkuutta erityisesti Suomen kaltaisessa maassa on kuitenkin onnistuttu perustelemaan vakuuttavasti.¹⁷ Askeleet yhdenvertaisuuden ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi on otettu olemassa olevan asevelvollisuusjärjestelmän puitteissa sen sijaan, että tasa-arvoista asevelvollisuutta tai kansalaispalvelusta olisi lähdetty valtion toimesta pohtimaan. Tämä näkyi muun muassa 2021 loppuraporttinsa jättäneen asevelvollisuuskomitean työssä.¹⁸ Miesten yleinen asevelvollisuus ja naisten vapaaehtoinen asepalvelus täyttävät tehtävänsä sotilaallisten tarpeiden tyydyttämisessä, joten epätasa-arvon ja asevelvollisuuden Gordionin solmu pitää toistaiseksi.

Kuten edellä on mainittukin, myös muut nykypäivän haasteet kansalaisten maanpuolustussuhteessa liittyvät lähinnä siihen, millainen rooli kansalaisilla halutaan olevan yhteiskunnallisessa turvallisuusyönjaossa¹⁹ ja miten tuohon tavoitteeseen päädytään. T. Olavi Lehden diplomityön päivistä puolustusvoimat on muuttunut huomattavasti, mutta niin on kansa ja yhteiskuntakin. Asenteet maanpuolustusta kohtaan ovat myönteisiä ja luottamus turvallisuusviranomaisiin vahvaa.

Asevelvollisuus on osa elämänkaarta ja koulutusjärjestelmää, jonka muihinakin osiin halutaan tuoda entistä enemmän maanpuolustusta ja turvallisuutta koskevia oppisisältöjä,²⁰ mutta mitä peruskoulussa tai toisen asteen koulutuksessa voi puhua maanpuolustuksesta? Suomalaisten maanpuolustustahto kanavoituu asevelvollisuusjärjestelmään ja vapaaehtoiseen maanpuolustukseen, mutta riittääkö tarjonta kansalaiselle, joka pohtii maanpuolustusvelvollisuuttaan sekä läheistensä ja maansa turvallisuutta potentiaalisissa kriisitilanteissa? Toisaalta globalisaation, työmarkkinoiden ja kulutusyhteiskunnan tyrskyissä maanpuolustus kilpailee monien tahojen kanssa kansalaisten lojaliteetista ja ajasta. Hallintoalamaisten, veronmaksajien ja asevelvollisten kuuliaisuus ja

17 Kannianen, Vesa: *Essays in National Defence* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 28, Helsinki 2018, passim. Asevelvollisuuden kansantaloudellisesta kritiikistä ks. esim. Keller, Katarina; Panu Poutvaara & Andreas Wagener: Military Draft and Economic Growth in OECD Countries. *Defence and Peace Economics*, 20(5), 2009, s. 373–393; Poutvaara, Panu & Andreas Wagener: To Draft or Not to Draft? Efficiency, Generational Incidence, and Political Economy of Military Conscription. *European Journal of Political Economy*, 23(4), 2007, s. 975–987.

18 Puolustusministeriö: *Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen. Parlamentaarisen komitean mietintö*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:91, Helsinki 2021.

19 Tallberg (2017).

20 Puolustusministeriö (2021), s. 87–88.

---

maanpuolustussuhteen myönteisyys perustuvat turvallisuusratkaisujen ja puolustusjärjestelmän legitimitettiin, mutta miten kansalaisten velvollisuudet perustellaan tulevaisuudessa? Tulevaisuuden kysymyksiin kuuluu myös se, miten Venäjän kehitys ja Suomen NATO-liittoutuminen tulevat vaikuttamaan maanpuolustusta koskeviin asenteisiin sekä kansan ja sen armeijan väliseen suhteeseen.

SOTAKORKEAKOULU

Helsinki, 14.12.1950.

Kapteeni T. Olavi Lehden diplomityö on hyvin ansiokas, kirjoittaja on perusteellisesti syventynyt armeijamme ja kansamme nykyhetken suhteisiin ja läheisempien suhteiden saavuttamisen tarpeellisuuteen etsien myös vertailukohtia ulkomaisista lähteistä. Niitä päätelmiä, jotka kirjoittaja tutkielmansa loppuosassa esittää, on pidettävä oikeaan osunneina.

Teoksen III luvun olisi ollut suotavaa tuoda esiin myös ne armeijan ja kansan suhteisiin vaikuttaneet tekijät, jotka ovat aiheutuneet maamme poliittisen aseman muuttumisesta sodan 1941–45 seurauksena ja kyseisen sodan jälkiselvittelyistä armeijan ja siviiliväestön keskuudessa.

Esitys on sujuvaa ja sanonta ytimekästä. Kieli- ja kirjoitusvirheitä ei ole havaittavissa.

Arvosana: K i i t e t t ä v ä.

Everstiluutnantti A. Maunula.

SOTAKORKEAKOULU

**Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien
suhteiden saavuttamisen tarve ja
mahdollisuudet**

Kapteeni T. Olavi Lehti

MSL 18

Sisällysluettelo

I.	Johdanto	51
II.	Armeijan ja kansan tämänhetkiset suhteet	53
	A. Armeija ja valtiovalta.....	53
	1. Tasavallan presidentti	53
	2. Valtioneuvosto.....	53
	3. Eduskunta.....	54
	B. Armeija ja poliittiset puolueet	55
	1. Kansallinen Edistyspuolue.....	55
	2. Kansallinen Kokoomuspuolue	55
	3. Maalaisliitto	56
	4. Ruotsalainen Kansanpuolue	56
	5. Suomen Kommunistinen Puolue.....	57
	6. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	57
	7. Yhteenveto	58
	C. Armeija, kansa ja epäpoliittiset järjestöt	59
	1. Kansan suhde armeijaan	59
	2. Toimenpiteitä armeijassa sen lähentämiseksi kansaan	60
	a. Muutoksia ohjesäännöissä ja ohjeissa	60
	b. ”Laatikkaisen komitea”	61
	c. Muita toimenpiteitä	61
	3. Armeija ja puolueettomat järjestöt	62
	D. Puolustuslaitos ja varusmiehet.....	63
	1. Määrärahoista aiheutuvat seikat.....	63
	2. Palvelusaika	64
	3. Päälylystö	64
III.	Armeijan ja kansan tämänhetkisiin suhteisiin vaikuttaneita tekijöitä.....	65
	A. Tekijöitä puolustuslaitoksessa.....	65
	1. Nykyisen armeijan syntyminen.....	65
	2. Poliitiikka armeijassa	65
	3. Sotilasperintemme	66
	B. Tekijöitä yhteiskunnassa	67
	1. Ennakkoluulo virkapukuja kohtaan	67
	2. Kansan ihanteita	67
IV.	Armeijan ja kansan parempien suhteiden saavuttamisen tarve	69
	A. Armeijan olemassaolon tarpeellisuus.....	69
	B. Armeijan tehtävät	71
	C. Parempien suhteiden saavuttamisen tarve.....	72

V.	Armeijan ja kansan nykyistä parempien suhteiden saavuttamisen mahdollisuudet...	75
A.	Armeija ja valtiovalta.....	75
1.	Tasavallan presidentti	75
2.	Valtioneuvosto ja puolustusvoimien ylin johto.....	76
3.	Eduskunta ja poliittiset puolueet.....	79
B.	Armeija, kansa ja epäpoliittiset järjestöt.....	82
1.	Armeija ja kansa	82
2.	Armeija ja puolueettomat järjestöt	89
C.	Kantahenkilöstö ja varusmiehet.....	90
VI.	Yhteenveto	95

Lähdeluettelo

- Beckett, W.: *Music in War Plants*. Washington. 60 s. 1943.¹⁾
- Björkquist, G.: *Armémusikens sociala betydelse*. Örebro. 24 s. 1924.¹⁾
- Björkquist, G.: *Inlägg i militärmusikfrågan*. Örebro. 38 s. 1915.¹⁾
- Catalog of the Army Institute. 39 s. 1942.¹⁾
- Ellenbeck, H.: *Komppanianpäällikkö*. 36 s. Helsinki.¹⁾
- Furstenbach, B.: *Försvarsväsendets demokratisering – en dubbelsidig angelägenhet*. *Ny Militär Tidskrift*. S. 76. N:o 2. 1946.¹⁾
- Förhållandet mellan befäl och meniga. *Vårt försvar*. S. 4. N:o 1. 1947.¹⁾
- Heino, E.: *Kasvatusopillisten näkökohtien huomioonottamisesta johtajakoulutuksessa*. *Sotilasaikakauslehti*. S. 27. N:o 1. 1946.¹⁾
- Hawkins, T. H.–Brimble, L. J. F.: *Adult Education: the Record of the British Army*. Lontoo. 420 s. 1947.¹⁾
- Jung, H.: *Överbefälhavarens yttrande över 1945 års militärutrednings betänkande och förslag angående förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten*. Tukholma. 89 s. 1947.²⁾
- Karjalainen, A.: *Poliittisten vastustajien ohjelmat ja pyrkimykset*. Helsinki. 20 s. 1949.³⁾
- Korhonen, A.: *Suomen historian käsikirja, kaksi osaa*. Porvoo–Helsinki. WSOY. 1949.¹⁾
- Kuusi, E.: *Sosiaalinen kysymys ja sosiaalinen liike kautta aikojen*. Helsinki. WSOY. 453 s. 1939.⁴⁾
- Kuusi, M.: *Suomen tasavallan presidentit*. Porvoo–Helsinki. WSOY. 184 s. 1950.¹⁾
- ”Laatikaisen komitean” kokousten pöytäkirjat.⁵⁾
- Mielonen, E.: *Luonneoppi kirjeopetusta varten*.⁶⁾
- Mielonen, E.: *Psykologisten soveltuvuuskokeiden järjestäminen armeijassa*. *Sotilasaikakauslehti*. S. 22. N:o 2. 1946.¹⁾
- Munson, E. L.: *Leadership For American Army Leaders*. Washington. 96 s. 1942.¹⁾
- Muutoksia ja lisäyksiä JO I:een ja Jv.Koul.I:een. 1946.¹⁾
- 1945 års militärutrednings betänkande och förslag angående förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten. Tukholma. 301 s. 1945.²⁾
- Officersmässarna. *Ny militär tidskrift*. S. 1. N:o 22. 1943.¹⁾
- af Petersen, M.: *Försvaret och allmänheten*. *Vårt försvar*. S. 38. Specialnummer. 1947.¹⁾
- Puolueiden ohjelmajulistukset sekä puolustusasiainvaliokunnan pöytäkirjoja vv. 1948–49.³⁾
- Puolustusrevision mietintö.⁶⁾

Pv.PE:n ulk.os:n katsaus n:o 4/48. ”Vapaa-ajan käyttö neuvostoarmeijassa”⁵⁾

Rautavaara, A.: Työnjohto-oppi kirjeopetusta varten.⁶⁾

Reponen, T.: Audiatur et altera pars. Sotilasaikakauslehti. S. 35. N:o 6. 1949.¹⁾

Report of the President's Advisory Commission on Universal Training: A Program for National Security. Washington. 1947.¹⁾

Sammanfattning: Försvaret, samhället och framtiden. Ny militär tidskrift. S. 404. N:o 19–20. 1943.¹⁾

Sanomalehdet:³⁾

Helsingin Sanomat 1948–50

Hämeen Sanomat 1946–50

Suomen Sosialidemokraatti 1946–50

Työkansan Sanomat 1946–50

Uusi Suomi 1946–50

Vapaa Sana 1948–50

Sisäpalveluohjesääntö. Helsinki. Otava. 47 s. 1940.¹⁾

Sosial Science Research Council: Studies in Social Psychology in World War II. Volume 3. Experiments on Mass Communication by Hovland, V. I., Princeton, New Jersey. 340 s. 1949.¹⁾

Tarkki, U.: Varusmiesten fyysisen kunnan kehittäminen ja ylläpitäminen perusyksikössä. Sotilasaikakauslehti. S. 28. N:o 3. 1949.¹⁾

The Women's interests section war department: The soldier and his recreation. Washington. 28 s. 1942.¹⁾

U. S. Navy: Physical fitness program for high schools and colleges. 57 s.¹⁾

Puolustusvoimain Valistustyöohjeet liitteineen. Helsinki. 64 + 119 s.¹⁾

Virva, M.: Ammattikoulutuksen antaminen puolustusvoimissa. Tiede ja ase. S. 226. N:o VIII. 1950.¹⁾

Vogelsang, C.: Armén demokratisering. Ny militär tidskrift. S. 574. N:o 11. 1945.¹⁾

War Department Education Manual: Guide for Discussion Leaders. Washington. 38 s. 1944.¹⁾

Öhquist, H.: Talvisota minun näkökulmastani. Porvoo–Helsinki. 1949.¹⁾

1) Puolustusvoimain Keskuskirjasto

2) Puolustusvoimain pääesikunnan ulkomaatoimiston kirjasto

3) Eduskunnan kirjasto

4) Ylioppilaskunnan kirjasto

5) Puolustusvoimain pääesikunnan valistus- ja viihdytystoimisto

6) Sotakorkeakoulun kirjasto

Liiteluettelo

- Liite 1 Kansallisen Edistyspuolueen, Kansallisen Kokoomuspuolueen, Maalaisliiton ja Suomen Kansan Demokraattisen Liiton ohjelmien maanpuolustusta koskevat kohdat.
- Liite 2 V. 1949 palvelukseen astuneiden varusmiesten ammatti- ja sivistystilasto.
- Liite 3 Tilasto puolustusvoimissa 15.1.1947 päällystövakansseille sijoitettujen upseerien, erikoisupseerien ja sotilasvirkamiesten jakaantumisesta isän ammatin perusteella.
- Liite 4 Laskelma 200 m pitkän täyte-elokuvan kustannuksista.
- Liite 5 Jäljennös Hämeenlinnan Komendantintoimiston kirjelmästä n:o 916/Komend./8 b. 22.11.48, koskien henkisiä kilpailuja.

I. Johdanto

Ryhdyttäessä tarkastelemaan armeijan ja kansan välisiä suhteita havaitaan eräitä rinnakkaisuuksia Suomen kansan historian tapahtumiin.

Yleisesti katsoen voidaan todeta suomalaisten aina seisoneen ase kädessä. Useimmin on puolustauduttu maahan hyökännyttä vihollista vastaan, mutta monasti – erityisesti Ruotsin vallan alaisena – ovat miehemme osallistuneet emämaan käymiin valloitusotiin vierailta mailla.

Puolustustaisteluitamme on luonnehtinut kansan yksimielinen puolustustahto, joka huipentuneena ilmeni talvisodassa. Suomalaisten joukkojen käyttäminen valloitusodissa, niissä saavutetusta kunniaista ja maineesta huolimatta, on sen sijaan monesti aiheuttanut kansassa tyytymättömyyttä elinkeinojen kärsiessä tiheistä väenotoista (30-vuotisen sodan aikana) ja pakko-otoista (Kaarle XII:n aikana).

Kustaa III:n aika tarjoaa toisaalta esimerkin siitä, miten vierasta kieltä puhuva ja politiikan sokkeloihin eksynyt upseeristo on omiansa vieroittamaan kansaa armeijasta, toisaalta taas Y. M. Sprengtportenista on sanottu: ”Kuri ja yhteishenki, jota Sprengtportenin oma, palveluksen ulkopuolella toverillinen suhtautuminen käskynalaisiinsa edisti, osoittautuivat erinomaisiksi.”¹

Suomen jouduttua Venäjän vallan alle jäimme aluksi ilman kansallista sotaväkeä. Kun maallemme sitten annettiin vähäinen oma sotavoima, tervehdittiin tapahtumaa ilolla. Näin säilyivät sotilaalliset perinteet kansassamme. Ja kun sotavoimastamme sitten 1800-luvun loppupuolella muodostettiin Suomen kaartinpataljoona, tuli siitä todellinen kansan lempilapsi, erityisesti kunnostauduttuaan Turkin sodassa.

Voidaan huomata, että kun vihollinen on uhannut kansan vapautta tai kun kansan itsemääräämisoikeutta on tahdottu loukata, silloin on kansa turvautunut armeijaan, mutta vaaran poistuttua on armeija nopeasti työnnetty sivuun. Suomalaisten perusluonne ei ole ollut sotainen, vaikka he eivät olekaan sallineet oikeuksiaan loukattavan. Armeijan on ollut oltava selvästi hyödyksi, ennen kuin siitä on pidetty.

Edellä esitettyjen kaltaisia syitä on nykyisinkin vaikuttamassa armeijan ja kansan suhteiden muodostumiseen.

Paitsi historian antamaa perintöä on myös maan taloudellista asemaa ja kansan elintasoja pidettävä armeijan ja kansan suhteisiin vaikuttavana tekijänä.

Koska ei seuraavassa ole mahdollisuuksia laajemmin käsitellä koko maan taloudellisen tilan vaikutusta po. suhteisiin, tehtäköön tässä vain eräs toteamus:

---

1 Korhonen: Suomen historian käsikirja, edellinen osa, sivu 607.

Maan taloudellinen hyvinvointi on lieventänyt puoluevastakohtia, josta seurauksena on puolustusvoimat, eräänä puolue-elämämme riitakapulana, on päässyt aina parempaan asemaan kuin maan kärsiessä taloudellisesta ahdingosta. Seikan on katsottu vaikuttaneen mm. v:n 1938 eduskunnan lähes täydelliseen myötämielisyyteen puolustusvoimain perushankintalakia käsiteltäessä. (Pula-ajan päätyttyä alkanut valtava nousukausi oli saavuttanut huippunsa v. 1937.)

Armeijan ja kansan välisiä suhteita tutkittaessa, erityisesti pyrittäessä selvittämään kansan syvien rivien kanta puolustusvoimiin, olisi tehtävän paremmaksi onnistumiseksi ollut vaatimuksena laajojen kyselyjen ja haastattelujen suorittaminen. Tällaiseen on kuitenkin ollut tilaisuus vain rajoitetussa määrässä, joten varsinaisen kansan, yksityisten kansalaisten kanta puolustusvoimiin on tässä määritetty vain n. 200 haastattelun perusteella.

Työhön sellaisinaan otetut lainaukset vieraskielisestä kirjallisuudesta ovat suomenneet pyrkimättä ehdottomaan sanatarkkuuteen. Pääasiana on ollut kirjoittajan ajatuksen selvä esittäminen.

Maamme on nopeasti siirtymässä rauhanaikaisiin oloihin. Uudelleenarviointia suoritetaan kaikilla aloilla. Siksi voi tämä ajankohta olla omiansa valottamaan myös armeijan ja kansan nykyisiä suhteita, parempien suhteiden tarvetta sekä mahdollisuuksiamme niiden saavuttamiseksi.

II. Armeijan ja kansan tämänhetkiset suhteet

A. Armeija ja valtiovalta

1. Tasavallan presidentti

”Presidentillä on Suomen sotavoimain ylin päällikkyys”, säättää Suomen perustuslaki. Tasavallan presidentin kanta puolustusvoimiin heijastuu herkästi koko kansaan. Mutta koska presidentti julkisessa esiintymisessään on sodan jälkeisinä vuosina pidättynyt esittämästä selvää kantaansa puolustusvoimiin, on kansa jäänyt vaille yhtä selviä esimerkkejä kuin mitä aikoinaan esittivät esimerkiksi K. J. Ståhlberg, joka rauhanaatteistaan huolimatta näkyvästi osoitti olevansa ylipäällikkö, Lauri Kr. Relander, joka jo ohjelmapuheessaan kohdisti erityisen huomion maan puolustusvalmiuden tehostamiseen tai P. E. Svinhufvud, jonka suhde maanpuolustusasioihin oli erittäin läheinen, sodan ajan presidenttejä mainitsemattakaan.

2. Valtioneuvosto

Suomen hallitusmuodon 34. §:ssä sanotaan: ”Presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa sen ministerin esittelystä, jonka toimialaan asia kuuluu.” Puolustusvoimia koskevat asiat esittelee puolustusministeri. Hänen alaisenaan toimii puolustusministeriö. Puolustusministerin osoittamasta harrastuksesta hallintoaaraansa kohtaan jää riippumaan se, minkälaisen tehon puolustusministeriö savuttaa ajaessaan mm. armeijan etuja. Koska valtioneuvostossa asiat päätetään äänestyksellä, ellei yksimielisyyttä saavuteta, riippuu päätösten lopullinen henki myös valtioneuvoston kokoonpanosta. Valtioneuvostossa kukin ministeri noudattaa ainakin pääpiirtein sen poliittisen puolueen ohjelmaa, johon hän kuuluu. Näin ollen, ja kun tunnetaan viimeaikaisten puolustusministerien ja hallitusten poliittinen suuntaus, on osaksi ymmärrettävää se pidättyvä kanta, jonka valtioneuvosto on useasti armeijaan ottanut.

Hallituksen taholta ei ole sanottavasti puututtu puolustuslaitoksessa vallitseviin puutteisiin, johon eräänä tekijänä on vaikuttanut se, että puolustuslaitos on ollut sotien jälkeen lujaa perustaa vailla uuden asevelvollisuuslain puuttuessa ja uuden organisaation yhä ollessa valmisteluasteella. Samoin puolustusvoimain johdon taholta esitettyjä, todellisuuspohjalla liikkuvia määrärahaesityksiä on valtioneuvostossa jatkuvasti karsittu, suureksi osaksi maan sotien jälkeisistä vaikeista taloudellisista oloista johtuen, jopa niin paljon, että eduskunnan on ollut pakko suorittaa korotuksia, jotta määrärahat edes osa-

puilleen olisivat vastanneet tarkoitustaan. Esimerkiksi hallituksen vuoden 1950 valtion tulo- ja menoarvioesitykseen valtiovarainvaliokunta, nähtyään kiertokäynnillään armeijassa vallitsevan puutteen, ehdotti puolustuslaitoksen vaatetuksen ja varustuksen kunnossapito- ja uusintamomentille lisäystä 25 milj. markkaa sekä ampumatarpeet ja räjähdysaineet momentille 15 milj. markkaa, jotka lisäykset eduskunta hyväksyi.

Edellä esitetty valtioneuvoston kielteinen kanta on ollut omiansa vaikeuttamaan armeijan toimintaa, samalla kun se on saanut aikaan sen, että po. suhtautumisella leimataan armeija kansan silmissä tarpeettomaksi, veroja hyödyttömästi korottavaksi laitokseksi.

3. Eduskunta

Eduskunta, joka käsittää kaksisataa edustajaa, edustaa valtiopäiville kokoontuneena Suomen kansaa, kuten Valtiopäiväjärjestyksen 1. §:ssä sanotaan. Näin ollen eduskunnan kannanotot armeijaan muodostuvat suurimerkityksisiksi. Kun vielä otetaan huomioon, että julkinen sana erityisen nopeasti ja tarkasti selostaa eduskunnan toimenpiteet, ymmärretään, minkälainen merkitys eduskunnalla on kansan mielipiteiden muokkaajana.

Eduskunnan tehtävänä on säätää lait ja määrätä verot. Puolustusasiainvaliokunta, jossa eri puolueet ovat voimasuhteittensa mukaisesti edustettuina käsittelee valmistelevasti puolustuslaitosta koskevat lait, minkä jälkeen eduskunta tekee asiasta päätöksensä kolmessa käsittelyssä. Puolustusasiainvaliokunta laatii mietinnöt eduskuntakäsittelyn pohjaksi. Raha-asiat taas käsitellään valmistelevasti valtiovarainvaliokunnassa.

Valtiopäiväjärjestyksen 11. §:n loppuosa kuuluu: ”Hän (edustaja) on siinä (toimesaan) velvollinen noudattamaan perustuslakia eivätkä häntä sido mitkään määräykset.” Näin ei kuitenkaan täysin nykyisin ole. Eri edustajat ovat tulleet valituiksi eduskuntaan määrätyn poliittisen puolueen kannattajina ja ovat myös näiden puolueitten määräysten ja poliittisten ohjeiden uskollisia noudattajia. Puolueiden ohjelmat sitovat monin tavoin kansanedustajia. Niinpä saattaa eduskunnan puhujakorokkeelta pöytäkirjaan puhuvan kansanedustajan kanta esimerkiksi puolustuslaitokseen olla toinen kuin saman kansanedustajan kanta hänen puhuessaan yksityishenkilönä – ei eduskuntaryhmän edustajana – eduskunnan ulkopuolella.

Eduskunnan suhtautumisesta puolustusvoimiin viime aikoina ovat esimerkkeinä budjettikäsittelyn aikana osoitettu pyrkimys erityisesti puolustusvoimille myönnettävien varojen pysyttämiseen alhaisimpina mahdollisina sekä palvelusaikaa käsiteltäessä sen ehdottaminen vastoin sotilasasiaintuntijain esitystä kahdeksaksi kuukaudeksi. Nämä päätökset ovat olleet omiansa vähentämään puolustusvoimain arvovaltaa; armeija on esitetty välttämättömänä pahana ja kansan luottamusta armeijaan on horjutettu.

B. Armeija ja poliittiset puolueet

On todettava poliittisen toiminnan jatkuva lisääntyminen koko maailmassa. Poliittika on ottanut kaikki eri elämänalat piiriinsä. Teknillistynyt maailma näyttää purkaneen tunnepuolensa poliittiseen toimintaan. Maailma on jakautunut kahden eri aatesuunnan kannattajiin ja tämä heijastuu kaikkien kansojen sekä ulko- että sisäpolitiikassa.

Meidänkin maassamme poliittiset puolueet kiistelevät vallasta ja kansan suosiosta äärimmäisten niistä edustaessa selväpiirteisemmin maailmassa käytävää kamppailua. Tämän kiistan eräänä riitakapulana on armeijakin. Jopa puolueiden kanta puolustusvoimiin voi määräytyä sen mukaan, kuinka paljon kannattajia ko. suhtautumisella arvioidaan puolueelle voitavan saada.

1. Kansallinen Edistyspuolue

Kansallinen Edistyspuolue on määritellyt kantansa puolustusvoimiin puoluekokouksessaan 28.1.1945 (liite 1).

Kansallisen Edistyspuolueen ohjelman mukaan puolueelta voidaan odottaa tukea armeijalle. Kuitenkin puolue näyttää halunneen lieventää puolustusvoimain suosimistaan vetoamalla muiden valtioiden tapaan pitää armeijaa. Edelleen on Edistyspuolue halunnut varmistaa mahdolliset kannattajansa myös työläispiireissä vaatimalla puolustuslaitoksen johtamista ja kehittämistä kansanvaltaisessa hengessä sen enempää selvittämättä, mitä tarkoitetaan ”kansanvaltaisella hengellä”. Näin on puolueen kanta armeijaan saanut epäselvän vivahteen, ja puolue näyttää jättäneen auki itselleen useampia ovia. Käytännössä se kuitenkin on jatkuvasti antanut tukensa armeijalle.

2. Kansallinen Kokoomuspuolue

Kansallinen Kokoomuspuolue on ohjelmansa maanpuolustusta koskevassa kohdassa (liite 1) tuonut selvästi esille kantansa armeijaan. Puolue korostaa maamme rauhantahtoa sekä viittaa niihin erikoisolosuhteisiin, joissa nyt elämme samalla todeten oikeutemme ja velvollisuutemme maamme puolustamiseen sekä puolustuslaitoksen ylläpitämiseen. Erityisesti on korostettava puolueen vaatimusta puolustuslaitoksen kehittämiseksi kaikissa suhteissa.

Kansallisen Kokoomuspuolueen jäsenten onkin katsottava toimineen esitetyn ohjelmakohdan mukaan. Puolustusvoimain arvostelukin on esitetty rakentavassa mielessä, samalla kun on todettu armeijan nuorukaisiamme kehittävä vaikutus. – Armeijassa nähdään tämän laatuisen toiminnan rakentava merkitys ja kansa saa tilaisuuden arvostella puolustusvoimia todellisuuspohjaisesti.

Kokoomuksen Nuorten Liiton 24. liittokokous julkaisi huhtikuun 15. p:nä 1950 päätöslauselmansa, jossa puolustusvoimista sanotaan: ”Kansalliset Nuoret ovat sitä mieltä, että maamme puolustuslaitosta on tehtyjen kansainvälisten sopimusten rajoissa hoidettava riittävällä huolella ja että kansan puolustushenkeä on vaalittava itsenäisen kansan arvon mukaisella tavalla.”

Kansallinen Kokoomuspuolue on osoittanut omaavansa puolueistamme myönteisemmän kannan armeijaan.

3. Maalaisliitto

Maalaisliiton puolueohjelman maanpuolustusta koskeva kohta (liite 1) osoittaa sekin pyrkimystä myönteiseen suhtautumiseen armeijaan suorassa vaatimuksessaan puolustuslaitoksen ylläpitämisestä. Kuitenkin näyttää siitä kuin Maalaisliitto olisi halunnut ”lyödä kaksi kärpystä yhdellä iskulla” puhumalla ensin asevelvollisuuden kansalle asettamien rasisitusten huojentamisesta – ellei lauseeseen kätkeydy viittausta sotavuosien puolustuslaitosmenojen suuruuteen – ja sitten esittämällä vaatimuksen, että puolustuslaitosmenojen suuruuteen – ja sitten esittämällä vaatimuksen, että puolustustarkoituksiin myönnettyillä varoilla olisi poistettava myös armeijan teknillisten apuneuvojen puutteellisuuksia. Puolustuslaitoksen oloihin perehtyneelle on selvää, että edellä mainitut kaksi vaatimusta ovat nykyoloissa keskenään ristiriitaisia; molempia ei voida yhtäaikaa toteuttaa.

Kokonaisuutena Maalaisliitto kuitenkin on pyrkinyt tukemaan puolustuslaitosta ohjelmansa hengessä.

4. Ruotsalainen Kansanpuolue

Ruotsalaisen Kansanpuolueen ohjelma on hyväksytty Vaasan puoluepäivillä 1937. Puolue on ennen kaikkea ”kielipuolue”. Kuitenkin se on ohjelmansa II kohdassa ilmaissut seuraavaa: ”I s ä n m a a l l i s e n a, d e m o k r a a t t i s e n a puolueena Ruotsalainen Kansanpuolue tahtoo: säilyttää ja lujittaa Suomen vapauden ja itsenäisyyden; turvata valtakunnan asevoiman;

-----.”

Puolueen toimintaa tarkastellessa voi kuitenkin todeta, että se ei ole kokonaisena edellä esitetyn ohjelmakohdan takana. Puolueen keskuudessa esiintyy suurta hajaannusta. Sen oikeistosiipi ja keskusta ovat tukeneet armeijaa, mutta puolueen se osa, joka tuntee mielenkiintoa vasemmistoon on tämän mukaisesti ottanut puolustusvoimiin kielteisemmän kannan. Kun on ollut kysymys ruotsinkielisistä joukko-osastoistamme on puolue sen sijaan sellaisia yksimielisesti vaatinut ja tukenut.

Voidaan todeta Ruotsalaisen Kansanpuolueen suuremman osan suhtautuvan myöte-
mielisesti armeijaan.

5. Suomen Kommunistinen Puolue

Suomen Kommunistinen Puolue ei ohjelmissaan ole määritellyt kantaansa puolustuslai-
tokseen. Sen sijaan Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL), johon SKP tärkeim-
pänä osana kuuluu, on tuonut kantansa esille kokouksessaan v. 1949² (liite 1). Tämä kan-
ta antaa eräänlaisen oikeutuksen armeijan pitämiseen, ensin kuitenkin koettaen saada
aikaan sellaisen kuvan, kuin puolustuslaitoksemme yhä olisi perin vanhoillinen ja epäde-
mokraattinen, johon on saatava aikaan perinpohjainen muutos. Ohjelmaosan lopussa on
kuitenkin kohta -”--- sinä aikana, kun vakinainen armeija vielä on olemassa, ---” -, joka
antaa ymmärtää SKDL:n ja SKP:n täysin kielteisen kannan puolustusvoimiin.

Näin ollen ei olekaan ihmeteltävää siinä, että puolustuslaitoksessa arvostellaan anka-
rastikin SKP:n kantaa ja että SKP:n kannattajat haluavat nähdä armeijassa yhä työläisten
etuja vastaan toimivan laitoksen.

SKP:llä voidaan katsoa tällä hetkellä olevan maamme puolueista kielteisimmän suh-
teen armeijaan.

6. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue ei ole ohjelmassaan, joka on puolueen jäsenkir-
jassa, sanallakaan kosketellut puolustuslaitosta. Niinpä seuraavat johtopäätökset puolue-
en kannasta armeijaan onkin tehty sen pää-äänenkannattajassa olleiden, armeijaa kos-
ketelleiden artikkelien perusteella.

Suomen Sosialidemokraattisella Puolueella oli sotien päätyttyä kielteinen kanta ar-
meijaan. Se ilmeni esimerkiksi palvelusaikaa käsittelevissä kirjoituksissa, joissa useam-
paan otteeseen ehdotettiin mm. siirtymistä työarmeijan kannalle.

Puolueen otettua vastatakseen hallituksesta, muuttui sen kanta puolustuslaitokseen.
Artikkelit armeijasta saivat hyväksyvän sävyn mm. palvelusaikakysymyksen suhteen so-
sialidemokraatit ryhtyivät kannattamaan kahdeksan kuukauden palvelusaikaa sen talo-
udellisuuden takia. Tämä kanta on puolueella yhä edelleen sen suhtautuessa armeijaan
eräänlaisella pidättäytyvällä hyväksymisellä.

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen suhtautuminen armeijaan on aiheuttanut
puolustusvoimissa epäröintiä puolueen lopullisesta kannasta sekä herättänyt puolueen

---

2 ”Kommunisti” 1949 heinäkuu – 7 (138), sivu 389, Helsinki Kansankulttuuri Oy.

kannattajissa kysymyksen siitä, onko armeijaan todella suhtauduttava myönteisesti vai onko puolueen johdon tämänhetkinen kanta vain puoluepelin vaatimaa näytelmää.

7. Yhteenveto

Eri puolueiden osalle tuli vuoden 1948 eduskuntavaaleissa hyväksytyjä vaalilippuja seuraavasti:³

edistys	kokoomus	maalaisliitto	ruotsalaiset	kansandemokraatit	sos.-dem. puolue
73.444	320.366	455.635	145.455	375.820	494.719
Edustajia eri puolueet saivat:					
5	33	56	14	38	54

Ottaen huomioon eri puolueiden käytännöllisen kannan puolustusvoimiin valtiollisessa elämässä, voitaneen suorittaa seuraavat kaavamaiset yhteenlaskut:

puolustusvoimia tukevat varauksetta:

- edistyspuolue 5 edustajaa
- kokoomuspuolue 33 –”–
- puolet ruotsalaisista 7 –”–

yhteensä 45 edustajaa;

puolustusvoimiin suhtautuvat kielteisesti:

- kansandemokraatit 38 edustajaa
- neljäsosa ruotsalaisista 3 –”–

yhteensä 41 edustajaa;

välittävällä kannalla ovat:

- maalaisliitto 56 edustajaa
- sos.-dem. puolue 54 –”–
- neljäsosa ruotsalaisista 4 –”–

yhteensä 114 edustajaa

Kun juuri välittävien puolueiden kannanottoihin armeijaan nykyisin vaikuttavat ennen kaikkea vaikeat taloudelliset olosuhteet, voidaan nähdä armeijan eri puolueittemme kokonaiskannanotoissa jäävän edelleen toisarvoiseen asemaan.

³ ”Suomen tilastollinen vuosikirja 1948”, 1949, sivu 293, Helsinki.

Puolustusvoimissa tämä tulee ymmärtää nykyhetken olotilana tehtäessä työtä armeijan saattamiseksi tarpeelliseksi rauhanajankin yhteiskuntakoneiston niveleksi.

C. Armeija, kansa ja epäpoliittiset järjestöt

1. Kansan suhde armeijaan

Kansa suhtautuu armeijaan sen mukaisesti, millaisia omakohtaisia kokemuksia tai saatuja tietoja sillä on armeijasta.

Olemme vasta käyneet kaksi sotaa, joissa kansan on ollut seisottava armeijan rinnalla. Nyt ovat armeijassa olleet palanneet arkisiin tehtäviinsä mukanaan se käsitys, jonka he omaksuivat sodanajan armeijasta. Tämä käsitys ei enää sellaisenaan ole oikea. Armeijassa on sotien päättymisen jälkeen pantu toimeen uudistuksia.

Vanhempi polvi muistaa taas armeijan sellaisena kuin se oli ennen sotia. Tämä käsitys on armeijalle edellistä epäedullisempi.

Seuraavat kansan epäedulliset käsitykset armeijasta ovat yleisimmät:⁴

- armeijan piirissä tapahtuu valtion varojen väärinkäyttöä ja omaisuuden tuhlausta puutteellisen valvonnan takia;
- armeijassa kurin ylläpito tapahtuu ”simputtamalla”, jossa pääosaa esittävät karjuvat ja räyhäävät upseerit ja aliupseerit, ns. Himmelstoss-tyypit;
- armeija rikkoo aidat ja turmelee metsien taimistoja – ellei suorastaan raiskaa metsää – sekä tallaa peltoja aiheuttaen siten vahinkoa maanomistajille;
- armeijassa harjoitetaan poliittista toimintaa kasvattamalla upseerit yhä entisessä AKS:n hengessä, suosimalla oikeistoa ja estämällä työläis- ja maalaisnuorisoa pääsemästä eteenpäin;
- armeijan kantahenkilöstö eristäytyy kansasta sekä käyttäytyy ylimielisesti siviiliyleisöä kohtaan;
- armeijassa kuluu varusmiesten aika hyödyttömästi ja upseereilla on runsaasti aikaa laiskotteluun sekä juopotteluun; armeijaa ylläpidetään veronmaksajien varoilla ilman havaittavaa hyötyä.

Tavallisinta on, että niillä, joilla ei ole tai ei viime vuosina ole ollut omaisia armeijassa on joko jotakin muistutettavaa puolustuslaitosta vastaan tai eivät erilaisista syistä halua lainkaan määritellä kantaansa kyselijälle. Edelleen on huomattava, että sanomalehtien yleisöosastoihin kirjoittaa yleensä vain ns. tyytymättömien ryhmä myötämielisen kannan ilmaisun harvoin tullessa julkaistuksi.

4 Tiedot kerätty haastatteluista, lähdeluettelossa mainittujen sanomalehtien yleisöosastoista sekä Hämeenlinnassa v. 1947 pidetyssä armeijan ja siviiliyleisön yhteisessä kokouksessa esitetyistä lausunnoista.

Tutkimusaineiston vähyys estää esittämästä lukuja kansan mielipiteen jakautumisesta niiden ryhmien kesken, jotka suhtautuvat puolustuslaitokseen myönteisesti, kielteisesti tai eivät halua määrittää kantaansa, mutta kuitenkin voidaan todeta kielteisesti suhtautuvien jäävän vähemmistöksi. Se, ettei tulosta puolustuslaitoksen kannalta kuitenkaan voida pitää tyydyttävänä, johtuu epäroivien suhteellisen suuresta lukumäärästä.

2. Toimenpiteitä armeijassa sen lähentämiseksi kansaan

Edellisessä esitetyn perusteella ollaan oikeutettuja sanomaan, että niin hyvin väärin ja vanhentuneiden käsityksien kuin epämääräisen suhtautumisen olemassaolosta käsityksien kuin epämääräisen suhtautumisen olemassaolosta kantaa puolustuslaitos itse vastuun, koska se ei tiedoitus toiminnallaan ole kyennyt antamaan oikeata kuvaa kansalle armeijassa nyt vallitsevista olosuhteista. Käsitystä tukee sekin, että myönteisimmät käsitykset puolustuslaitoksesta on niillä henkilöillä, joiden lähiomaiset juuri ovat suorittaneet varusmiespalveluksensa ja erityisesti niillä, jotka ovat saaneet tutustua elämään armeijassa ns. omaisten päivillä käydessään. Lisäksi ei kaikkia havaittuja puutteellisuksia ole kyetty tehokkaasti korjaamaan.

Koska erityisesti todettiin syyn olleen tiedoitus toiminnassa – tässäkin vaikuttavat osittain puolustuslaitoksen saamat niukat määrärahat – näyttää siltä, kuin puolustuslaitoksemme piirissä olisi ryhdytty toimenpiteisiin armeijan ja kansan suhteiden parantamiseksi. Näin onkin asianlaita.

a. Muutoksia ohjesäännöissä ja ohjeissa

Vuonna 1945 uusittiin sisäpalvelusohjesäännön IV luku (Kunnianteko ja tervehtiminen) siten, että alipäällystön ja miehistön tervehtimistöpoja yhdenmukaistettiin päällystön vastaavien tapojen kanssa. Myös alokas saa pitää pitkän tukkansa.⁵

Vuonna 1946 poistettiin maahan heittäytyminen JO I:stä ja siirrettiin JO II:een⁶ ”maahan – ylös – äksiisiin” poistamiseksi harjoituskentältä.

Vuonna 1946 julkaistiin puolustusrevision ehdotuksen mukaan uudet puolustusvoimain valistustyöohjeet⁷, joissa on otettu huomioon muuttunut ulkopoliittinen asemamme sekä työväenliikkeen merkitys maassamme.

Edellä mainittuja seikkoja on myöhemmin useaan otteeseen korostettu sekä eri kirjelmissä että suullisesti.

---

5 SO, uusittu, § 186, sivu 78.

6 Muutoksia ja lisäyksiä JO I:een ja Jv.koul.1:een, sivu 2, kohta 3, 1946.

7 Puolustusvoimain valistustyöohjeet (liitteinen).

b. ”Laatikaisen komitea”

Vaikka v. 1947 puolustusvoimain komentajan aloitteesta kokoonpantu sotilaskomitea kenr.luutn. Laatikaisen puheen johdolla käsittelikin etupäässä varusmiesten asemaa armeijassa voidaan se mainita myös tässä yhteydessä, koska se puuttui sellaisiin kysymyksiin kuin

- puolustusvoimat ja politiikka;
- sodan totaalisuus;
- upseeristo ja puolueettomat riennot;
- omaisten päivät;
- propagandan teko puolustusvoimista;
- puolustuksen kansalle tuottama hyöty sekä
- radio ja armeija.

Kokouksen pöytäkirjat on saatettu puolustusvoimain komentajan tietoon aiheuttaen etupäässä suullisia ohjeita asianomaisille Puolustusvoimain pääesikunnan osastoille.

c. Muita toimenpiteitä

Puolustusvoimain pääesikunnan koulutusosaston valistus- ja viihdytystoimisto on pyrkinyt yhteistoimintaan erilaisten nuorisjärjestöjen kanssa, joista Teiniliiton kanssa on päästy sopimukseen. Tämän seurauksena tullaan armeijan toimesta julkaisemaan kaksi puolustusvoimia esittelevää vihkosta jaettavaksi ko. järjestölle. Julkaisut ovat ”Upseerin uralle” ja ”Kruunun töihin”.

Edelleen on muodostettu komitea, jossa on jäseniä, koulutusosaston edustajien lisäksi, myös teollisuudesta ja kauppa- ja teollisuusministeriön ammattikasvatusosastosta. Tämän komitean päätehtävänä on ollut niveltää puolustusvoimain antama ammattikasvatus maan teollisuuteen.

Eri varuskunnissa eri puolilla maata on joukkoyhtymien tai -osastojen komentajien toimesta

- pidetty omaistenpäiviä;
- järjestetty neuvottelutilaisuuksia eri puolueiden ja järjestöjen kanssa;
- pantu toimeen yleisöjuhlia sekä
- pidetty yhteyttä niihin maanomistajiin, joiden alueilla on jouduttu harjoittelemaan, suorittamalla aiheutettujen vahinkojen korjaamista ja talkoita.

Toiminta on ollut kuitenkin hajanaista ilman täsmällisesti määritettyjä ohjeita.

Tässä yhteydessä voitaneen ottaa huomioon myös puolustusrevision ehdotukset⁸ armeijan ja kansan lähentämiseksi esittämällä perustettavaksi

- puolustusvoimain neuvottelukunnan,
- kuntien maanpuolustuslautakunnat sekä
- kutsuntapiirien piiritoimikunnat,

joista neuvottelukunnan eräänä tehtävänä olisi ”ylläpitää yhteenkuuluvuutta puolustusvoimain ja kansan kesken”;

maanpuolustuslautakuntien olisi herätettävä kansan mielenkiinto ja harrastus maanpuolustusasioihin sekä piiritoimikuntien tulisi toimia yhteyselimenä piiriesikuntien ja väestön välillä.

Ehdotuksella on kieltämättömät suuret ansionsa armeijan ja kansan lähentämistä ajatellen, mutta samalla on nähtävissä erityisesti se vaara, että puolustuslaitos näin joutuu entistä enemmän poliittisista heilahteluista riippuvaiseksi.

3. Armeija ja puolueettomat järjestöt

Kysymys puolueettomuudesta muodostaa nykyisin oman probleemansa. Erityisesti vasemmiston taholta on kaikki järjestötoiminta haluttu leimata poliittiseksi. Puolueettomina voitaneen kuitenkin pitää esimerkiksi:

- suurta joukkoa eri urheilulajien seuroja;
- useampia laulukuoroja;
- nuorisoseuratoimintaa;
- partioliikettä;
- erilaisia taideyhdistyksiä sekä
- eri sosiaaliin aloihin liittyviä yhdistyksiä.

Tällaisten seurojen ja järjestöjen kanssa yhteyden pitäminen puolustusvoimain taholta jää etupäässä kantahenkilöstön vapaaehtoisesta niihin liittymisestä riippuvaksi. Seurat eivät yleensä ole olleet yhteistoimintaa vastaan.

Että kantahenkilöstö vain vähäisessä määrässä on liittynyt puolueettomiin järjestöihin, johtuu suurelta osalta seuraavista syistä:

- kantahenkilöstön kasvanut työtaakka ja ”tavallisen” virka-ajan ulkopuolella suoritettavat työt;
- useasti vaihtuva palvelupaikkakunta;
- kantahenkilöstön taloudellinen asema ja
- eri ammattikuntien pyrkimys muodostaa ns. sisärenkaita.

8 Puolustusrevision mietintö, V luvun alkuosa, sivu 187; V luvun loppuosa, sivut 59 ja 63.

Siellä, missä kantahenkilöstö on ko. järjestöihin liittynyt, on molemminpuolinen ymmärtämys helposti saatu aikaan.

D. Puolustuslaitos ja varusmiehet

Siitä, minkälaisen kuvan varusmiehet puolustuslaitoksesta saavat palvelusaikanaan riippuu heidän – ja useimmin heidän lähiomaistensa – suhtautuminen armeijaan palvelusajan päätyttyä.

Kuvan syntymiseen vaikuttavista tekijöistä on valittu tärkeimpinä seuraavat:

1. Määrärahoista aiheutuvat seikat

Armeijalle viime vuosina myönnetty niukat määrärahat ovat aiheuttaneet ennen kaikkea vajavaisuuksia majoitusoloissa sekä puutteita varusteissa. Haitallisimpia ovat epäkohdat majoitusoloissa ns. parakkivaruskunnissa, joissa lämmityksessä, peseytymisessä sekä varusteiden kuivauksessa esiintyvät puutteellisuudet ovat aiheuttaneet haittoja varusmiesten terveydelle. Vanhoissa rauhanajan varuskunnissa on voitu suorittaa vain aivan välttämättömimmät korjaukset ilman, että esim. viihtyisyysseikkoja on sanottavasti voitu ajatella. Niinpä majoitustiheys yleensä on vain 7 m³/mies normaalin 13 m³:n asemasta.⁹ Tilanahtauden aiheuttamat haitat koulutukselle ja vapaa-aikojen vieton on ilmeiset.

Varustilanne on sellainen, että sanomalehtien edustajat, puolueisiin katsomatta, puolustusvoimain komentajan tiedoitusstilaisuudessa 28.5.1950 totesivat sen kestävämmäksi.¹⁰ Jopa ulosmenopuvutkin ovat loppuun kuluneet.¹¹

Paitsi Puolustusvoimain pääesikunnan valistustyöohjeissa, on myös useissa kirjelmisissä¹² korostettu liikuntakasvatuksen merkitystä. Tämä liikuntakasvatus on kuitenkin suoritettava tavallisessa palvelus- tai työpuvussa, koska minkäänlaisia urheilupukuja ei kyetä varusmiehille jakamaan. Em. syystä varusmiehet oikeutetusti saattavat sanoa: ”Nykyään liikuntakasvatustunnit ovat varusmiesten kauhuna.”¹³

9 Laatikaisen komitean pöytäkirjat.

10 Uusi Suomi 29.5.1950 ”Armeijan vaateustilanne”.

11 Reponen, T.: *Audiatur et altera pars*. Sotilasaikakauslehti n:o 6, 1949, sivu 35.

12 Koulutuksen pysyväiskäskey 24 A/5.11.48.

13 Reponen, T.: *Audiatur et altera pars*. Sotilasaikakauslehti n:o 6, 1949, sivu 35.

2. Palvelusaika

Eri tekijöistä johtuen on varusmiesten palvelusaika määrätty eri ryhmille eri pitkäksi. Pisin on palvelusaika päällystöaineksella. Täten siis karkeasti sanoen paras aines saa pisimmän koulutuksen. Seikka on ollut aiheena tyytymättömyyteen.

Ajattelevampi varusmiesaines on myös kiinnittänyt huomionsa lyhyen palvelusajan aiheuttamiin haittoihin. Näistä on tärkeimpänä muita pakko ahtaa sotilaalliset tiedot ja taidot varusmiehiin, opetettavaan määrään nähden, liian lyhyessä ajassa. Varusmiehille jaettavien ohjesääntöjen puute lisää sekavuutta.

3. Päällystö

On joskus väitetty päällystömme epädemokraattiseksi. Jo silmäys tilastoon (liite 3), josta käy ilmi nykyisen upseeristomme syntyperä, tekee väitteen tyhjäksi.

Toisena on esitetty väite päällystön ”preussilaisuudesta”. Tämä piirre on monessa saatanut ilmetä, ottaen huomioon sotilasperinteemme toisaalta Saksasta toisaalta Venäjältä. Ohjesääntömme ovat kuitenkin jo vuosia olleet kotoisen hengen sanelemia, joten kunkin johtajanote jää henkilöstä ja koulutuksesta riippuvaksi.

Päällystömme pyrkii pitämään yllä auktoriteettinsa asettumalla eristettyyn asemaan alaiensa yläpuolelle eikä hevin luovu ”herra”-asemastaan. Tämä synnyttää kurin vain rangaistuksen pelosta.

Asevelvollisessa alipäällystössä esiintyy yhä ”simputtaji”¹⁴, jotka siten kostavat ehkä kärsimiään vääryyksiä alaisilleen. Seikka on omiansa haittaamaan koulutusta, koska ”simputtaminen”, tapahtuessaan erityisesti varusmiesten vapaa-aikoina, masentaa aiheettomasti näiden mieliä.

---

14 Reponen, T.: Audiatur et altera pars. Sotilasaikakauslehti n:o 6, 1949, sivu 35.

III. Armeijan ja kansan tämänhetkisiin suhteisiin vaikuttaneita tekijöitä

Eri aloilla on viime aikoina pyritty ns. kokonaisratkaisuihin ja kokonaissuunnitelmiin. Tätä voitaneen pitää osoituksena siitä, että meillä yleensä on oltu taipuvaisia harkitsemaan asioita liian lyhyitä ajanjaksoja silmällä pitäen. Harkinta ja arvostelu on tapahtunut yleensä harkinta- tai arvosteluhetken tilannetta pohjana käyttäen. Näin lienee myös ollut – ja on nytkin? – asianlaita, kun on määritetty kanta armeijaan. Tällaisen kannan haitat ovat ilmeiset, koska puolustusvoimain suhteen tapahtuneet laiminlyönnit eivät ole hetkessä korjattavissa.

Aikaisemmin on todettu, että armeijan ja kansan nykyisissä suhteissa voidaan havaita koko joukko kielteisiä piirteitä. Näillä on monesti omat etäisimmät alkujuurensa, joiden tunteminen saattaa auttaa etsittäessä keinoja parempien suhteiden saavuttamiseksi.

A. Tekijöitä puolustuslaitoksessa

1. Nykyisen armeijan syntyminen

Nykyinen armeijamme järjestettiin saksalaisten asiantuntijain avustuksella voittaneesta ”valkoisesta” armeijasta. Hävinnyt vasemmisto piti sitä porvarillisen järjestelmän tukena ja suhtautui siihen kielteisesti jo tämän takia, vaikka ei otettaisikaan huomioon kansainvälisen sosialidemokratian kielteistä kantaa aseellisiin armeijoihin, joista ruotsalaisen sosialidemokraatti Z. Höglund sanoo: ”Kansainvälinen sosialidemokratia ei voi milloinkaan hyväksyä sotilaallista puolustusta muodostuvissa kapitalistisissa valtioissa; ei sen tähden, että meille olisi yhdentekevää valtiollinen riippumattomuus, mutta sen syyn takia, että sotalaitoksen olennaisin tehtävä on puolustaa luokkayhteiskuntaa.”¹⁵

Näyttää siltä, että yli 30 vuotta sitten syntynyttä epäluuloa ei ole kyetty hälventämään tähän asti armeijassa noudatetuilla menettelytavoilla. Onkohan sittenkin pitänyt paikkansa kansan väite armeijan puolueellisuudesta.

2. Poliitikka armeijassa

Päällystön tehtävänä on erityisesti rauhan aikana suorittaa armeijassa opetustointia. Tähän vaadittava pätevyys perustuu lähinnä ylioppilastutkinnon suorittamiseen, joka edelleen on pohjana Maasotakoulussa annettavalle opetukselle.

---

15 Jung, H: Överbefälhavarens yttrande över 1945 års militärutrednings betänkande och förslag, sivu 19.

Jos tarkastellaan niitä aatesuuntia, jotka vallitsivat oppikouluissa sekä ylioppilasnuorison keskuudessa ennen talvisotaa, on ne suurimmaksi osaksi todettava lähinnä oikeistolais-isänmaallisiksi; AKS:n vaikutus oli huomattava. Näiden vaikutusten alaisia olivat olleet myös ne nuoret miehet, joista silloin Kadettikoulussa kasvatettiin upseereita. Näin ollen ei upseeriston kanta eri poliittisiin puolueisiin ennen talvisotaa liene ollut puolueeton.

Selvästi poliittinen oli se käsky, joka annettiin v. 1918 jälkeen aliupseerikouluihin valittavien varusmiesten ”luotettavuusvaatimuksista”. Käskyn mukaan sellaiset varusmiehet, jotka kuuluivat joihinkin työväen järjestöihin tai joiden vanhemmat olivat näiden innokkaita jäseniä sekä nekin, joiden isät olivat ehkä kuuluneet punakaartiin, eivät tulleet kysymykseen – kyvykkyydestään huolimatta – oppilaita aliupseerikouluihin ja Reserviupseerikouluun valittaessa. Käsky oli voimassa talvisotaan saakka, ja vielä senkin aikana osa upseereista oli käskyn noudattajia, joten po. varusmiesten oli vaikea päästä ylenemään tai saada kunniamerkkejä.

Edelleen oli eri varuskunnissa lueteltu ne ”huonomaineiset paikat”, joihin varusmiehet eivät saaneet mennä. Tällaisten paikkojen luettelossa olivat melkein poikkeuksetta työväentalot sekä työväen osuusliikkeitten ravintolat ja kahvilat. Nuori mies, joka ennen palvelukseen astumistaan oli tottunut käymään em. paikoissa, tai jonkun vanhemmat olivat näissä toimihenkilöinä, katsoi kiellot luokkavihan sanelemiksi.

3. Sotilasperinteemme

Venäjällä tsaarin ajan joukoissa tai Saksassa jääkäreinä koulutuksensa saaneet miehet muodostivat itsenäisen Suomen uuden puolustuslaitoksen ensimmäisen kantahenkilöstön. Näiden miesten saamat ja tänne tuomat sotilasperinteet jäivät elämään armeijassamme. Kummassakaan maassa ei ihmisyksilölle annettu suurtakaan arvoa, mutta memmissä vaadittiin sokeata tottelemista, sokeata kuuliaisuutta.

Kun meille nyt käytyjen sotien jälkeen on paljastettu suomalaisen sotilastyypin perusominaisuudet,¹⁶ on ehkä samalla herännyt kysymys siitä, ovatko olosuhteiden pakosta lainoina tulleet sotilasperinteemme luoneet oikean pohjan varusmiestemme käsittelylle.

Varusmiehiä koskevien asioiden käsittelyyn liittyen, vaikkakin sotilasperinteiden ulkopuolella, tulkoon vielä mainituksi se heikko, riittämätön perehtyneisyys kansantaloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja valtiollisiin asioihin, mikä on ollut ominaista sekä ali-päällystölle että päällystölle. Tästä on ollut seurauksena puuttuva ymmärtämyksen halu varusmiesten henkilökohtaisia vaikeuksia kohtaan, puuttuva mielenkiinto heitä kohtaan

16 Mielonen, E: luonneoppi, 1. kirje.

yksilöinä ja siviiliyhteiskunnan jäseninä sekä yleensä välinpitämättömyys suhtautumisessa siviilielämän vaatimuksiin.

B. Tekijöitä yhteiskunnassa

1. Ennakkoluulo virkapukuja kohtaan

Tsaarivallan ajan sortotoimenpiteet herättivät, ei ainoastaan Suomen kansassa vaan koko sivistyneessä maailmassa ankaran vastalauseitten myrskyn. Suomen kansa vihasi ja halveksii sortajia. Venäläinen upseeristo virkapukuisena joutui erityisesti tämän vihan ja halveksunnan kohteeksi. Voitaneen ajatella, että juuri noilta ajoilta on peräisin se vastenmielisyyttä lähentelevä kansan tunne virkapukuja kohtaan, joka yhä on havaittavissa, kantoipa asua sitten sotilas tai poliisi.

2. Kansan ihanteita

Itsenäisyytemme saavuttaminen antoi uutta virikettä kansamme isänmaallisuudelle, joka kohosi huippuunsa talvisodan päivinä. Hävitty jatkosota¹⁷ kuitenkin muutti kansan ihanteet korkeaisänmaallisuudesta hyötyisänmaallisuudeksi. Kansalaisen on saatava riittävä toimeentulo siedettävissä oloissa korvauksena valtiolle suoritettavista veroista. Armeijan kohdalla tämä merkitsee sitä, että puolustuslaitosta ei haluta ylläpitää vain torjumaan sodan vaaraa olemassaolollaan, vaan on armeijan myös rauhan aikana oltava yhteiskunnalle välittömäksi, konkreettiseksi hyödyksi.

Ei ollut harvinaista aikaisemmin, että sotilasominaisuudet ja sotilashyveet olivat esikuvina. Armeija sai osansa tästä arvostuksesta. Mutta sen jälkeen, kun urheilun maailmanvalta 1920-luvulla nosti valtaistuimelleen huippu-urheilijan toisensa jälkeen, kun teknillistyneen teollisuuden nousu on luonut yhä taitavampia työntekijöitä ja demokraattinen vapaus synnyttänyt yhtä vapaampia kansalaisia ovat sotilasihanteet yleensä pudonneet jalustoiltaan. Kansa ei tunne myötämielisyyttä ”samalla tavalla ajattelevia ja samalla tavalla menetteleviä sotilaita”¹⁸ kasvattavaa sotilaskoulutusta kohtaan. Kansan ihanteeksi ovat tulleet kilpakenttien urheilija, taitava työläinen tai vain täydellinen, vapaa kansalainen.

Aikaisemmin on esitetty kansainvälisen sosialidemokratian sekä omien poliittisten puolueittemme kanta armeijaan. Poliittisten oppien arvostus on vienyt siihen, että niitä puolustettaessa saatetaan työntää syrjään oppien kanssa ristiriidassa olevat tosiasiat. Siinä voidaan kiistää arvo tarpeelliseltakin. Näin lienee laita suhtautumisessa armeijaan.

17 Nimeä on käytetty viime vuosina sekä sanomalehdissä että radiossa.

18 1945 års militärutrednings betänkande och förslag angående förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten, sivu 80.

Meillä kansalliset näkökohdat ovat joskus unohtuneet tuijotettaessa kansainvälisiä aatteita.

Vielä tulkoon mainituksi alati elävä toivo maailmanrauhasta, joka toivo toisinaan – kuten ensimmäisen maailmansodan jälkeen – on saattanut saavuttaa laajatkin mittasuhteet, ollakseen toisinaan vain joidenkin uskonnollisten yhdistysten yksityisomaisuutena. Yleensä rauhanaatteiden kannattajilla on kielteinen kanta armeijaan ja sellaisten oppien kannattajat kieltäytyvät yleensä myös aseellisesta palveluksesta.

IV. Armeijan ja kansan parempien suhteiden saavuttamisen tarve

Tähän saakka on tämän työn puitteissa armeijan ja kansan nykyisistä suhteista ja niiden syistä kirjoitettaessa pidetty armeijan olemassaoloa itsestään selvänä. Ryhdyttäessä nyt käsittelemään armeijan ja kansan parempien suhteiden saavuttamisen tarvetta, voitaisiin käsittelyä jatkaa edellä esitetyltä, armeijan olemassaoloa luonnollisena pitävältä pohjalta, ellei kysymys, ”miksi armeijan ja kansan välillä on vallittava hyvät suhteet”, tullaksensa paremmin selvitettyksi, ensin edellyttäisi vastausta kysymyksiin, ”miksi armeija on maallemme tarpeellinen” sekä ”minkälaisia tehtäviä armeijallamme on suoritettavanaan”.

A. Armeijan olemassaolon tarpeellisuus

Maailman jakautuminen kahden eri aatesuunnan kannattajiin on jo aikaisemmin todettu. Näiden välillä vallitsevien etuvastakohtien kärjistyminen sodan asteelle voinee olla määrättyissä olosuhteissa väistämätön. Silloin tulevat pohjoismaiden, Tanskan, Norjan, Ruotsin ja Suomen alueet kuulumaan kummankin ryhmittymän tavoitteisiin. Eri-tyisesti ajateltaessa hyökkäystä Neuvostoliittoa vastaan, jonka elintärkeät keskuskeskukset ovat kaukana sen raja-alueista, vaativat lentojoukotkin tukikohtia mahdollisimman läheltä näitä rajoja. Mm. pyrkimys Suomen alueen haltuunottamiseksi käy näin yhä tärkeämmäksi. Samalla on Neuvostoliitonkin kiinnitettävä huomionsa maamme alueen kautta uhkaavaan vaaraan. Jos meillä silloin on oma, riittävän vahva armeija, on vastapuolien huolellisesti harkittava, kannattaako sitoa voimia maamme valtaamiseen. Tällöin saatamme kokonaan välttyä joutumasta taistelujen vyöhykkeeseen.

Ilman puolustusvoimia Suomi taas muodostaisi sotilaallisen tyhjiön, joka kykenemättömänä puolustamaan itseänsä, saattaisi joutua esim. Neuvostoliiton sellaisten vaatimusten kohteeksi, että tämä saisi valvoa aluettaamme ainakin sodan uhkan sattuessa. Tällaisen toimenpiteiden vuoksi kasvaisi vaara maamme joutumisesta sotaan.

Suomi tarvitsee näin ollen sellaiset puolustusvoimat, että se voi muille maille osoittaa olevansa kykenevä itse puolustamaan aluettaan jokaista hyökkääjää vastaan.

Toisen maailmansodan aikana oltiin likipitään kokonaan pakotettuja luopumaan käsitteestä ”puolueeton” ja korvaamaan se totuudellisemmalla ”eisotaakäyvä” -käsitteellä.¹⁹ Nykyisen ulkopoliittisen tilanteen huomioon ottaen on Suomella tuskin mitään mahdollisuuksia pysyä puolueettomana. Mutta myös eisotaakäyvänä on maallamme oltava puo-

19 Maisteri Hirvikallion luennot SKK:ssa 1949–50.

lustusvoimat, joihin vedoten hallitus voi tukea politiikkaansa pyrkiessään pysyttämään maan suurvaltojen välisten eturistiriitojen ulkopuolella.

Nyky aikaista totaalista, suurvaltain välistä sotaa ajatellen voidaan pitää selvänä, että pienten maiden alueita tullaan käyttämään häikäilemättä siellä, missä niistä saattaa olla hyötyä sodan lopulliselle päämäärälle. Edellä on jo osoitettu Suomen alueen merkitys tässä mielessä. Maamme joutuminen hyökkäyksen kohteeksi saattaa siis olla odotettavissa. Mikäli maallamme ei tällöin ole omia puolustusvoimia, voi maamme valtaus tapahtua niin nopeasti, että minkään ulkopuolisen avun ennättäminen ei ole mahdollista.

Suomi tarvitsee näin ollen puolustusvoimat torjuakseen vihollisen hyökkäykset maahan tai ainakin hidastaakseen maan valtausta niin, että hyökkääjän lyöminen voidaan suorittaa ulkomaisen avun saavuttua.

On erityisesti vasemmiston taholla haluttu väittää, että puolustuslaitoksen ylläpito olisi osoituksena maamme hyökkäyshengestä. Jo vähäisempikin naapurimaittemme puolustusvoimain tuntemus osoittaa väitteen arvottomaksi: olemme niihin nähden sotilaallisesti alivoimaisia. Taloudellisen kantokykymme armeijalle asettamat rajoitukset pitänevät puolustusvoimamme sellaisina, että hyökkäys jonkun naapurimaamme kimppeen merkitsisi uhkayritystä. Jokainen maa voi todeta armeijamme todella olevan vain puolustuslaitoksen.

Näin ollen eivät puolustusvoimamme voi vaikuttaa kielteisesti ulkopoliittisiin suhteisiimme.

Ajateltaessa juuri ulkopoliittisia suhteitamme on puolustusvoimain olemassaolo niille erityisesti nykyoloissa eräänä edellytyksenä, koska puolustusvoimain puuttumisella saataisi olla kielteinen vaikutuksensa mm. kaupp- ja luottosuhteisiimme sekä yleiseen arvonantoon maattamme kohtaan.

Jonkin asian – niin myös puolustusvoimain – tarpeellisuutta arvostellaan usein tapahtumahetkellä vallitsevien olosuhteiden mukaan. Kuitenkin olemme saaneet kokea, miten nopeasti kansainvälinen tilanne, jonka on oltava tekijänä puolustuslaitoksen tarpeellisuutta arvosteltaessa, saattaa vaihdella. Puolustuslaitoksen organisaatio on pitkäaikaisen kehityksen tulos ja jatkuvan kehityksen alainen; eikä maanpuolustusta voida hetkessä järjestää. Ollakseen joka hetki valmiina täyttämään valtion johdon asettamat tehtävät, on armeijan saatava kehittyä jatkuvasti.

Viimeisenä, mutta ei vähempiarvoisena kohtana puolustusvoimain tarpeellisuutta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon

- 6.4.1948 solmittu ja 30.4.1948 ratifioitu sopimus ystävyyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä²⁰ sekä

20 Asetus n:o 438/4.6.1948.

- 11.10.1940 allekirjoitettu ja 21.10.1940 ratifioitu sopimus Ahvenanmaan saarista Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton välillä, jonka Neuvostoliiton hallitus on rauhansopimuksen 12 artiklan mukaisesti ilmoittanut saattaneensa uudelleen voimaan²¹.

Molemmissa sopimuksissa olemme sitoutuneet suorittamaan tehtäviä, – puolustamaan maamme alueellista loukkaamattomuutta sekä olemaan asettamatta Ahvenanmaan saaria muiden valtioiden aseellisten voimien käytettäväksi – jotka edellyttävät riittävän tehokkaan puolustuslaitoksen olemassaoloa.

B. Armeijan tehtävät

Yhteenvedona edellisestä saadaan armeijamme tehtäväksi muodostaa niiden tekijöiden sotilaallinen voima, jotka ovat tarpeen, voidaksemme säilyttää puolueettomuutemme sekä pysyttäytyä sodan ulkopuolella. Armeijan on oltava takeena siitä, että maamme joutuessa hyökkäyksen kohteeksi maanpuolustuksemme on järjestetty ja että kyetään voitamaan kylliksi aikaa toimenpiteille avun saamiseksi muualta tai rauhan tilan palauttamiseksi neuvotteluteitse.

Niistäkin rajoitetuista tiedoista, joita on eri tavoin saatu maahamme, voidaan tehdä se johtopäätös, että sotilaallisella alalla on kehitys muualla jatkunut kiihkeänä. Tämän kehityksen seuraaminen muodostaa erään puolustusvoimain tehtävän samalla kun taloudellisten ja teknillisen suorituskyvyn sekä tieteellisten voimavarojen rajoissa on pyrittävä kehittämään mahdollisimman useita, ajan tasalla olevia, rauhansopimuksen rajoitukset huomioon ottavia taisteluvälineitä sekä valmistamaan koulutuskappaleita. Lisäksi on armeijan huolehdittava nykyisen kalustonsa huollosta.

Puolustusvoimain piiriin astuu vuosittain koulutettavaksi keskimäärin 25 000 varusmiestä.²² Nämä edustavat kansanyhteisöämme pienoisikoossa (liite 2). Armeijassa joutuvat eri kansalais- ja yhteiskuntapiirit, kieliryhmät, poliittiset puolueet jne. samanlaisissa olosuhteissa, läheisessä kanssakäymisessä, suorittamaan asepalvelustaan, jolloin nämä erilaiset ryhmät tutustuvat toisiinsa, oppien ymmärtämään ja siten arvostamaan toisiaan. Eräänä tehtävänään puolustuslaitos voineekin pitää juopien ja ristiriitojen tasoittamista niin yhteiskunnallisella ja kielellisellä kuin poliittiselläkin alalla.

Erääksi armeijan tärkeimmistä tehtävistä rauhan aikana on katsottava se monitahoinen koulutustyö, jota sen piirissä suoritetaan. Tämän työn tärkeimpänä osana on sotilas-koulutus ja -kasvatus, jossa yleisen sotilaallisen opetuksen lisäksi kukin erikoisajelaji an-

21 Asetus n:o 569/22.10.1940.

22 Puolustusrevision mietinnön liite 11.

taa oman aselajikoulutuksensa. Mutta puhtaaseen sotilasopetukseen liittyen ja sen lisäksi annetaan puolustusvoimissa myös koulutusta, jonka tarkoituksena on henkisen kestävyiden, fyysillisen kunnon sekä yleisten tietojen ja taitojen lisääminen. Kutakin koulutuskohdetta erikseen lähemmin tarkasteltaessa voidaan todeta niiden sisältämä moninaisuus:

- sotilaallisen koulutuksen alaan kuuluvat kurin, järjestyksen sekä velvollisuudentunnon kasvattaminen, eri aseiden tuntemuksen ja käsittelytaidon antaminen, ampumataidon samoin kuin taidon toimia tarkoituksenmukaisesti erilaisissa olosuhteissa eri taistelutilanteissa yhteistoiminnassa eri aselajien kanssa opettaminen. Lisäksi on koulutettava miehet kestävästi kenttäelämän rasituksia;
- henkisen kestävyiden kasvattamisessa kiinnitetään huomio kansan parhaimpien ominaisuuksien, isänmaanrakkauden, velvollisuudentunnon, palvelusalttiuden, rohkeuden sekä uskollisuuden lujittamiseen varusmiehistä;
- fyysillisen kunnon kehittäminen suoritetaan harrastamalla voimistelua, maastojuoksua ja hiihtoa sekä sotilasotteluita. Pyrkimyksenä on saada mukaan innokkaiksi ja intonsa myöhemminkin säilyttäväksi, jokainen varusmies. Lisäksi opetetaan yksinkertaisimpia pallopelejä ja leikkejä;
- Yleistä tietoutta ja taitoa saa varusmies puolustusvoimissa suoritettavan valistustyön tuloksena. Sen puitteissa annetaan alkeisopetusta, kansalaistietoa sekä tilaisuus kehittää omia kykyjään ja harrastaa omia mieliharrastuksiaan kerho- ja juhlatoiminnan yhteydessä.

Edellä esitettyä voitaneen pitää kaikkien saaman koulutuksen läpileikkauksena. Kuitenkin annetaan armeijassa koulutus myös varusmiesaliupseereille, reserviupseereille sekä kantahenkilöstölle eriasteisissa kouluissa sekä lukuisilla kursseilla. Koulutus tapahtuu näissäkin kantahenkilöstön voimin joitakin erikoisaineita opettavia siviiliopettajia lukuun ottamatta, jotka toimivat etupäässä tuntiopettajina korkeimmissa kouluissa ja kursseilla.

C. Parempien suhteiden saavuttamisen tarve

Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden saavuttamisen tarvetta arvosteltaessa voidaan ensin palauttaa mieliin sekä talvi- ja jatkosota. On muistettava, miten näissä sodissa koko kansamme sai jännittää voimiaan kyetäkseen selviytymään erilaisista, sen eteen asetetuista vaikeuksista. Suurvaltojen kamppailusta saadut kokemukset osoittavat, että me emme sodan totaalisuudessa vielä kokeneet pahinta. Seuraavan sodan totaalisuus pyyhkäisee puolueettomatkin maat mukaansa, sillä sodankäynti saatetaan alkaa kohdistamalla hävitys ensin siviiliväestöön, teollisuuteen ja liikennelaitoksiin kaikilla

niillä alueilla, joista katsotaan vihollisen voivan saada tukea. Tällöin voidaan käyttää uusia aseita – atomipommia, kaukorakettia, bakteereita ja säteilyä – joiden vaikutus saattaa ulottua koko kansaan poistaen eron kotiseudun ja rintaman, kansan ja armeijan väliltä. Silloin ei riitä enää yksin armeijan liikekannallepano ja keskitys, vaan toiminta on suojaavassa mielessä ulotettava koko kansaan. Kansa on mukana maanpuolustuksessa.

On selvää, että koko maan liikekannallepanoa ei voida suorittaa riittävällä nopeudella, jos siihen ei ole ennakkolta varauduttu. Koko kansa on jo rauhan aikana saatava yleisen valmennuksen alaiseksi, jolla ei silti tarkoiteta, että koko kansa suorittaisi asepalvelusta. Armeijan ja kansan on toimittava käsi kädessä mitä lähempien suhteiden vallitessa.

Meille tarjoutuu kaksi vastakkaista esimerkkiä toisen maailmansodan ajalta armeijan ja kansan suhteiden vaikutuksesta. Ensimmäinen esimerkki on Norjasta, jonka kansan suhteesta armeijaan. B. Furtenbach esittää seuraavaa. ”Halveksittuina, huonosti palkattuina, ylenkatsottuina ja siviilihenkilöiden ylimielisesti kohtelemisena olivat he (norjalaiset upseerit) itse menettäneet uskonsa voida suorittaa mitään positiivista joukolla, joka oli saanut aivan liian lyhyen koulutuksen, joka oli huonosti varustettu ja jonka huonon kurin he itse varsin hyvin tunsivat. He olivat omaksuneet ajatuksen ”mitä se voi hyödyttää”, joka lamautti heidät sen vastustajan edessä, jonka joukot sekä lukumäärään että laatuun nähden olivat heitä edellä”²³

Edellä esitetty lainaus on painavana syytöksenä Norjan kansaa vastaan niiden tapahtumien kulusta, jotka alkoivat Norjan kohdalla vyöryä 8.4.1940 päättyäkseen maan valtauksen jo 9.6.1940.

Ajatteltakoon mahdollisuutta, että Norjalla olisi ollut tehokkaat puolustusvoimat edullisessa sotilasmaantieteellisessä asemassa olevan maansa turvana. Saksan hyökkäys olisi jäänyt ehkä suorittamatta ja meidänkin maamme kohtalo olisi voinut olla toinen.

Toisena esimerkkinä voidaan ottaa Sveitsi, josta Ruotsin puolustusvoimain ylipäällikkö, H. Jung sanoo: ”Sveitsi voi olla esikuva. Siellä vapaudenperinne on läheisesti liitetty kansalliseen sotilashenkeen, joka ulottuu koko miehiseen kansanosaan ja jota koko kansa arvostaa. Sveitsiläinen asevelvollinen menee yleensä ilolla kovaan koulutukseen ja katsoo sotilaana olemisen ja sotilaspuvun kantamisen kunniakseen”²⁴

Sveitsin itsenäisyys on jo niin vanhaa perua, että sveitsiläiset ovat ehkä siksi oppineet antamaan sille sellaisen arvon, että he saattavat sanoa: ”Sveitsiläinen asepalvelu ei ole ainoastaan velvollisuus; se on vapaan miehen oikeus” sekä jatkaa: ”Olla sotilas, ei ole meille koskaan elämän sisältö, vielä vähemmän elämän tarkoitus, vaan se on välikappale tarkoituksen saavuttamiseksi; tarkoitus suojata vapautemme ja hyvinvointimme sekä myydä

23 Furtenbach, B.: Försvarsväsendets demokratisering – en dubbelsidig angelägenheten. Ny militär tidskrift n:o 2, 1946, sivu 76.

24 Jung, H.: Överbefälhavarens yttrande över 1945 års militärutrednings betänkande och förslag. Tukholma, 1947, sivu 24.

elämämme niin kalliista kuin mahdollista.”²⁵ Voitaneenko sanoa, että meidän itsenäisyytemme on vielä niin nuori, että rauhan tilan vallitessa me emme vielä tajua sen kalleutta; näemme ainoastaan sitä puolustamaan valmiin armeijan aiheuttamat kustannukset.

Armeijan ja kansan huonojen suhteiden seurauksena voidaan lisäksi todeta, että

- kantahenkilöstön aines heikkenee parempien pyrkiessä aloille, joissa työ asetetaan oikeaan arvoonsa;
- opetuksen taso armeijassa laskee pätevän opettajavoiman puuttuessa. ”Millainen on kantahenkilöstö, sellainen on myös armeija.”²⁶;
- varusmiehet saapuvat asepalvelukseen haluten päästä kaikesta niin vähällä kuin mahdollista, koska kaikki kuitenkin on ”hyödytöntä” sekä tarkastellen alun perin päällystää kuin epäilijät, koska ”nuo ovat niitä, jotka muualle eivät ole kelvanneet”.

Vain silloin, kun armeijan ja kansan välillä vallitsee hyvä, luottamuksellinen kanssakäyminen, voidaan odottaa armeijan tuottavan suurimman hyödyn sekä vastaavan siihen uhrattuja varoja. Armeijan ja kansan välille on saatava syntymään nykyistä paremmat suhteet.

---

25 Vogelsang, C. (Zürich): Armén demokratisering. Ny militär tidskrift n:o 11, 1945, sivu 574.

26 Puolustusrevision mietintö, IV luku, sivu 118.

V. Armeijan ja kansan nykyistä parempien suhteiden saavuttamisen mahdollisuudet

A. Armeija ja valtiovalta

Aikaisemmin on todettu se huomattava merkitys, mikä valtion johdon kannanotolla armeijaan on, ajateltaessa armeijan ja kansan välisiä suhteita. Valtion johdon suhtautuessa armeijaan myönteisesti, kuten luonnollisesti tulisi olla, koska armeija on valtion johdon käytettävissä oleva merkittävä tekijä, heijastuu tämä nopeasti kansassa. Kansan valitsemien johtajien mielipiteille ja niiden ilmaisuille ei tässä suhteessa voida antaa liian suurta arvoa. Tulkoon jo tässä korostetuksi vaatimus valtion johdon myönteisestä suhtautumisesta armeijaan, mikäli puolustusvoimista todella halutaan ”kansanarmeija”.

1. Tasavallan presidentti

4.6.1950, puolustusvoimain lippupäivänä, tasavallan presidentti antoi sotilaskäskyn, jossa sanotaan mm. ”Varoja ei riitä läheskään kaikkeen välttämättömimpään. Tämän ovat puolustusvoimamme joutuneet kipeästi kokemaan. Tiedän nämä puutteet ja ylipäällikkönänne t u l e n t e k e m ä n v o i t a v a n i, jotta saataisiin aikaan parannuksia.” (Harvennus kirjoittajan.)

Tätä voidaan pitää ensimmäisenä kertana jatkosodan päättymisen jälkeen, jolloin maamme presidentti on ilmaissut selvän ja, kuten havaitaan, myönteisen kantansa armeijaan julkisessa sanassa.

Sivulliselle ei ole mahdollista nähdä niitä syitä, jotka yllämainittuun päivämäärään saakka ovat estäneet valtion päämiestä ilmaisemasta puolustusvoimain ylipäällikkönä kantaansa armeijaan, mutta voidaan odottaa, että ne syyt nyt joko ovat poistuneet tai voidaan poistaa. Mikäli näin on, voidaan lisäksi toivoa, että valtion päämiehen kanta puolustuslaitokseen voitaisiin esittää joissakin arvovaltaisissa tilaisuuksissa niin, että saataisiin yleinen käsitys presidentin myötämielisyydestä armeijaa kohtaan. Tällaisen mielipiteen esittämisen merkitys armeijan ja kansan välisten suhteiden parantamisessa olisi esimerkiksi vuoksi erittäin suuriarvoinen.

2. Valtioneuvosto ja puolustusvoimien ylin johto

Valtioneuvostossa on puolustuslaitosta koskevien asioiden käsittely keskittynyt puolustusministeriöön, joka on puolustusvoimain ylin hallinto- ja talousviranomainen. Rahaasiat käsitellään valtiovarainministeriössä, joten näiden kahden ministeriön tulee toimia yhteistoiminnassa. Kuten aikaisemmin on mainittu, tekee tasavallan presidentti hallitusmuodon 34 §:n mukaisesti päätöksensä valtioneuvostossa, joten näihin päätöksiin voivat olla vaikuttamassa muidenkin ministeriöiden edustajat, ministerit.

Lisäksi on syytä palauttaa mieleen, että sotilaskäskyasiat ja sotilaalliset nimitysasiat presidentti päättää valtioneuvoston ulkopuolella ao. ministerin tai puolustusvoimain komentajan välittömästä esittelystä ja että sotilaallisen käskyvallan haltijana toimii puolustusvoimain komentaja. Kun tämä esikunta samalla toimii puolustusministeriön toimialaan kuuluvan hallinnon keskusvirastona, havaitaan puolustuslaitoksen johdon keskittyneisyys. Maanpuolustusta koskevista asioista on ensikädessä puolustusministeri vastuussa eduskunnalle.

Kun ajatellaan totaalista sotaa sekä sen asettamia vaatimuksia koko kansan puolustusvalmisteluille tultaneen siihen tulokseen, että puolustuslaitoksen asiain käsittelypohja on kovin suppea. Ja samanlaiseen tulokseen päästään, jos ajatellaan puolustuslaitoksen rauhanaikaisessa toiminnassa esiintyviä periaatteellisia ja koko valtakuntaa koskevia kysymyksiä. Näihin kysymyksiin kuuluu myös armeijan ja kansan läheisten suhteiden saavuttaminen.

Ennen sotia oli valtakunnan ylimmän johdon apuna tärkeimpiä puolustuskysymyksiä varten 22.4.1924 annetulla asetuksella perustettu puolustusneuvosto ja 6.6.1929 asetettu taloudellinen puolustusneuvosto. Tulevaa järjestelyä tässä mielessä ajatellen on puolustusrevisio mietinnössään ehdottanut sellaisen puolustusneuvoston muodostamista, joka korvaisi sotilaallisen ja taloudellisen puolustusneuvoston sekä sodan ajan muuta toimintaa valmistelevan toimikunnan.²⁷ Lisäksi ehdottaa puolustusrevisio sotatieteellisen toimikunnan perustamista.²⁸ Sen tehtävänä olisi saada aikaan yhteistoiminta eri tieteellisiä ja teknillisiä tutkimuksia suorittavien laitosten kesken puolustuslaitoksen hyväksi.

On luonnollista, että tällainen leveän kosketuspinnan luominen puolustuslaitoksen ja kansan välille jo valtion ja puolustusvoimain ylimpien johtoelinten tasalla olisi suurena apuna armeijan ja kansan välisten parempien suhteiden syntymiselle, vastuun puolustusasiain seuraamisesta ja kehittämisestä jakautuessa myös siviilihenkilöille. Miten tällaiseen elimeen vaikuttavat poliittiset ristiriidat ja heilahtelut, ei ole mahdollista käsitellä tässä yhteydessä.

27 Puolustusrevisiion mietintö, V luvun alkuosa, sivu 180.

28 Puolustusrevisiion mietintö, V luvun alkuosa, sivu 182.

Puolustusrevisio on puolustusneuvoston siviilijäsenet ehdottanut seuraavasti:

puheenjohtaja	pääministeri,
varapuheenjohtaja	puolustusministeri,
jäseninä	sisäasiainministeri,
	valtiovarainministeri,
	kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri sekä
	kauppa ja teollisuusministeri. ²⁹

Lisäksi kuuluisi puolustusneuvostoon kuusi sotilasjäsentä vakinaisina sotilaallisena asiantuntijoina ilman äänioikeutta.

Siviilijäsenten luettelosta käy ilmi, että myös opetusministeri on jätetty niiden valtioneuvoston jäsenten joukkoon, joilla vain puolustusneuvoston puheenjohtajan kutsumana on tilaisuus olla läsnä kunkin toimialaa koskevia asioita käsiteltäessä. Kun nyt kuitenkin puolustusvoimain pääasiallisena tehtävänä rauhan aikana on monipuolisen koulutuksen antaminen ja kasvatustyön suorittaminen, tuntuisi opetusministerin suoremman vaikutuksen aikaansaaminen puolustusneuvostossa tarpeelliselta maan koulutustoimen kokonaissuunnitelman ulottamiseksi myös puolustuslaitokseen. Että puolustusvoimissa annettava opetus liittyy yleisen oppivelvollisuuden toimeenpanemiseen käy ilmi taulukosta (liite 2), jonka mukaan vuonna 1949 astui armeijaan varusmiespalvelustaan suorittamaan luku- ja kirjoitustaidottomia 31, lukutaitoisia, mutta kirjoitustaidottomia 18, kansakoulun käymättömiä, mutta silti luku- ja kirjoitustaitoisia 233 sekä kansakoulun vain osittain käyneitä 1913 varusmiestä.

Edelleen kaivattaisiin yhtenäistämistä erinäisten ammattien, kuten radiosähköttäjien, radiomekaniikkojen, puhelinmekaniikkojen, auton asentajien, aseoppien jne. kouluttamisessa niin, että ao. erikoismiesten koulutus puolustusvoimissa saataisiin sille kuuluvaan arvoon sekä vastaamaan alan koulutusta siviilissä. Kysymykseen liittyisi joko sotilaspas-sin saattaminen koulu- tai kurssitodistusta vastaavaksi asiapaperiksi tai Puolustusvoimain pääesikunnan käytäntöön ottaman työllisyysliitteen vahvistaminen kaikissa siviilipiireissä kelpaavaksi asiapaperiksi. (Puolustusvoimissa annettavan ammattiopetuksen arvon on ye.ev.ltn. M. Virva osoittanut tutkielmassaan ”Puolustuslaitos ammattiopetuksen antajana”³⁰, näyttäen toteen tältä osalta armeijan kansantaloudellisen hyödyn. Samanlaiseksi todistukseksi on katsottava 20.5.1950 klo 18.00 Suomen yleisradion lähetyksessä ”Kun radio oli ihme” annetut lausunnot puolustusvoimissa saadun viestikoulutuksen tehokkuudesta jo puolustusvoimain alkuaikoina.³¹

29 Puolustusrevisio mietintö, V luvun alkuosa, sivu 186.

30 Virva, M.: Puolustuslaitos ammattiopetuksen antajana. Tiede ja Ase n:o 8, 1950, Helsinki, sivu 220.

31 Keskustelijat totesivat yksimielisesti, että parempaa opetusta ei siihen aikaan ollut saatavissa, mutta että se vieläkin vastaisi jotain lyhyempää sähköttäjäkursssia.

Mikäli edellä esitetty opetusministerin sijoittaminen puolustusneuvostoon jostain syystä ei ole mahdollista, tulisi asettaa komitea, jonka tehtävänä olisi juuri armeijassa annettavan kaikkinaisen koulutuksen ja kasvatuksen sopeuttaminen koko maassa suoritettavaan koulutukseen ja kasvatukseen, jolloin armeijassa saaduilla todistuksilla olisi arvonantoa ja merkitystä siviilialoilla. Samalla olisi saatava aikaan puolustuslaitosta asiallisesti selostava oppijakso niin hyvin kansakoulujen kuin ammatti- ja oppikoulujen opetusohjelmiin. Toimenpiteet olisivat omiaan korostamaan armeijan tarpeellisuutta ja siten lähentämään armeijaa kansaan.

Koska puolustusrevisio on ehdottanut puolustusvoimain neuvottelukunnan perustamista juuri puolustusministeriön ja Puolustusvoimain pääesikunnan yhteyteen³², käsitellään kysymystä tässä yhteydessä.

Puolustusvoimain neuvottelukunnan perustamisajatus on saanut alkunsa seuraavista syistä:

- ennen kuin voidaan odottaa hyvien suhteiden syntymistä armeijan ja kansan välille edellyttää se molemminpuolista, ehdotonta luottamusta;
- armeijan on osoitettava olevansa täysin puolueeton ylimmistä johtajista varusmiehiin saakka ja
- kansan on osoitettava ymmärtämystä armeijaa kohtaan pyrkien tukemaan sen toimintaa kasvattamalla ennen kaikkea nuoriso tajuamaan armeijan tarpeellisuus, asevelvollisuuden arvo sekä sotilaallisen järjestyksen merkitys.

Koska edellä esitetyt ehdot voidaan täyttää vain jatkuvan kasvatustoiminnan avulla, olisi sen suunnittelemiseksi ja valvomista varten perustettava elin, joka puolustusrevisiosta mielestä olisi juuri puolustusvoimain neuvottelukunta.

Neuvottelukunnan merkitykseen vaikuttavat ratkaisevasti sille tulevien tehtävien lisäksi siihen valittavat henkilöt. Riittävän monen kansalaisjärjestön tulee olla siinä edustettuna. Ehdottaessaan neuvottelukuntaan 22 jäsentä puolustusrevisio näyttääkin otaneen juuri tämän seikan huomioon. Aikaisemmin on viitattu siihen vaaraan, mikä syntyy poliittisten järjestöjen päästessä vaikuttamaan armeijaan. Neuvottelukunnassa on tasapainoa koetettu saada aikaan jäsenten valitsemalla vastakkaisista suuntauksista kuten Suomen ammattiyhdistyksen keskusliitosta ja Suomen työnantajain keskusliitosta sekä Suomen voimistel- ja urheiluliitosta ja Työväen urheiluliitosta.³³ Lisäksi neuvottelukunta on tarkoitettu vain neuvoa antavaksi elimeksi ja on siinä myös puolustusvoimista kuusi jäsentä.

32 Puolustusrevisiosta, V luvun alkuosa, sivu 187.

33 Puolustusrevisiosta, V luvun alkuosa, sivu 189.

Joka tapauksessa saataisiin järjestelyllä maanpuolustusharrastus leviämään kansan keskuuteen, oikeat käsitykset armeijasta tulisivat laajemmin tunnetuiksi, armeija saisi kiipeästi kaipaamaansa yhteiskunnallista tietoutta; ja puutteita, tällä hetkellä erityisesti taoudellisista syistä aiheutuneita, saataisiin ehkä paremmin poistetuksi niiden muodostuessa ”päivän puheenaiheeksi”.

Kansan nykyisiä käsityksiä armeijan suhteen käsiteltäessä sanottiin myös: ”armeijan piirissä tapahtuu valtion varojen väärinkäyttöä ja omaisuuden tuhlausta puutteellisen valvonnan takia”. Käsitys on peräisin sotien ajalta, jolloin oloihimme katsoen suuressa armeijassa sodan luoman mielialan vallitessa todella tapahtui valitettavan runsaasti väärinkäytöksiä armeijan omaisuuden suhteen. Rauhan palattua on tarkastustoiminta kuitistuneessa armeijassa suuresti tehostunut ja rikkojat on saatettu edesvastuuseen. Ehkä epäluuloihin tästä huolimatta antaa aiheutta se, että varojen käytön tarkastustoiminta suoritetaan saman Puolustusvoimain pääesikunnan toimesta, joka näitä varoja käyttää. Tun-tuisikin siksi edullisemmalta, että varojen käytön tarkastustoiminta suoritettaisiin toisaalla, esim. puolustusministeriössä, kuten puolustusrevisio ehdottaa.³⁴ Joka tapauksessa tulee tämäkin seikka ottaa huomioon pyrittäessä kasvattamaan kansassa luottamusta armeijaan.

3. Eduskunta ja poliittiset puolueet

Kirjoitettaessa tämän työn yhteydessä aikaisemmin eduskunnasta, todettiin se suuri vaikutus, joka eduskunnan kannanotoilla puolustusvoimiin on armeijan ja kansan välisiin suhteisiin. Tästä seuraa, että pyrittäessä läheisempään kanssakäymiseen, tulisi eduskunnan myös suhtautua armeijaan nykyistä myönteisemmin. Koska eduskunnan kannanotot muovautuvat siitä, miten eri puolueet ko. kysymykseen suhtautuvat, tulisi näin ollen ainakin tähän saakka puolustuslaitokseen kielteisesti suhtautuneiden luopua puoluepoliittisten näkökohtien vaatimasta vastustuksestaan elleivät katsoisikaan voivansa ottaa armeijaan sitä myönteistä kantaa, jota sen asema valtion johdon puolueettomana väliseen maan itsenäisyyden ja puolueettomuuden turvaajana edellyttää. Täten tulisi armeija jättää riippumattomaksi sisäpoliittisesti tekijöistä. Meillä tällaista vaatimusta ei ole julkisesti esitetty, mutta mm. Ruotsissa asia on ollut useasti esillä³⁵ ja esim. ylipäällikkö on siellä kysymystä käsitellessään lausunut: ”Maassamme me olemme saaneet osittain katkeria, osittain ilahduttavia kokemuksia siitä, kuinka sisä- ja ulkopoliittiset vastakoh-taisuudet voivat vaikuttaa kansalaisten asennoitumiseen maan puolustusvoimiin ja sen vakinaiseen henkilöstöön.” Vastaavia kokemuksia ei meiltäkään puutu ajateltaessa vain esim. talvisodan päiviä ja aikaa 1945–47.

34 Puolustusrevisiön mietintö, V luvun alkuosa, sivu 192.

35 Jung, H.: Överbefälhavarens yttrande över 1945 års militärutrednings betänkande och förslag, sivu 7 sekä Sammanfattning: Försvaret, samhället och framtiden, Ny Militär Tidskrift n:o 19–20, 1943.

Että armeija voitaisiin jättää poliittisten kiistojen ulkopuolelle, näyttää tällä hetkellä kuitenkin erittäin epätodennäköiseltä, koska, kuten jo aikaisemmin on esitetty, poliittinen toiminta on kaikilla elämän aloilla kiihtymistään kiihtynyt. Eräänä keinona tällöin on, että nämä puolueet saadaan yhteistyöhön puolueettomana pysyvän armeijan kanssa siten, että kukin puolue, kiinnostuneena elämästä puolustuslaitoksessa, ryhtyy etsimään parannuksia siihen oman puolueensa näkökantojen mukaan. Tehtävät ehdotukset otetaan vastaan armeijassa ja pannaan toimeen mahdollisuuksien mukaan. Tämä keino onkin jo otettu huomioon puolustusrevision ehdotuksessa puolustusvoimain neuvottelukunnaksi, kuten on esitetty tämän luvun kohdassa 1.

Kun kuitenkin puolustusvoimain neuvottelukunnan syntymiseen vielä saattaa kulua aikaa, ja kun armeijan ja kansan parempien suhteiden aikaansaamista ei ole syytä viivyttellä, on otettava huomioon pienemmässäkin mittakaavassa suoritettu toiminta armeijaan kielteisimmin suhtautuvien puolueiden näkökantojen tasoittamiseksi. Tällöin tulee kysymykseen paikallinen toiminta esim. varuskunnittain, jolloin varuskunnan päällikön toimesta otetaan yhteys po. puolueiden edustajiin. Tämän laatuksen yhteydenoton mahdollisuuksista saa kuvan esim. Hämeenlinnan varuskunnan päällikön kirjelmästä puolustusvoimain komentajalle 6.6.1947³⁶, josta kirjelmästä seuraavat otteet puhuvat ajatuksen puolesta:

”--- Työväestön taholta on sen sijaan varuskunta saanut osakseen kylmyyttä ja epäluuloa. Paikkakunnan lehdessä on ollut puolustuslaitosta solvaavia kirjoituksia. Olen saanut eri virastoilta useita varuskuntaa koskevia kirjoitelmia, jotka ovat olleet osoitettuja Kaupunginhallitukselle, Maaherralle, Puolustusministerille, Oikeusministerille jne., mutta ei ai-noakaan varuskunnan päällikölle. Kirjelmien sävy on ollut syyttävä ja katkera ---.

--- Niinpä kutsuin työväestön edustajat neuvottelutilaisuuteen upseerikerholla tarkoituksella puhua asiat halki. Ilokseni saapuivat kaikki (8) paitsi kaksi kansanedustajaa, joilla oli täysi-istunto Helsingissä.

Aluksi esitin mitä minulla oli sydämelläni, ja miten minuun ja varuskuntaan oli suhtauduttu ennakkoluulolla eikä ole käännytty suoraan puoleemme. Sitten pyysin vastaukseksi yhtä suoraa puhetta. Ja sen sainkin.

--- Tilaisuudessa juotiin yhteiset kahvit ja vähitellen muuttui kireä keskustelu sovinnollisemmaksi. Sovittiin ennakkoluulottomasti ja molemminpuolisesti toisen pyrkimyksiä ymmärtävästä suhtautumisesta myös sanomalehden johdon kanssa.

--- Vaikkakin erotessamme työväestön edustajat sydämellisesti kiittivät ko. neuvottelutilaisuudesta ja olivat siitä hyvillään, niin käsityksekseni jäi, että kauan ja hartaasti saa puolustuslaitos ponnistella,

---”

36 Hämeenlinnan varuskunnan Komendantintoimiston kirjelmä n:o 286/K/19.henk.6.6.47.

Missä määrin muissa varuskunnissa on suoritettu vastaavaa toimintaa ei ole selvinnyt käytettävissä olleista asiapapereista, mutta ottaen huomioon esimerkkinä olevan neuvotelutilaisuuden myönteisen tuloksen, olisi yhteydenotto järjestämistä kaikissa varuskunnissa pidettävä välttämättömänä. Kysymyksen yhtenäinen ratkaisu edellyttää Puolustusvoimain pääesikunnan antamia ohjeita.

Eduskunnan nykyistä myönteisempi suhtautuminen armeijaan riippuu poliittisten puolueittemme myönteisemmästä suhtautumisesta, mutta sitä ei saavuteta odottamalla armeijalle suotuisaa käännettä politiikassa, vaan armeijan on puolueettomana osoitettava halunsa yhteistoimintaan jokaisen puolueen kanssa.

Useampaan kertaan on jo puhuttu armeijan puolueettomuudesta, jota periaatetta meillä on koetettu noudattaa, jopa ennen sotia niin, että kantahenkilöstöltä oli riistetty äänioikeuskin. Sen tuloksena ei kuitenkaan saavutettu neutraalia puolueettomuutta, kuten on osoitettu. Sotien jälkeen kantahenkilöstö onkin saanut äänioikeuden ilman, että siitä tähän mennessä olisi ollut havaittavaa haittaa armeijan puolueettomuudelle. Sen sijaan on kantahenkilöstössä virinnyt ilmeinen kiinnostus sosiaalisiin, taloudellisiin sekä sisä- ja ulkopoliittisiin kysymyksiin, jommoisen kiinnostuksen puutetta aikaisemmin pidettiin eräänä kantahenkilöstön virheenä. Näin ollen ei liene syytä yhtyä Laatikaisen komitean pöytäkirjamerkintöihin siinä, että kantahenkilöstöltä olisi poistettava sekä äänioikeus että valtiolliset verot³⁷, vaikkakin valtiollisten verojen poistaminen varmasti tuottaisi kantahenkilöstölle tervetulleen taloudellisen helpotuksen.

Voitaneen olla eri mieltä armeijan puolueettomuuden tarpeellisuudesta, koska esim. Ruotsissa armeijan ylipäälliköllä on se näkökanta, että vaikka päällystää ei sinänsä politisoitaisikaan, tulisi kuitenkin muutamien suurten, yhteiskuntaa kannattavien puoluesuuntien olla hyvin edustettuina myös aktiivipäällystön keskuudessa, koska siten epäilykset voidaan paremmin hälventää.³⁸ On kuitenkin vaikeata ymmärtää tämän kaksinaisuuden mahdollisuuksia, koska armeijankin piirissä on poliittisessa elämässä helpompi saada aikaan kateutta ja ristiriitoja kuin tasapaino eri puolueiden edustuksen kesken. Siksi onkin pidettävä parhaimpana sitä, että armeija säilyy vapaana poliittisesta toiminnasta, jolloin äidit ja isät puolueisiin katsomatta voivat lähettää poikansa asepalvelukseen tarvitsematta pelätä, että näihin varusmiesaikana yritettäisiin poliittisesti vaikuttaa.

37 Laatikaisen komitean pöytäkirjat.

38 Jung, H.: Överbefälhavarens yttrande över 1945 års militärutrednings betänkande och förslag, sivu 23.

B. Armeija, kansa ja epäpoliittiset järjestöt

1. Armeija ja kansa

Armeijan ja kansan suhteiden parantajina oli puolustusrevisio nähnyt myös jokaiseen kuntaan perustettavat maanpuolustuslautakunnat³⁹ sekä kutsuntapiirien piiritoimikunnat⁴⁰. Maanpuolustuslautakuntien merkitys po. mielessä onkin ilmeinen, koska näin voidaan jakaa maanpuolustuksellisia tehtäviä kunnan jäsenten hoidettaviksi, jolloin myös kiinnostus armeijaa kohtaan tulee kasvamaan ja asioihin perehtymisen ohella hälvenevät mahdolliset epäilykset. Sen sijaan on kutsuntapiirien esikuntien yhteyteen muodostettavien piiritoimikuntien tehtävä sellainen, – ”seurata kutsuntapiirin esikunnan toimintaa” – että on olemassa mahdollisuus saada siitä poliittisia tarkoituksia palveleva tarkkailuelin. Mikäli voidaan olla varmoja siitä, että piiritoimikunnan muodostamisesta huolimatta kutsuntapiirin päällikkö säilyy poliittisten ristiriitojen ulkopuolella sen sijaan, että hän siten saisi tehtäväkseen myös taistelun poliittisella rintamalla, näyttää piiritoimikunta muodostavan erään nivelen armeijan ja kansan välillä.

Esitettäessä kansan suhdetta armeijaan mainittiin (sivu 13) ne syytökset, jotka kansa yleisimmin armeijasta tuo esille. Näistä eräänä oli syytös simputtamisesta, jonka suoritavat karjuvat ja räyhäävät upseerit ja aliupseerit. On totta, että ”simputtaminen” on armeijassamme sen varhaisempina vuosina kuullut sallittuihin ja suosittuihin kurin ylläpitokeinoihin, mutta yhtä totta on, että nykyinen kantahenkilöstö ei sitä käytä. Se, että jotkut varusmiesaliupseerit saattavat ”simputtaa” alaisiaan on paheksuttava ja rangaistava teko, vaikka toisaalta on todettava, että tutkimukset esim. sisäoppilaitoksista osittavat niissäkin harjoitettavan nuorempien kiusaamista ja että tapaa on mahdotonta kokonaan karsia. Koska varusmiehet kuitenkin ovat juuri tähän varusmiesaliupseerien suorittamaan ”simputtamiseen” kiinnittäneet huomiota, tulee sen vähentämiseksi pienimpään mahdolliseen tehdä kaikki voitava.

Ei ole ihmeteltävä väitettä ”karjuvista” upseereista. (”Räyhääminen” on asia erikseen ja ilmeni sellaista mahdollisesti joskus aikaisemmin armeijamme syntymiseen liittyvien vieraiden vaikutteiden ansiosta – ehkä ilmenee joskus nytkin esimiehen joutuessa suutumuksen valtaan; mutta sellaista sattuu myös siviilimaailmassa!) On ilmeistä, että useiden maiden kantahenkilöstö ”karjuu”, koska niinhyvin Ruotsin kuin Amerikankin sotilaskirjallisuudessa on asiaan kiinnitetty huomiota.⁴¹ Kun ajatellaan sotaa, jota varten kantahenkilöstö on koulutettu ja kouluttaa, sekä niitä vaatimuksia, joita taistelun melu asettaa äänen käytölle, ei kantahenkilöstön ”karjumista” (nimitys on siviilihenkilöiden

39 Puolustusrevisio mietintö, V luvun loppuosa, sivu 58.

40 Puolustusrevisio mietintö, V luvun loppuosa, sivu 63.

41 1945 års militärutrednings betänkande och förslag angående förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten, sivu 80 sekä Munson, E.L. ”Leadership For American Army Leaders”, sivu 6 ja 9.

antama ja tarkoittanee puhumista komentoäänellä) voida pitää aiheettomana. Kuitenkin olisi asiaan kiinnitettävä esim. Maasotakoulun opetusohjelmissa huomiota siinä mielessä, että yhtä tärkeitä kuin on opettaa upseeri tai aliupseeri huutamaan ja puhumaan komentoäänellä, yhtä tärkeitä on opettaa hänet puhumaan sen jälkeen uudelleen luonnollisesti, koska liian voimakas äänenkäyttö jokapäiväisessä elämässä tekee mahtailevan vaikutuksen ja on luotaantyöntävää.

On myös syytetty armeijaa välinpitämättömyydestä yksityisten alueilla aiheuttamiensa vahinkojen suhteen. Kuitenkin jo ennen sotia oli komentajia, jotka erityisesti kiinnittivät huomiota korjaustoimintaan ja siten saivat aikaan luottamuksen syntymisen maanomistajien ja puolustusvoimain kesken.⁴² Koska kumminkin vahinkojen korjaamisessa esiintyneet väärinkäytökset on kansan taholta tuotu esille, lienee vielä kantahenkilöstöä, jolle ei ole selvitetty tai joka itse ei ole tullut ajatelleeksi puolustusvoimain velvollisuuksia niitä maanomistajia kohtaan, joiden maita ollaan toistaiseksi pakotettuja käyttämään omien harjoitusalueiden monista varuskunnista vielä puuttuessa. Toiminnan yhtenäistämiseksi pienemmissäkin harjoituksissa tulisi ehkä antaa yleiset ohjeet niiden lisäksi, mikä jo on annettu Sotah.O:ssa.

Kun on puhuttu puolustusvoimain kantahenkilöstöstä, on useasti esitetty vaatimuksia upseeriston demokratisoimisesta. Kuitenkin taulukosta (liite 2) ilmenee, että armeijamme upseerit ovat syntyperänsä mukaan hyvin tasaisesti jakautuneet eri yhteiskuntaluokkien kesken. Saman toteamuksen on puolustusrevisiokin tehnyt.⁴³ Näyttää siltä, että tässä suhteessa entistä parempiin tuloksiin pääseminen on mahdollista ainoastaan ottamalla käytäntöön puolustusrevision ehdottama puolustusvoimain oppikoulu⁴⁴, jonka avulla kanta-aliupseeriston parhaimmistolle aukenisi mahdollisuus päästä valitsemallaan virkauralla eteenpäin. Kansan ja armeijan lähentäjänä koululla olisi se merkitys, että niilläkin nuorukaisilla, joilla ei ole varaa käydä tavallista oppikoulua, olisi täten tie avoinna upseerin uralle. Armeijan kansanomaisuus lisääntyisi. Samalla saataisiin kyvykkäämpää ainesta myös aliupseereiksi. Puolustusvoimain oppikoulun pahimpana haittana on mahdollinen upseeriston yleistason laskeminen, joka upseeristolle asetettavien vaatimusten yhä kasvaessa, saattaa muodostua arvostelun kohteeksi ja sellaisena vaikuttaa armeijan ja kansan suhteita huonontavasti. Kuitenkin puolustusvoimain oppikoulun edut tällä hetkellä näyttävät sen haittoja suuremmilta, myös tarkasteltuna armeijan ja kansan parempien suhteiden saavuttamisen kannalta.

Kun siviilipiireissä väitetään kantahenkilöstön eristäytyvän kansasta, ei sillä taholla ole perehdytty niihin syihin, jotka jo aikaisemmin on mainittu tämän esityksen yhtey-

42 Öhquist, H. ”Talvisota minun näkökulmastani”, sivu 34.

43 Puolustusrevision mietintö, IV luku, sivu 118.

44 Puolustusrevision mietintö, IV luku, sivu 124.

dessä. Myös on silloin unohdettu se välttelevä, ellei suorastaan yliolkainen käytös, jota kansa monasti on osoittanut kantahenkilöstöä kohtaan. Mutta on myös myönnettävä, että armeijan piirissä ei ole tehty kaikkea yhteyden ylläpitämiseksi siviilipiireihin. On liian jäätymä odottamaan aloitetta siviilihenkilöiden taholta siitä huolimatta, että tiedetään siviilimaailman tulevan toimeen ilman sotilashenkilöitä jokapäiväisessä elämässään. Siviiliväestö ei hae kantahenkilöstön tuttavuutta; se ei sitä tarvitse.

Sen sijaan tulisi kantahenkilöstön etsiä kanssakäymistä kansan kanssa, koska siten voidaan hälventää kansan epäluuloja armeijaa kohtaan. Ennen kuin tätä kuitenkaan voidaan laajemmassa mitassa ryhtyä toteuttamaan, tulisi saada parannus ainakin kantahenkilöstön asunto-oloihin ja taloudelliseen asemaan, koska kanssakäymisen edellytyksenä on sellainen koti, jonka suojissa voidaan vieraita ottaa vastaan sekä sellainen taloudellinen kestävyys, joka sallii keskimäärin kahden vierasillan pitämisen kuukausittain. Näiden edellytysten täyttyminen jää riippumaan koko maan taloudellisen tilan paranemisesta sekä valtiovallan yleisestä suhtautumisesta armeijaan.

Kantahenkilöstön taloudellisen aseman parantamisella voitaisiin poistaa – ainakin osittain – myös syytä kansan väitteeseen upseeriston juopottelusta. Väite tuntuu paradoksilta, mutta pitäneen kuitenkin paikkansa ottaen huomioon seuraavat seikat:

- Vaikka ei olekaan tehty tilastoa eri ammattien edustajien alkoholin käytöstä, voitaneen sanoa, että upseeristo ei kokonaisuutena ottaen ”juo” sen enempää kuin joku johtajien tai liikemiesten ryhmä;
- upseeristo tunnetaan kaikkialla virkapuvustaan, jossa hänen on taloudellisten seikkojen takia esiinnyttävä myös palveluksen ulkopuolella;
- virkapukuinen upseeri yleistetään helposti koko upseerikunnaksi;
- mitä vähemmän virkapukuisia upseereita nähdään humalassa, sitä korkeampi on moraali armeijassa ja
- jos kantahenkilöstön taloudellinen asema paranisi, voisivat upseerit hankkia itselleen siviilipuvun käytettäväksi palveluksen ulkopuolella, jolloin humalaisia upseereita ei näkyisi julkisilla paikoilla ja armeijan maine olisi pelastettu.

Nimenomaan Ruotsissa on kiinnitetty edellä esitettyyn huomiota ja pidetään sitä tärkeänä tekijänä armeijan ja kansan lähentämisessä.⁴⁵ Samalla on kuitenkin erityisesti korostettava itsekurin merkitystä juuri alkoholin väärinkäytön suhteen. Ei myöskään voida kyllin alleviivata sitä merkitystä, mikä jokaisen armeijan palveluksessa olevan henkilön käyttäytymisellä on kansan mielipiteeseen armeijasta. On myös tarkoin harkittava, käytetäänkö sotilas- vai siviilipukua, koska juuri sotilaspukuisten henkilöiden moitteeton käytös on omiaan korottamaan käsityksiä koko armeijasta. Käytettäköön siis sotilaspukua

45 1945 års militärutrednings betänkande och förslag angående förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten.

mahdollisimman paljon silloin, kun voidaan olla varmoja, että ei käyttäytymisellä aseteta armeijan mainetta vaaralle alttiiksi.

Suomen kansan uskonnolliset perinteet ovat juurtuneet syväälle kansan sieluun. Herännäisyyden voimat vaikuttavat edelleenkin monilla paikkakunnilla. Monet niistä nuorukaisista, jotka näiltä herännäisseuduilta astuvat suorittamaan asepalvelustaan ovat joko saaneet uskonnollisen herätyksen tai ovat kasvatetut uskonnollisessa hengessä. On muistettava, että juuri tällaiset nuorukaiset useasti ovat esikuvallisia sotilaita jo suorittessaan varusmiespalvelustaan ja että he edustavat sekä isänmaataan että laillista esivaltaa arvossapitävää ihmisryhmää. Tämän ihmisryhmän myötämielisyys armeijaa kohtaan on nykyaikanakin kyettävä säilyttämään huolimatta niistä virtauksista, jotka innokkaasti ajavat uskonnottomuutta uskonvapauden nimellä. Näiden kahden suunnan mielipiteiden väliset ristiriidat on pyrittävä hienotunteisesti sovittamaan, loukkaamatta toista ja ärsyttämättä toista. Kysymystä ei liene kylliksi ajateltu, koska toisaalta on sanottu armeijan suhtautuvan kirkkoon ja uskontoon välinpitämättömästi ja taas toisaalta väitetään armeijan käskyvallallaan ajavan varusmiehiä uskonnonharjoituksiin. Kysymys on vaikea ja sellaisena vaatii nykyistä enemmän huomiota osakseen. Tässäkin suhteessa tulee löytää lähinnä oikeudenmukainen tie.

Ulkomailla käyneiden suomalaisten kuulee usein ihastuneina mainitsevan kuulemistaan sotilassoittokuntien esityksistä. Erityisesti mainitaan Kööpenhaminan ja Lontoon vahtiparaatien loistosta, johon suurten sotilassoittokuntien musiikki on antanut oman, mukaansatempaavan panoksensa. Samoin ovat Ruotsissa sotilassoittokuntien esitykset suosittuja ja niitä kuulee usein sikäläisen radion ohjelmistossa. Meillä sotilassoittokunnat ovat yleensä viime vuosina varojen puutteessa poteneet miehistöpuutetta niin, että voidaan ylläpitää vain vajaavahvuisia soittokuntia, joiden musiikista puuttuu täyteläisyys ja voima. Mistä meidän maassamme löydetään se sotilassoittokunta, jonka miehistövahvuus, ilman oppilaita, käsittäisi 36 á 80 miestä, jollaisia soittokuntia ruotsalainen sotilasmusiikin johtaja G. Björkquist pitää sopivan suurina?⁴⁶

Kuitenkin meidänkin sotilassoittokuntamme ovat suorittaneet huomattavan työn armeijan ja kansan suhteiden parantamisessa ryhdyttyään puolueettomuutta noudattaen soittamaan erilaisissa siviiliyleisön järjestämässä tilaisuuksissa. Näiden lisäksi tulisi kiinnittää nykyistä paljon runsaammin huomiota myös vapaisiin ulkoilmakonsertteihin varuskuntien eri puolilla niin, että mahdollisimman monet mahdollisimman vähällä vaivalla saisivat kuulla sotilasmusiikkia. Juuri kuulijoiden vaivannäön supistaminen pienimpään tuntuu tarpeelliselta nykyisenä radion valtakautena. Ja vain näin menetellen armeija voi tunkeutua kansan tietoisuuteen sekä osoittaa olevansa – jos nyt ei juuri tässä tapauksessa hyödyksi, niin huviksi!

---

46 Björkquist, G.: Inlägg i militärmusikfrågan, sivu 18.

Lisäksi tulisi pääkaupungin vahtiparaati saattaa sille kuuluvan arvoon, koska se joutuu mm. monen vierasmaalaisen arvosteltavaksi, eikä liene tarpeellista tässä suhteessa korostaa maamme, ja erityisesti sen miehekkään armeijan, köyhyyttä.

Armeijan suorittaman tiedoitustoiminnan tehostamiseen todettiin (sivu 14) olevan mahdollisuuksia. Erityisesti tulisi toimintaa laajentaa oman julkaisutoiminnan, sanomalehdistön, radion ja elokuvan alalla.

Minkälaisia tietoja on armeijasta niillä nuorilla miehillä, jotka astuvat puolustusvoimiin suorittamaan varusmiespalvelustaan? – Useimmiten armeijassa jo olleiden kertomia vääristeltyjä kuvauksia, joistakin sanomalehdistä luettuja lyhyitä selostuksia ja tiedonantaja sekä radiosta sattumalta kuultuja esityksiä, joiden kaikkien yhteistuloksenakin vain harvoin on syntynyt oikea kuva siitä, miltä jossain määrättyssä tilanteessa armeijassa näyttää tai tuntuu. Koska ihmisen sopeutuminen uuteen ympäristöön tapahtuu sitä helpommin, mitä yksityiskohtaisemmin tuleviin olosuhteisiin on voinut ennakolta perehtyä, näyttää siltä, että puolustusvoimain tulisi laatia jonkinlainen lyhyt selostus palvelusajasta armeijassa, joka vihkonen jaettaisiin kullekin kutsuntaan saapuvalla nuorukaiselle. Vuosittain tarvittaisiin näin ollen n. 25 000–30 000 vihkosta, joiden kustannukset kohoisivat arviolta 65 000–80 000 mk:aan. Summa ei tunnu suurelta, jos sillä voidaan voittaa kallista palvelusaikaa perehdyttämällä varusmiehet ”talon tavoille” jo ennakolta. Samalla levitetään oikeita tietoja puolustuslaitoksesta yhä useampiin ja useampiin Suomen koteihin, jolloin armeija pääsisi lähemmäksi kansaa.

Toisena puolustusvoimain omana julkaisuna tulisi palauttaa henkiin ”Koti ja kasarmi” -lehteä vastaava ”varusmiesten” lehti, joka jaettaisiin kuitenkin varusmiesten koteihin, yksi lehti kutakin varusmiestä kohti kunkin palvelusaikana. Kustannukset nousisivat edellisiä suuremmiksi, koska olisi palkattava jonkinlainen lehden toimitus, jonka tehtävänä olisi lehden painokuntoon saattaminen. Lehdessä tulisi julkaista etupäässä varusmiesten kirjoituksia, joiden alustava valinta suoritettaisiin jo joukko-osastoissa. Tuntuu siltä, kuin varusmiehissä helposti saataisiin syntymään innostus julkaisua kohtaan samalla, kun se joutuisi juuri niiden luettavaksi, jotka sillä hetkellä ovat puolustusvoimista eniten kiinnostuneita. Voitaneen uskoa, että lehti vastaisi siihen uhrattuja varoja sekä olisi omiaan parantamaan armeijan ja kansan välisiä suhteita.

Laatikaisen komitea on ehdottanut, että joukko-osastojen tulisi kirjoitella kunkin oman paikkakuntansa lehtiin puolustusvoimia koskevia uutisia.⁴⁷ Ruotsissa on ehdotettu, että kuhunkin joukko-osastoon määrättäisiin yhteysupseeri, jonka tehtävänä on antaa tietoja puolustusvoimista sanomalehdille sekä vastata näiden esittämiin kysymyksiin. Hänen tulisi myös pitää paikallisia tiedoitustilaisuuksia sanomalehdistön edustajille.⁴⁸

47 Laatikaisen komitean pöytäkirjat.

48 Sammanfattning: Försvaret, samhället och framtiden. Ny militär tidskrift n:o 19–20, 1943, sivu 408.

Ruotsalainen ajatus tuntuu käyttökelpoiselta, joten sen toimeenpanemiseksi tulisi suorittaa tiedusteluja sekä antaa Puolustusvoimain pääesikunnan taholta ohjeet toiminnan aloittamisesta kokemuksien hankkimiseksi. Ennen kuin po. yhteysupseerien tehtäväksi kuitenkin voidaan antaa tiedoitusilaisuuksien pitäminen, olisi heidän saatava toimintaa koskeva lyhyt kurssi, jonka voisi toimia esim. tiedoitus toimiston päällikkö, sekä jatkuvia ohjeita po. toimistosta. Joka tapauksessa on maamme sanomalehdistö saatava kiinteämpään yhteistoimintaan puolustusvoimain kanssa jatkuvien oikeiden tietojen jakamiseksi kansalle. Edellä esitetyin järjestelyin voidaan toiminta aloittaa kustannuksina vain ne komennusrahat, jotka ehdotetun kurssin pitäminen mahdollisesti aiheuttaa.

Yleisradiomme toimintakertomuksesta vuodelta 1949 selviää, että radiossa oli puolustusvoimia koskevia esitelmiä, pakinoita, haastatteluita ja keskusteluja

Vuosi	Esitysten lukumäärä	Käytetty aika	% koko ohjelma-ajasta
1948	7	1 t. 20 min.	0,2 %
1949 sekä selostuksia	1	0 t. 10 min	-
1948	6	1 t. 45 min.	1,6 %
1949	8	3 t. 25 min.	2,5 %

Kun taas esim. metsäradioesityksiä v. 1949 oli 99 kertaa ja esitysten yhteinen tuntimäärä 68,10 t.

Voidaan sanoa tutkimusten osoittavan, että metsäradiota kuuntelee suuri joukko muitakin kansalaisia kuin metsäyöntekijät, mutta niin todennäköisesti olisi asianlaita ”puolustusvoimain radiotunninkin” suhteen, mikäli sellainen olisi yleisradiomme vakio-ohjelmassa ja mikäli siihen sijoitettaisiin samanlaisia kepeämpiäkin osia, kuin metsäradioon on sijoitettu. Näin voitaisiin menetellä sitäkin suuremmalla syyllä, koska varusmiesten keskuudessa suoritettu kysely⁴⁹ suosituista kuuntelukohteista antoi tulokset:

- eniten kuunnellaan ajanviete- ja kevyttä musiikkia;
- toisella tilalla olivat urheiluselostukset ja
- kolmanneksi joukko-osastoelämää koskevat selostukset.

(Kysely koski vain yleisradion jokapäiväisiä lähetyksiä, eikä siinä edes viitattu puolustusvoimain oman radiotuokion mahdollisuuteen.)

On luonnollista, että säännöllinen, kiinteäaikainen lähetys saa enemmän kuuntelijoita kuin päinvastainen ja siksi puolustusvoimainkin tulisi saada oma ”radiotuntinsa”. Näyttää joka tapauksessa mahdolliselta lisätä puolustusvoimia koskevia lähetyksiä yhteen, mahdollisesti kahteen lähetykseen kuukaudessa, koska toiminnasta aiheutuvat kustan-

49 Kapt. Tarvajärven v. 1948 suorittama pienoiss Gallup.

nukset puolustusvoimain taholta supistuvat vain ao. selostajan – mikäli selostuksista on kysymys – komennusrahan maksamiseen, yleisradion suorittaessa muut maksut.

Tähän saakka on koulutusosasto, jossa on myös radioselostajakurssin käynyt upseeri, tehnyt yleisradiolle esitykset radioitavista kohteista. Mikäli kuitenkin pyritään eri alojen tiedoitus toiminnan keskittämiseen, tulisi suunnitelmat sitä varten laatia tiedoitus toimistossa, jonne myös radioselostaja silloin olisi siirrettävä. Joka tapauksessa vain muihin tiedoitusaloihin kiinteästi liitetty ja yhtenäisin päämäärin suunniteltu radiotoiminta voi tehokkaimmin auttaa armeijan ja kansan suhteita parannettaessa.

Jo ennen talvisotaa oli koulutusosaston kuvatoimistolle myönnetty määräraha 200 000 markkaa vuodessa. Saman suuruisena se on pysynyt myös jatkosodan jälkeen. Kun summalla on ollut hoidettava sekä valokuva- että elokuvatyöt ja kun tunnetaan esim. nykyiset elokuvakustannukset (liite 4), ei voida ihmetellä täydelleen lamassa olevaa, puolustusvoimia suurelle yleisölle esittelevää elokuvatoimintaa.

USA:ssa on suoritettu tutkimuksia elokuvien arvosta propagandavälineinä ja ovat tulokset osoittaneet, että sellainen ihmisryhmä, jolle on jostakin asiasta esitetty joko kielteinen tai myönteinen elokuva, reagoi po. asiaan 8–20 kertaa kielteisemmin tai myönteisemmin kuin ihmisryhmä, joka muodostaa mielipiteensä ilman propagandaelokuvan vaikutusta.⁵⁰ Tämä osoittaa, miten suotavaa olisi hyvien, puolustusvoimia käsittelevien elokuvien valmistaminen suurta yleisöä varten tarkoituksena muokata kansan mielipide armeijaa kohtaan myötämieliseksi. Myös Laatikaisen komitea on kiinnittänyt elokuvan käyttöön huomiota sekä opetus- että propagandavälineenä tekemättä kumminkaan mitään ehdotuksia.⁵¹ Kun nyt vuodeksi 1951 on katsottu Puolustusvoimain pääesikunnassa voitavan kuvatoimistolle myöntää 2 milj. markkaa, olisi suotavaa valmistaa yksi lyhyt kuva (täytekuva), jotta saataisiin kokemuksia puolustusvoimain elokuvien kannattavuudesta. Lisäksi tulisi tarjota siviilielokuvayhtiöille aiheita puolustusvoimista, vaikkapa pitämällä kilpailuja kantahenkilöstön (miksikä ei myös varusmiesten) kesken sopivien käsikirjoitusten saamiseksi. Elokuvatoiminnan kaikki puolet on tutkittava elokuvan tehon saamiseksi palvelemaan armeijan ja kansan suhteiden parantamista.

Armeijan ja kansan läheisempien suhteiden saavuttamiseksi käytettyinä keinoina voidaan vielä mainita erilaisten yhteisten juhlien järjestäminen niin, että esiintyjä on sekä sotilas- että siviilipiireistä. Tämän laatuisten tilaisuuksien tulee kuitenkin olla puolueetomia, olkoonkin, että niiden järjestäjänä toimii joku poliittinen järjestö. Näiden suhteen ei myöskään kylliksi alleviivata tasapuolisuutta. Edelleen voitaisiin ajatella Ruotsin esimerkin mukaan armeijan järjestämiä kesä- ja talvileirejä, joille kutsuttaisiin sekä koululaitoksen, teollisuuden että nuorisjärjestöjen edustajia virkistuksen ohella keskuste-

50 Hovland, C. I.: Experiments on Mass Communication, Studies in Social Psychology in World War II, Volume 33, sivu 33–.

51 Laatikaisen komitean pöytäkirjat.

lemaan yleisistä suuntaviivoista.⁵² Lisäksi on yhä korostettava omaisten päivien merkitystä, vaikka näyttääkin siltä, että niiden arvostus on nousemassa niistä saatujen erittäin myönteisten kokemusten vuoksi. Tulkoon vielä lopuksi mainittua Sveitsissä käytännössä ollut ”Armeijan ja kodin osasto”.⁵³ Sen tehtävänä on ollut tehdä ehdotuksia päällystölle alaisten henkisestä huollosta sekä pitää yllä kotiseudun puolustustahtoa valistustyöllä ja esitelmillä. Osaston luottamusmiehiä oli sijoitettu yli koko maan sisäisen rintaman vahvistamiseksi. Sodan aikana järjestelmä olisi saattanut olla hyvin käyttökelpoinen, mutta edellä jo tehtyjen ehdotusten mukaiset organisaatiot täyttävät tehtävänsä riittävästi. Uusien elinten perustaminen vain aiheuttaa lisää kustannuksia.

2. Armeija ja puolueettomat järjestöt

Puolustusrevisio on eräänä paremman yhteistoiminnan edellytyksenä armeijan ja kansan välillä käsitellyt mahdollisuutta sijoittaa alueellisen järjestelmän mukaan joukko-osastot niiden omille täydennysalueille.⁵⁴ Jos jätetään ottamatta huomioon se haitallinen vaikutus, mikä tällä järjestelyllä olisi varusmiesten katsantokantojen avartamiseen heidän joutuessaan suorittamaan asepalveluksensa jo ehkä hyvinkin tutulla kotiseudullaan tai sen läheisyydessä, jää jäljelle ainakin se suuri etu, joka järjestelystä koituisi armeijan ja eri järjestöjen yhteistoiminnalle. Tällöin nimittäin äsken vielä eri seuroissa ja järjestöissä toimineet nuorukaiset voisivat varusmiespalvelukseen astuttuaan jatkaa yhteistoimintaa samojen järjestöjen kanssa. Yhteistoiminta muodostuisi kiinteäksi ja sillä olisi varmasti hyvät tulokset laajemmallekin.

Kun yhteistoimintaa puolueettomien järjestöjen kanssa ajatellaan, on niiden suhteen todettava samaa kuin poliittistenkin järjestöjen: armeijan on tarjottava yhteistoimintaa ja sitten pyrittävä saamaan nämä järjestöt tekemään propagandaa omasta puolestaan. Kun ensi kosketus on saatu, on yhteistoimintamuotoja helppo löytää ohjelman suorittajien vaihtojen, yhteisten retkien, yhteisten harrastuspiirien jne. muodossa. Puolueettomia järjestöjä voidaan osoittaa varusmiehille vapaa-aikojen viettoaikoiksi, joskin heillä on oikeus käydä myös poliittisissa tilaisuuksissa, saamatta kuitenkaan esiintyä ohjelmansuorittajina.

Puolueettomista järjestöistä on erityisesti mainittava urheiluseurat, joiden kanssa yhteistoiminnan järjestäminen olisi mitä suotavinta juuri nykyisin, jolloin liikuntakasvatukseen, sen tärkeydestä huolimatta, sittenkin ennätetään uhrata varsin rajoitetusti palvelusaikaa.

52 Kokoukset Ånn kylässä alkaen vuodesta 1939.

53 Vogelsang, C. (Zürich): Armén demokratisering. Ny militär tidskrift n:o 11, 1945 sivu 574.

54 Puolustusrevisio mietintö, IV luku, sivu 89.

C. Kantahenkilöstö ja varusmiehet

Kun yleensä ryhdytään puhumaan kantahenkilöstön ja varusmiesten välisten suhteiden parantamisesta, on tapana ryhtyä etsimään syitä kantahenkilöstöstä sekä esittämään vaatimuksia näiden syiden poistamiseksi. Kuitenkin voi epäonnistuneisiin suhteisiin olla syitä myös varusmiehissä. Ajateltakoon vain sellaisia nuorukaisia, joiden kotona on armeijasta puhuttu halveksivasti, joiden koulutietoihin ei ole sisältynyt sanaakaan puolustusvoimain puolueetonta tai niille myönteistä esittelyä ja joiden vapaa-aikojen harrastukset ovat suuntautuneet aloille, joissa puolustusvoimia ei hyväksytä, silloin tiedämme, että syitä kantahenkilöstön ja varusmiesten epätyytyttäviin suhteisiin voi olla myös naisissä varusmiehissä. Sen vuoksi onkin tämän työn yhteydessä jo aikaisemmin esitetty kouluopetuksen kokonaissuunnitelman toteuttamista, jolloin ainakin kansakouluissa ja oppikouluissa opetusohjelmiin kuuluisi lyhyt, asiallinen esitys armeijasta ja jonka ohella tarmokkaalla tiedoitus toiminnalla myös kotikasvatus voitaisiin saada muovautumaan puolustusvoimille suopeaksi. Kun edellä mainitut toimenpiteet ovat olleet joitakin vuosia vaikuttamassa ja palvelukseen astuvat varusmiehet saapuvat suorittamaan asepalvelustaan armeijaan tietoisina siitä, että tehtävä on heille uskottu kansakunnan tahdosta ja että se on vapaan kansalaisen kunnias ja velvollisuus ja oikeus, jonka aikana he oppivat puolustamaan vapaan syntymämaansa koskemattomuutta, ja sen jälkeen syntyy ristiriitoja, silloin syytettäköön kantahenkilöstöä.

Tämän työn yhteydessä ei ole tarpeellista yksityiskohtaisesti käsitellä kurin merkitystä, johtajaominaisuuksia eikä koulutuksen saattamista kiinnostavammaksi, koska näistä aiheista kustakin kirjoitetaan oma työnsä.⁵⁵ On vain todettava, että niin hyvin amerikkalaiset, sveitsiläiset kuin ruotsalaisetkin ovat tutkineet kurikysymystä ja päätyneet siihen, että sitä tarvitaan demokraattisessakin armeijassa eikä siitä ole haittaa kantahenkilöstön ja varusmiesten hyviin suhteisiin. Varusmiehet sietävät kovankin kurin nurkumatta, kunhan esimies samalla on oikea johtaja ja alaiensa toveri. Munson on kirjoittanut: ”Oikea johtaja voi sallia miestensä kutsua itseään etunimellä samalla kun itse kutsuu heitä samoin ilman, että kuri mitenkään siitä kärsii”.⁵⁶ Kuri ei näin ollen ole hyvien suhteiden esteenä.

Edellisessä tuotiin esille käsite ”oikea johtaja”. Tuntuu siltä, että meidän kantahenkilöstömme on suhteellisen vähän ”oikeita johtajia”, jotka osaisivat sävyttää karskin sotilaallisuutensa hyväntahtoisuudella, jotka johtajat ymmärtäisivät alaisiaan sanan psykologisessa mielessä. Onko meikäläisellä johtajalla rohkeutta tunnustaa miehille tietämättömyytensä tai kutsua alainen vapaaseen keskusteluun, jossa molemmat osapuolet saavat lausua oman, peittelemättömän mielipiteensä ristiriitoja aiheuttaneista asioista?

55 Sotakorkeakoulun kirjelmä n:o 750/8/25.5.1949.

56 Munson, E. L.: Leadership for American Army Leaders, sivu 54.

– Sellaista rohkeutta USA:n ja Sveitsin sotilasohjesäännöt edellyttävät esimiehiltään. Ja jokaisen suomalaisen esimiehen tulisi ottaa huomioon Vogelsangin lause: ”Ne ajat ovat ohi, jolloin voitiin hankkia arvovaltaa arvoasteikon tai käskyvallan voimalla”.⁵⁷ Nykyisin on johtajan vaikutettava ensi sijassa henkilöllisyydellään, vaikka onkin otettava huomioon Rautavaaran väite: ”Sanottakoon heti, että vaikka nämä (muodollinen ja sisäinen) arvovallan muodot huomattavasti eroavatkin toisistaan, perustuu kaikkein demokraattisinkin johtajuus molempiin”.⁵⁸ Onkin todettava, että parempien suhteiden luomiseksi kantahenkilöstön ja varusmiesten välille tulee meillä entistä enemmän kiinnittää huomiota johtajiemme psykologisten tietojen ja alaisten käsittelytaidon kouluttamiseen.

Vähitellen meilläkin päästäneen siihen, että varusmiehet sijoitetaan armeijassa heille soveltuviin tehtäviin psykologisten soveltuvuuskokeiden perusteella. Tällöin miehet kokeiden yhteydessä samalla saavat tietää oman soveltuvuutensa siviilitehtäviin ja näin armeija jälleen voi olla hyödyksi. Psykologisten soveltuvuuskokeiden suorittamisella voidaan täten edistää armeijan ja kansan lähentymistä.

Joukko-osastojen perinteisiin ei meillä liene monikaan kiinnittänyt sanottavampaa huomiota. Vielä huonommin on asianlaita joukkoyksikköjen kohdalla. Tämän kirjoittajan tiedossa ovat vain KTR 1:n edustajat, jotka ovat juhlallisesti luovuttaneet ansiokkaat KTR 1:n perinteet nykypolvelle. Myös URR on tässä suhteessa mainittava. Kuitenkin saattaisi sellainen joukko-osasto, jonka perinteitä olisi huolella hoidettu, ennen pitkää näiden perinteitten ansiosta tulla sekä kuuluisaksi että halutuksi. Samalla annettaisiin varusmiehille aihetta kantaa ylpeydellä tällaisen perinteistä rikkaan joukko-osaston erikoismerkillä koristettua sotilaspukua. Saatetaan sanoa, että nykyinen aika ei ole sopiva sodanajan perinteiden esillevetämiseen, mutta perinteitä voi syntyä muutenkin. Munson kirjoittaa: ”Jokaisella yksilöllä tulee olla perinteensä, joita on vaalittava; ja miehistö on kasvatettava niistä ylpeilemään.”

Perinteet voivat syntyä esim. tapahtumista kenttäharjoituksilla, erittäin vaikeista harjoituksista mm. huonossa säässä, tapahtumista, jotka on mainittu sanomalehdissä jne. Todellista henkeä ovat luomassa taistelut, mutta monella joukko-osastolla on loistavia perinteitä, vaikka ne eivät ole milloinkaan nähneet taistelua.

Komppanian päällikön tulee käyttää hyväkseen jokaista tilaisuutta vahvistaakseen joukkonsa henkeä ja toveruutta, joko sellainen tilaisuus ilmenee työssä, harjoituksissa, kenttäharjoituksissa tai taisteluissa tai sitten erityisillä päivällisillä, matkoilla, tanssiaisissa ja otettaessa osaa urheilusuorituksiin.”⁵⁹

57 Vogelsang, C. (Zürich): Armén demokratisering. Ny militär tidskrift n:o 11, 1945 sivu 574.

58 Rautavaara, A.: Työnjohto-oppi, 1 kirje, sivu 5.

59 Munson, E. L.: Leadership for American Army Leaders, sivu 68.

Myös Neuvostoliitossa on perinteiden vaalimiseen kiinnitetty varsin paljon huomiota. Mm. kasakkapuku on tästä syystä jälleen käytännössä.⁶⁰

On varmaa, että meilläkin voidaan luoda perinteitä, kunhan asia esitetään joukko-osastoille. Esityksen tekijänä olisi nähtävä Valistus- ja viihdytystoimisto. Määrätyn joukko-osaston perinteistä saattavat tuntea ylpeyttä siinä joukko-osastossa palvelevien varusmiesten vanhemmatkin ja siten voidaan edistää armeijan ja kansan hyvien suhteiden syntymistä.

Kun määrärahakysymys voidaan ratkaista koko maan taloudellisen tilan elpymisen yhteydessä armeijalle edullisemmin, on mahdollista poistaa monia niitä tekijöitä, jotka tällä hetkellä ovat masentamassa varusmiesten mieliä. Tällaisina poimitakoon tähän seuraavat:

- varusmiesten vaatetuskysymys on saatava siten hoidetuksi, että, paitsi työ- ja palveluspukua (tai yhdistettyä työ- ja palveluspukua), varusmiehille voidaan antaa sellaiset ulosmenopuvut, jotka tasoltaan vastaavat siviili-ihmisten ns. parempaa pukua sekä verryttely- tai urheilupuvut. Eräänlaisena väliaikaisena ratkaisuna verryttelypukukysymyksen suhteen voitaisiin ajatella, että varusmies itse maksaisi puvun hinnasta esim. puolet, lopun jäädessä puolustusvoimain maksettavaksi. Varusmiesaikana pukua saataisiin käyttää myös vapaa-aikapukuna ja palvelusajan päätyttyä mies saisi puvun itselleen. Esityksessä ovat erityisinä puutteina varusmiesten maksujen järjestäminen varattomien osalta sekä pukujen suuri vuotuinen tarve, mutta liikuntakasvatuksen asianmukainen antaminen edellyttää verryttelypukukysymykseen viivyttelämätöntä ratkaisua;
- miehistöille – kuten kantahenkilöstöllekin – on saatava sellaiset majoitusolot, jotka eivät vain täytä terveydellisiä vähimmäisvaatimuksia, vaan ovat myös, olosuhteet huomioon ottaen, viihtyisät. Samalla voidaan luoda vapaa-aikahuoneita ja -”nurkkauksia” sekä huoneita eri harrastuksia varten;
- kuten Laatikaisen komitea on esittänyt⁶¹, tulisi niiden varusmiesten, joilla nykyisten määräysten mukaan on pitempi palvelusaika, saada tästä lisäpalvelusajasta suurempi päiväraha tai muu rahallinen korvaus. Siten tasotettaisiin epäkohtaa ”paremmat miehet saavat palvella pitemmän ajan”;
- kapteeni Vogelsang on kirjoittanut niistä taloudellisista eduista, joita sveitsiläisten sotilaitten perheillä ja näillä sotilailla itsellään on ollut, kuten näyttää, ainakin osittain myös rauhan aikana. Hän kirjoittaa: ”Sotilaan vaimoista ja lapsista huolehtii palkka- ja palveluskorvaussäätiö, jota viimeksimainittua ylläpidetään siviilimiesten ja -naisten säännöllisillä avustuksilla. Lisäksi tulee työnantajien

60 af Petersen, M.: Försvaret och allmänheten. Vårt försvar, Specialnummer, 1947, sivu 38.

61 Laatikaisen komitean pöytäkirjat.

ja valtion avustus. Tämä suuri, yhteiskunnallinen toiminta on tähän saakka varmistanut Sveitsin sosiaalisen rauhan. Puutteessa olevien sotilaitten käytettävänä on lisäksi sotilashuolto ja kansalaiskeräys hätääkärsivien sotilaitten ja heidän perheittensä hyväksi. Onnettomuuksista ja sairauksista vastaa sotilasvakuutuslaitos, jolle vakuutusmaksut maksaa valtio.

Kaikki nämä laitokset osoittavat, että kansalainen sotilaanakaan ei ole ilman oikeuksia, ja että hänen uhrauksensa palveluksessa isänmaan hyväksi saavat palkkansa.”⁶²

Verrattaessa edellä esitettyjä sveitsiläisiä toimintamuotoja siihen vaatimattomaan avustustoimintaan, mitä meidän lakimme edellyttävät rauhan aikana varusmiesten omaisten suhteen voitavan suorittaa, on todettava, että sosiaalinen huoltomme on pahasti jäljessä vanhan keskieuropallaisen demokratian esimerkistä.

Pitää paikkansa se, että meillä on yritetty ylläpitää erilaisia vapaa-aikojen harrastuksia armeijan piirissä myös rauhan aikana, mutta myös pitää paikkansa se, että näistä yrityksistä vain harvat ovat jaksaneet kohota todelliseksi toiminnaksi. Syinä ovat mm. kanta-henkilöstön työtaakka sekä taidon ja harrastuksen puute, runsaiden komennusten aiheuttamat haitat sekä lyhyt palvelusaika. Onkin nähtävä se, että meillä ei toistaiseksi ole mahdollisuuksia järjestää pitempää, yhtämittaista aikaa vaativaa kerho- ym. toimintaa, vaan on tyydyttävä tilapäisluontoisempiin harrastuksiin. Näidenkin toiminnassa pitäminen vaatisi pätevää ohjausta, joka edelleen edellyttäisi ainakin perusteita selvittelevien kurssien antamista ohjaajille. Positiiviseksi ehdotukseksi tulioon tähän poimituksi eräitä harrastuksia englantilaisten laajasta valikoimasta⁶³, joita harrastuksia meilläkin voitaneen ajatella ylläpidettävien:

- keskustelukerho,
- äänilevykerho,
- vierailukerho (vierailuja eri yhteiskunnallisissa laitoksissa),
- yhteislaulutilaisuudet,
- soitinyhtyeet,
- sanomalehtikerho,
- työkerho (nahka-, puu-, plastik-, metalli-, huopa-, kori- ja linoleumtyöt ym.),
- urheilukerho.

Meillä on kuitenkin käytettävissämme eräs tehokkaalta tuntuva keino vapaa-aikaharrastusten lisäämiseksi varuskunnissamme. Tämä keino on uusiutuvien henkisten kil-

62 Vogelsang, C. (Zürich): Armén demokratisering. Ny militär tidskrift n:o 11, 1945, sivu 574–.

63 Hawkins, T. H. ja Brimble, L. J. T.: Adult Education, The Record of the British Army, sivut 107–218.

pailujen pitäminen. Oheen on liitetty (liite 5) jäljennös Hämeenlinnan varuskunnassa suoritettujen henkisten kilpailujen ohjelmasta. Vaikka po. tilaisuudessa ei vielä olekaan kilpailtu kaikissa mahdollisesti kysymykseen tulevilla lajeilla, saa ohjelmasta kuitenkin käsityksen siitä harrastustoiminnan monipuolisuudesta, jonka tällaisten kilpailujen toimeenpaneminen varusmiehistä herättää lukuisine karsintoineen ja alkukilpailuineen. Toiminnasta lienee saatu niin paljon kokemuksia, että yleispätevien ohjeiden antaminen koko armeijaa ajatellen jo on käynyt mahdolliseksi.

Ohittamalla mm. ohjesääntöihin ehkä tehtävät muutokset – kuten ”herra” -sanankäytön poistaminen esimiestä puhuteltaessa, varuskunta-alueiden rajojen poistaminen varusmiesten liikkumista rajoittavana tekijänä sekä määrättyjen käskyjen perusteleminen – ja näillä muutoksilla aikaansaatavat mahdollisuudet kantahenkilöstön ja varusmiesten suhteiden parantamisessa, korostettakoon vielä kerran armeijan tuottaman hyödyn merkitystä. Jos kantahenkilöstö voi yhä uudelleen ja uudelleen alleviivata puolustusvoimain varusmiehille antamia hyötynäkökohtia, voidaan näiltä miehiltä odottaa suurempaa innostusta palveluksen suorittamisessa. Siksi onkin välttämätöntä saada joku sotilaspassi, ns. työllisyysliite tai jokin niihin verrattava puolustusvoimain antama todistus vastaamaan siviiliopetuslaitosten vastaavia todistuksia niillä aloilla, joilla armeija antaa suoranaista ammattiopetusta. Tämä edellyttää jo aikaisemmin esitetyn, opetuksen koko maata käsittelevän suunnitelman ulottamista myös ammattiopetuksen alalle. Lisäksi tulee liikuntakasvatusopetus lopultakin saattaa pätevien upseerien johdettavaksi, jolloin sen voidaan odottaa todella vaikuttavan varusmiesten kehitysvikoja oikovasti. Ja koska kantahenkilöstö myös itse tarvitsee hyvää fyysillistä kuntoa, suoritettakoon enemmän perusyksikön koko henkilökunnan yhteisiä liikuntakasvatusharjoituksia.

VI. Yhteenveto

Armeijan ja kansan tämänhetkisiä suhteita voitaneen parhaiten sanoa pidättyviksi. Tällaiseen olotilaan vaikuttaneista syistä on valtiovallan taholla havaittavissa erityisesti kolme:

- maan vaikea taloudellinen tila,
- eri poliittisten puolueiden keskinäiset ristiriidat sekä
- puolustusvoimia koskevan, sodanjälkeisen lainsäädäntötyön jatkuva keskeneräisyys.

Näiden vaikutuksesta valtiovalta on siirtänyt puolustusvoimia koskevat asiat taka-alalle. Tämä on ollut vaikuttamassa kansan ja armeijan suhteita huonontavasti. Jos valtiovallan suhteeseen ovat vaikuttaneet eniten taloudelliset vaikeudet ja armeijaa koskevan lainsäädännön keskeneräisyys, niin poliittisten puolueiden ja kansan suhteeseen armeijaan on ensisijaisena tekijänä ollut politiikka. On erityisesti korostettava, että armeijan ei ollut onnistunut vielä talvisotaan mennessä saavuttaa täydellistä puolueettomuutta, vaan suosi se oikeistoa monin muodoin. Jatkosodan jälkeisen ajan toimenpiteitä ei taas ole voitu tehokkaasti saattaa kansan tietoon tiedoituspalvelun hajanaisuuden sekä riittämättömiin määrärahojen vuoksi.

Lisäksi on otettava huomioon siviilimaailman riippumattomuus armeijasta – armeijan näennäinen hyödyttömyys – rauhan aikana, meillä yleinen tapa tehdä asioista ratkaisevia päätöksiä pitkällä tähtäimellä hetken tunnelmissa sekä armeijan yleensä kylmäkiskoinen suhtautuminen siviilimaailmaan, jotka seikat edelleen ovat olleet suhteita huonontamassa.

Ne syyt, jotka tekevät armeijan meille ja jokaiselle muulle maalle tarpeelliseksi ovat ainakin sotilaspiireissä lähes yleisesti tunnetut. Niiden suhteen ei tämän työn yhteydessä olekaan ilmennyt oleellisesti uutta.

Armeijan ja kansan välisten suhteiden läheisyydestä riippuu työn teho armeijassa, koska kodin ja yhteiskunnan antama kasvatus luo pohjan varusmiesten ymmärtämykselle puolustusvoimia kohtaan. Samoin vain täydellisessä yhteistoiminnassa voidaan luoda edellytykset tehokkaalle alueelliselle, armeijan ja kansan yhteiselle maanpuolustukselle. Siksi tulee armeijan ja kansan välillä vallita luottamukselliset ja läheiset suhteet.

Tällaisten luottamuksellisten suhteiden syntymiseen tulee sekä armeijan että kansan vaikuttaa samankeskeisesti. Armeijan on keskitettävä ja tehostettava tiedoitus toimintaansa siten, että kaikkiin kansankerroksiin voidaan levittää oikeita tietoja armeijasta.

Omaisten päivät on saatettava pakollisiksi vuosittain kuhunkin joukko-osastoon. Myös on luotava yhteistoiminta eri seurojen ja järjestöjen kanssa noudattaen armeijan ehdotonta puolueettomuutta sekä tasapuolisuutta. Valtion johdon tulee osoittaa kansalle armeijan arvo ja tarpeellisuus myöntämällä puolustuslaitokselle riittävät määrärahat sekä jakamalla neuvonantovastuuta puolustusvoimain asiain hoidossa myös mahdollisimman laajoille siviilipiireille. Armeijan hyödyn lisäämiseksi on laadittava suunnitelma koko maan yhtenäisen opetustoimen järjestämiseksi siten, että siviilikouluissa annetaan opetusta myös puolustusvoimista ja armeijassa annetaan alkeisopetus sitä tarvitseville sekä muu opetus esim. liittyen kansakoulujen jatkoluokkien opetukseen. Puolustusvoimain ammattiopetus, suoritettavien tutkimusten jälkeen, on sovellettava maan ammattioppilaitosten ohjelmiin joko niiden osina tai joitakin kokonaan korvaten. Puolustuslaitoksen antamat todistukset tulee rinnastaa vastaavista siviilikursseista saatavien siviilitodistusten kanssa.

Varusmiesten armeijasta saaman käsityksen parantamiseksi on armeijan määrärahoja nopeasti korotettava sekä korjattava niin hyvin majoitusoloissa kuin varustuksessa ilmenneet puutteet. Vapaa-aikojen käytön järjestämiseen tulee kiinnittää entistä vakavampi huomio, jolloin henkisten kilpailujen yleistäminen tehtävän suunnitelman mukaan voi olla oleelliseksi hyödyksi. Varusmiesten liikuntakasvatukseen on myös kantahenkilösten osallistuttava.

Armeijan ja kansan nykyistä läheisemmät suhteet ovat saavutettavissa siten, että puolustuslaitos, tehostaen puolueettomuuttaan, tarjoutuu yhteistoimintaan kansan kanssa. Jokaisen omasta aloitteestaan puolustuslaitoksen palvelukseen ryhtyneen velvollisuus on antaa parhaansa. Sen jälkeen voi armeija odottaa kansalta täyttä luottamusta, joka on läheisten suhteiden perusedellytys.

Kapteeni

T. Olavi Lehti

Liite 11. Kansallisen Edistyspuolueen ohjelma v.1945

Maamme aseman ja rauhan turvaamiseksi on meidän, muiden valtioiden tavoin, pidettävä yllä taloudellisten edellytystemme mukaista puolustuslaitosta, jota on johdettava ja kehitettävä kansanvaltaisessa hengessä.

-----

2. Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelma v.1945

Maanpuolustus

Maan itsenäisyyden turvaaminen on jokaisen kansan tärkein tehtävä. Tämä päämäärä on pyrittävä saavuttamaan rauhanomaisin keinoin. Suomi tahtoo elää rauhassa kaikkien naapurien kanssa ja välttää kaikkia aseellisia selkkauksia. Kuitenkin on pienenkin kansan oikeus ja velvollisuus vaaran uhatessa puolustaa maatansa ja ylläpitää taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaista puolustuslaitosta. Olosuhteiden asettamissa puitteissa on puolustuslaitosta kaikissa suhteissa kehitettävä. Asevelvollisten ruumiillisen ja henkisen kunnan kasvattamiseen palvelusaikana on kiinnitettävä erityistä huomiota. Asevelvollisten terveydenhuoltoa silmällä pitäen on nopeasti ryhdyttävä kunnostamaan sotavuosien aikana rappeutuneita kasarmeja ja saattamaan sotilaskeskus- ja joukko-osastojen sairaalat ja sotilaskodit ajanmukaiseen kuntoon. -----

Puolustuslaitosta on aineellisten mahdollisuuksien ja olosuhteiden mukaan kaikissa suhteissa kehitettävä. Ase-

- 2 -

velvollisten ruumiillisen ja henkisen kunnan kasvattamiseen sekä terveydenhuoltoon on kiinnitettävä erityistä huomiota. - - - - -

3. Maalaisliiton puolueohjelma v.1946

9. Maanpuolustus

Valtakunnan vapauden turvaamiseksi ylläpidettävään puolustuslaitosta. Sen keskuudessa vallitkoon kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestyksemme kunnioitus, kansallinen mieli ja siiveellinen ryhti.

Armeijamme koulutusta ja järjestelyä on siten kehitettävä, että maan turvallisuutta vaarantamatta voidaan huojentaa asevelvollisuuden kansalle aiheuttamia rasituksia. Puolustuslaitoksen vuotuiset menot on siten säännösteltävä, että puolustustarkoituksiin myönnettyillä varoilla voidaan poistaa myöskin armeijan teknillisissä apuneuvoissa esiintyviä puutteellisuuksia.

4. Suomen Kansan Demokraattisen Liiton ohjelma 1949

IX

Maamme itsenäisyysajan puolustusvoimat muodostuivat vuoden 1918 kansalaissodan valkoisesta armeijasta. Sen tehtäväksi tuli alunperin, paitsi sotaisen hyökkäyshengen vaaliminen ja sodanvalmistelu sosialistista Neuvostoliittoa vastaan, myös porvariston taloudellisten etuoikeuksien ja poliittisen luokkaherpuuden turvaaminen työtätekevien luokkien demokraattisia ja sosialistisia pyrkimyksiä vastaan. Itsenäisyysajan ensimmäisillä vuosikymmenillä puolustusvoimista, so. niiden korkeimmasta joh-

- 3 -

dosta, muodostui suorastaan valtio valtiossa, joka muitten oikeiston ulkoparlamentaaristen voimakeskusten ohella sekaantui maan perustuslaillisten hallitus- ja lainsäädäntöelinten toimintaan ja ajoi jopa omaa ulkopoliittikkaansakin. Maan luonnottomaan ulkopoliittiseen etuvartioasemaan vedoten taantumus myös jatkuvasti lisäksi sotilasmienojen taakkaa kansan harteilla, niin että ne v.1938 muodostivat lähes neljänneksen koko valtion talousarviosta.

Sotilaspolitiikan romahduksen jälkeen lakkautettiin suojeluskunnat, joilla porvariston aseellisena luokkajärjestönä oli ollut maan puolustuslaitoksessa tärkeä, kohtalokas osa, ja itse säännöllisten puolustusvoimain miesvahvuutta ja aseistusta rajoitettiin. Kansamme ulkoista ja sisäistä turvallisuutta uhkaavien vaarojen lisääntyessä on välttämätöntä perinpohjaisin uudistuksin kehittää puolustusvoimat Neuvostoliiton kanssa solmiamamme ystävyys- ja avunantosopimuksen hengen mukaisesti todelliseksi kansanarmeijaksi, joka olisi rauhan ja kansanvallan tuki. Armeijan mies- ja aseistusvahvuutta sekä henkeä koskevia rauhansopimusehtoja on tinkimättä noudatettava. Kaikki yritykset armeijan käyttämiseksi taantumuksen välikappaleena sekä suojeluskunta- ja lottajärjestön henkinherättämiseksi ja naisten asevelvollisuuden aikaansaamiseksi on jyrkästi torjuttava. Armeijan järjestysmuotoa on kehitettävä siten, että kansan valvontaa ja vaikutusvaltaa siihen lisätään. Armeijan taroituksiin käytettävien varojen valvonnan aikaansaamiseksi on luotava tarvittavat elimet. Armeijassa suoritettavassa koulutuksessa ja kasvatuksessa on noudatettava kansanvaltaisia periaatteita ja siihen kykenemättömät tai siitä kieltäytyvät upseerit erotettava. Uuden päällystön kouluttamisessa on erikoisesti edistettävä työläis- ja talonpoikaisnuorison koulutusmahdol-

- 4 -

lisuuksia. Asevelvollisuuttaan suorittaville on varattava mahdollisuus vaikuttaa olojensa järjestelyyn joukko-osastoissa. Asevelvollisuus aika, armeijan vahvuus ja puolustusvoimain koko toiminta sinä aikana, kun vakinainen armeija vielä on olemassa, on järjestettävä maamme taloudellista kantokykyä vastaavaksi.

- - - - -

VALTION SÄÄNTÖKIRJA
FINNISH STATUTE BOOK

VALTION SÄÄNTÖKIRJA
FINNISH STATUTE BOOK

Yht.	Palvelukseen astuneiden lukumäärä		29227
	Maanvilje- lyväsestä	Maanviljelijöitä	7471
		Maataloustyöläisiä	2738
		Metsätyöläisiä	1382
		Sekatyöläisiä	5108
	Käsityöläisiä	Suntareita	140
		Räätäleitä	68
		Puuseppiä	412
		Kirveämiehiä	572
		Kelloseppiä	79
		Maalareita	143
		Peltiseppiä	111
		Koneseppiä	55
		Sorvareita	271
		Villareita	395
	Metallityöläisiä	Hitsaajia	85
		Seppiä	170
		Muita metallityöläisiä	1010
		Autonkuljettajia	904
		Konsenäyttäjiiä	257
		Sähkömonttöörejä	491
		Muita teollisuustyöväestöä	929
		Kirjapainotyöläisiä	172
		Koululaisia ja opiskelijoita	1522
		Kauppiaita ja kauppa-apulaisia	763
	Vapaisten ammattien harjoittajia	Taiteilijoita	33
		Lääkäreitä ja eläinlääkäreitä	9
		Insinöörejä ja teknikkoja	50
		Rekruutimestareita	29
	Opet- tajia	Muita vapaan ammatin harjoittajia	710
		Kansakoulunopettajia	44
		Oppikoulunopettajia	33
		Merimiehiä ja kalastajia	495
		Edellisen luokittelun ulkopuolelle jääneitä	2034

V. 1949 palvelukseen astuneiden varusmiehen ammattitilasto

Liite 2

V. 1949 palvelukseen astuneiden varusmiehen sivistystilasto

Yht.	Palvelukseen astuneiden lukumäärä	29227
31	Luku- ja kirjoitus-taidottomia	
18	Lukutaitoisia mutta kirjoitustaidottomia	
233	Kansakoulun käymättömiä, mutta luku- ja kirjoitustaitoisia	
1913	Kansakoulun osittain käyneitä	
17640	Kansakoulun täyden kursesin suorittaneita	
6812	Kansakoulun jatko- luokkien, kansano- piston tai ammatti- koulun suorittaneita	
1673	Keski- tai kauppa- koulun käyneitä	
44	Kansakoulun opetta- jia	
863	Ylioppilaita, kaup- peopiston käyneitä, vastaavan tai korke- amman sivistyksen saaneita	

- 2 -

INSKA STATEN

SUOME

Yhteenveto:

Meanviljelijäväestön poikia	715 = 24,360 %
Valtion viroissa tai toimissa olevien poikia	654 = 22,290 "
Työläisten poikia	536 = 18,270 "
Johtajien, liikemiesten ym. poikia	493 = 16,802 "
Vapaan ammatin harjoittajain (lääkärit, tuomarit, ajurit yms.) poikia	319 = 10,872 "
Pappien, kanttorien yms. poikia	99 = 3,380 "
Kunnallisten virkailijain yms. poikia	93 = 3,169 "
Merikapteenien, perämiesten yms. poikia	23 = 0,803 "
Isän tai äidin ammatti tuntematon	2 = 0,070 "

Yhteensä 2934
 =====

*Minde omni on
 vartana johan-
 tina vartana?*

ATEN

SUOMEN VALTIO

Liite 4Laskelma 200 m pitkän täyte-elokuvan kustannuksista
*****

Käsikirjoitus suoritettaisiin puolustusvoimain toimesta ja olisi siten maksuton.

Kuvaus toimitettaisiin Helsingissä "virka-aikoina" puolustusvoimain toimesta, joten siihen ei tarvittaisi komennusrahoja.

Filmi

- negatiivi (300 m, jotta jäisi leikkausvara)	30:-/m	10.500 mk
- kehitys (suoritettava siviilielokuvalaboratoriossa)	7:25/m	2.175 mk
- positiivi raakafilmi		
työkopio	15:-/m	4.500 mk
kehitys	20:-/m	6.000 mk
- äänitys (tehtävä muualla)		
aikamaksu	2 t.	3.600 mk
metrimaksu	48:-/m	9.600 mk
- ääninegatiivi raakafilmi	15:-/m	3.000 mk
- ääninegatiivin kehitys	7:25/m	1.450 mk
- I ääniesityskopion raakafilmi	15:-/m	3.000 mk
- äänikopion teko	22:75/m	4.540 mk
Laboratoriokustannukset yhteensä		48.365 mk
Liikevaihtovero n. 20 %		9.673 mk
		<hr/>
	Loppusumma	58.038 mk
		*****

Liite 5J ä l j e n n ö s

HÄMEENLINNAN VARUSKUNTA

Hämeenlinna, 22.11.1948

Komendantintsto

63/UT/EV

N:o 916/Komend./8 b.

Asia : henkiset kilpailut.

Hämeenlinnan varuskunnassa pidetään henkiset kilpailut v.1949 tammi-helmikuussa. Tarkempi ajankohta tiedoitetaan myöhemmin.

1. Kilpailulajit

I Laulu

II Soitto: a) haitarit
 b) muut soittimet (piano, viulu, kan-
 tele, puhaltime-
 jne.)
 c) puhaltime-
 (vain soitto-oppi-
 laat)

III Lausunta

IV Puhe: a) valmistettu
 b) valmistamaton

V Vuorokeskustelu

VI Kupletit ym. humoristiset esitykset

VII Kirjoituskilpailu

VIII Piirustuskilpailu

Tarkeimmat määräykset ja eri kilpailulajeja koskevat ohjeet ilmenevät tämän kirjelmän liitteessä.

2. Kilpailuihin saa osallistua haluamassaan lajissa jokainen Hämeenlinnan varuskunnan joukoissa palveleva varusmies. Soitto-oppilaat rinnastetaan varusmiehiin. Komennettuina olevat edustavat sitä yksikköä tai joukko-osastoa, josta ovat komennettuina.

- 2 -

3. Kilpailut ovat sekä mieskohtaiset että joukkuekilpailut. Mieskohtaisesti kaikki kilpailevat samassa sarjassa (soitto-oppilaita koskeva erikoismääräys liitteen kohdassa 8 b), joukkuekilpailussa A- ja B-ryhmissä. Kilpailuysiköt ovat seuraavat:

A-ryhmä

JP 4
Ps.P
III/KTR 4
Ilmav.VP

B-ryhmä

Er.Krh.K KSääAs.
Er.Ps.Tyk.K Soittokunta
Er.VK Autokurssi/Kev.Pr.
Er.Fion.K VOs. + l./HRR
4.AutoK Mitt.ptri
Ke.Koulu

4. Mieskohtaisessa kilpailussa lasketaan pisteet saavutetuista sijaluvuista siten, että voittaja saa 10 pistettä, toinen 9 pistettä, kolmas 8 pistettä jne.

Joukkuekilpailussa lasketaan yhteen kaikki kunkin kilpailuysikön saamat pisteet.

5. Hämeenlinnan Sotilaskotiyhdistys on lupautunut hankimaan palkinnot sekä muutenkin tukemaan kilpailuja. Kummassakin joukkuekilpailun ryhmässä on kiertopalkinto.

6. Koellmoittautumiset lähetettävä joukko-osastoittain 21.12.48 mennessä Kev.Pr.E:n koulutustoimistoon. Niistä ilmevä osanottajan arvo, nimi, esitettävä laulu, runo, soittoväline ja esityskappale, puheen aihe jne. Ilmoittautumisten tarkistus suoritetaan myöhemmin.

7. Mikäli säestäjistä on puutetta, on siitä mainittava ilmoittautumisten yhteydessä. Joukko-osastojen on lisäksi ilmoitettava niiden varusmiesten nimet, jotka kykenevät toimimaan säestäjinä (piano), ottavat he kilpailuun osaa tai eivät.

8. Osanottajamäärästä riippuen suoritetaan ensiksi alkukilpailut ja sen jälkeen loppukilpailut. Kehoitetaan kantahenki-

- 3 -

löstöä antamaan kilpailijoille tukea ja ohjausta mahdollisuuksien mukaan. Valmentautuminen on edullista saada käyntiin siksi ajoissa, että esim. joulunpyhien aikoina voidaan ohjelmaa esittää omin voimin erilaisissa yksiköiden sisäisissä tilaisuuksissa.

Liitteitä 1 kpl.
= 2 lehteä.

Varuskunnan päällikkö
Eversti merk. Kai Savonjousi

Valistusupseeri
Kapteeni U. Tarkki
U. Tarkki

Jakelu:

K₃

♦ Hämeenlinnan Sotilas-
kotiyhdistys 5 kpl.

Yhteensä 63 kpl.

*****

Liite 1 Komend.kirj.Nº 916/Komend./
8 b/22.11.48.

1. Vain suomenkieliset esitykset tulevat kysymykseen.
2. Jokainen kilpailija saa esittää vain yhden kilpailunumeron lajissaan. Sama kilpailija saa osallistua vain kahteen lajiin.
3. Epäselvissä tapauksissa palkintolautakunta ratkaisee, mihin lajiin suullinen esitys katsotaan kuuluvaksi.
4. Jokainen kilpailija on velvollinen itse hankkimaan tarvitsemansa välineet ja apulaiset kohdissa 8g ja 8h mainituin poikkeuksin. Piano asetetaan kilpailussa käytettäväksi.
5. Esitykset eivät saa olla poliittisluontoisia eivätkä sellaisia, jotka ovat huonoa propagandaa puolustuslaitoksesta.
6. Laulu, lausunta, puhe, vuorokeskustelu ja humoristiset esitykset saavat kestää korkeintaan 5-6 min. Mikäli ne ovat pitempiä, katsotaan tehtävän valinta osittain virheellisesti suoritetuksi. Myös soittoesitykset on mieluummin valittava niin, että ne voidaan esittää samassa ajassa. Tämä ei kuitenkaan saa vaikuttaa ratkaisevasti soittokeppaleen valintaan.
7. Säestäjien ym. avustajien suorituksia ei arvostella. Vuorokeskustelu arvostellaan kokonaissuorituksena. Sen pääs-
tessä palkintosi joille kukin esittäjä saa palkinnon.
8. Erikoismääräyksiä kilpailulajeista.
  - a) Laulu
Yksinlaulusesityksenä säestyksellä tai ilman. Arvostelun kohteet: tehtävän valinta, musikaalisuus ja esitystapa.
  - b) Soitto
Yksinesitys säestyksellä tai ilman.
Soittokunnan varusmiessoittajat katsotaan ammattisoittajiksi ja he muodostavat oman sarjansa palvelussoittimiseen (c) puhallimet). Muilla instrumenteilla kilpaillessaan heidät rinnastetaan muihin varusmiehiin (a) haitarit ja b) muut soittimet). Arvostelun kohteet: tehtävän valinta, musikaalisuus ja tekniikka.
  - c) Lausunta
Runo tai suorasanaa, vakava tai humoristinen esitys. Arvostelun kohteet: tehtävän valinta, esitystapa ja äänenkäyttö.
  - d) Puhe
- Valmistettu puhe.
Aiheen valinta vapaa. Arvostelun kohteet: tehtävän valinta, puheen rakenne, esitystapa ja äänenkäyttö.

- 2 -

- Valmistamaton puhe.
Aihe annetaan 10 min. ennen esiintymistä. Arvostelun kohteet: puheen rakenne, esitystapa ja äänenkäyttö. Puheissa erityisesti otettava huomioon kohta 5:n määräykset.

e) Vuorokeskustelu

Kahden tai useamman esittämänä vakava tai humoristinen, kirjallisuudesta otettu tai omatekoinen esitys. Arvostelu kohta 7:n mukaisesti. Arvostelun kohteet: tehtävän valinta, esitystapa ja äänenkäyttö.

f) Kupletit ym. humoristiset esitykset

Arvostelun kohteet: tehtävän valinta, esitystapa ja äänenkäyttö.

g) Kirjoituskilpailu

Aihe määrätään sotilaselämän alalta liittyen läheisesti varusmiehen sotapalveluksen suoritukseen. Kirjoittaminen suoritetaan valvonnan alaisena, aikaa 2-3 tuntia. Pituus saa olla enintään yksi käsikirjoitettu ruudullinen arkki. Paperi jaetaan kilpailijoille kirjoitustilaisuudessa, kynät ja kumit on itse varattava mukaan. Arvostelun kohteet: aiheen ymmärtäminen, rakenne, tyyli ja oikeinkirjoitus. Viimeksimainittu ei ole ratkaiseva.

h) Piirustuskilpailu

Lyijykynäpiirustus, aihe määrätty, suoritus valvonnan alaisena, aikaa 1-2 tuntia. Paperi jaetaan, kynät ja kumit varattava itse.

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3307-7 (sid.)
ISBN 978-951-25-3308-4 (PDF)

SOTATAIDON YTIMESSÄ

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces